

**Ministru prezidenta pārskats
Saeimai par Latvijas nacionālo drošību**

Rīga 2015

SATURS

IEVADS	3
I. ĀRĒJĀS DROŠĪBAS VIDES UN DROŠĪBAS RISKU NOVĒRTĒJUMS	5
1. Krievijas īstenotās politikas Ukrainā ietekme uz Latvijas nacionālo drošību	5
2. Starptautiskā terorisma radītais apdraudējums	6
3. Ar migrāciju Eiropā saistītie drošības riski	8
4. Ārvalstu izlūkošanas un drošības dienestu aktivitātes	9
5. Krievijas militārās aktivitātes Sīrijā.....	10
II. LATVIJAS LOMA STARPTAUTISKAJĀ SABIEDRĪBĀ UN NACIONĀLĀS DROŠĪBAS PAMATS	12
1. Nacionālās aizsardzības sistēmas un NBS spēju stiprināšana	16
2. Latvijas līdzdalība kolektīvajā aizsardzības sistēmā	18
IV. PRIORITĀRAIS NACIONĀLĀS DROŠĪBAS RĪCĪBAS VIRZIENS: IEKŠĒJĀ DROŠĪBA	22
1. Sabiedrības drošība.....	23
1.1. Iekšlietu sistēmas dienestu veiktie pasākumi iekšējās drošības risku novēršanā	23
1.2. Tiesiskuma stiprināšana un tiesu sistēmas darbības efektivitātes veicināšana	31
1.3. Korupcijas apkarošana un pasākumi korupcijas risku mazināšanai.....	35
2. Cilvēkdrošība.....	38
2.1. Veselības aprūpes pieejamība un sabiedrības veselības epidemioloģiskie riski	38
2.2. Sociālās atstumtības mazināšana – ienākumu un iespēju nevienlīdzības mazināšana	40
2.3. Sabiedrības saliedētība. Integrācija un nacionālā identitāte	43
2.4. Mediju politika un tās ietekme uz sabiedrību	44
2.5. Izglītības sistēma un tās darbība.....	46
2.6. Ēnu ekonomikas ietekme uz tautsaimniecību un tās apkarošana	46
3. Infrastruktūras drošība	52
3.1. Būvniecības jomas regulējums	52
3.2. Energoapgādes drošība	53
3.3. Informācijas tehnoloģiju drošība	58
KOPSAVILKUMS	60

IEVADS

Nacionālā drošība ir katras valsts prioritāte, jo tieši tā veido pamatu valsts brīvībai, attīstībai un labklājībai. Līdz ar to nacionālās drošības stiprināšana un potenciālo drošības risku mazināšana ir Latvijas valdības prioritāte.

Nacionālā drošība ir plašs, visaptverošs jēdziens. Tā sekmē valsts aizsardzības, iekšējās kārtības un drošības politikas izstrādi, daudzpusīgu draudu analīzi un krīžu situāciju novēršanu un pārvarēšanu, vienlaikus radot sabiedrībā stabilitāti un drošības sajūtu, kā arī uzticību valsts un tās iestāžu darbībai.

Nenoliedzami, ka katras valsts izpratne par nacionālo drošību atšķiras, kas ir saistāms gan ar valsts vēsturisko pieredzi un valsts pārvaldes formu, gan kultūru, tradīcijām un sabiedrības izpratni un attieksmi pret nacionālās drošības jautājumiem.

Latvija savu nacionālo drošību ir definējusi kā valsts un sabiedrības īstenotu vienotu mērķtiecīgu pasākumu kopumu, kas vērsts uz valsts neatkarības, tās konstitucionālās iekārtas un teritoriālās integritātes, sabiedrības brīvas attīstības, labklājības un stabilitātes nodrošināšanu.

Latvijas nacionālās drošības politika aptver jomas, kuras aizsargā Latvijas pastāvēšanu un tās iedzīvotājus. Latvija īsteno savu drošības politiku, ievērojot Satversmē noteiktās pamatvērtības, cilvēktiesību principus un starptautisko tiesību principus.

Nacionālās drošības garantēšanai un nodrošināšanai ir ļoti būtiski panākt vienotu izpratni par nacionālās drošības mērķi un aizsargājamām interesēm. Latvijas nacionālās drošības politikas **pamatmērķi** ir:

- 1) nodrošināt drošas un stabilas Latvijas valsts pastāvēšanu, aizsargājot tās konstitucionālo iekārtu, pamatvērtības un brīvības, kā arī sekmējot sabiedrības labklājību un izaugsmi
- 2) līdzdarboties drošas un stabilas starptautiskās vides izveidē, kas, ņemot vērā globalizāciju un valstu savstarpējo mijiedarbību, mazinās arī Latvijas drošības riskus un izaicinājumus.

Šobrīd nav identificējami tieši nozīmīgi draudi Latvijas valstij un tās drošībai un labklājībai, taču gan iekšpolitiski, gan ārpolitiski pastāv dažādi drošības riski un apdraudējumi, kuru savlaicīga identificēšana un novēršana ir svarīga nacionālās drošības un stabilitātes garantēšanai.

Latvijas nacionālo drošību ietekmē iekšējie un ārējie faktori, kas atrodas savstarpējā mijiedarbībā. Ārējos drošības riskus ietekmē, piemēram, politiskā nestabilitāte Eiropas Savienības (turpmāk – ES) kaimiņreģionos, militārie konflikti, terorisms, radikalizācija, starptautisko tiesību un kārtības pārkāpumi, starptautiskās ekonomikas izaugsme, dabas katastrofas, humanitārās krīzes utt. Savukārt iekšējie drošības riski ir saistīti ar valsts nacionālo interešu, pamatvērtību, kultūras, tradīciju

nodrošināšanu un aizstāvību. Vienlaikus nenoliedzama ir saikne starp Latvijas iekšpolitisko drošību un stabilitāti un ārpolitiskajiem notikumiem un aktualitātēm, jo nacionālo drošību veido ārējo un iekšējo faktoru mijiedarbība.

Var secināt, ka Latvijas iekšpolitiskā stabilitāte un drošība ir cieši saistīta ar starptautisko drošības situāciju. Jo stiprāka un stabilāka Latvija būs iekšpolitiski, jo labāk tā spēs reaģēt uz starptautiskās vides izaicinājumu un apdraudējumu, un otrādi, jo savlaicīgāk mēs spēsim apzināt ārējās vides radītos riskus, jo labāk varēsim tiem sagatavoties un tos novērst. Šo apsvērumu dēļ valdības prioritāte 2016. gadā ir Latvijas iekšējā un ārējā drošība.

Latvijas sabiedrības drošību var ietekmēt daudzveidīgi riski, vienlaikus atsevišķiem riskiem ir lielāka iestāšanās varbūtība un iespējamība. Tādēļ ir svarīgi šos drošības riskus identificēt un paredzēt, veikt to novēršanai nepieciešamās darbības, kā arī novērst to rašanos nākotnē, radot mūsu sabiedrībā lielāku iekšpolitisko drošību, tādējādi sekmējot konstitucionālās iekārtas un pamatvērtību stabilitāti, sabiedrības izaugsmi un labklājību.

Sagatavotajā Ministru prezidenta pārskatā par nacionālo drošību*¹ ir izvērtēti ārējās vides riski, to radītie izaicinājumi un ietekme uz nacionālo drošību. Veikts arī Latvijas vietas un lomas izvērtējums starptautiskajā sistēmā, iekļaujot pieejamos tautsaimniecības izaugsmes datus un rādītājus. Savukārt noslēdzošā nodaļa ir veltīta Latvijas drošības prioritāšu sīkākam apskatam, identificējot būtiskākos veiktos pasākumus dažādu drošības risku novēršanā un to ietekmes mazināšanā.

¹ Pārskats ir sagatavots atbilstoši Nacionālās drošības likuma 9. panta 2. punktam, kas nosaka, ka Ministru prezidents ik gadu sniedz Saeimai pārskatu par nacionālo drošību.

Ministru prezidenta pārskatā Saeimai par Latvijas nacionālo drošību ir iekļauta publiski pieejamā informācija, kuras izpaušanu neierobežo likums "Par valsts noslēpumu".

I. ĀRĒJĀS DROŠĪBAS VIDES UN DROŠĪBAS RISKU NOVĒRTĒJUMS

Lai izvērtētu Latvijas nacionālās drošības situāciju, ir svarīgi izprast ārējo vidi, kura ietekmē Latvijas nacionālo drošību, kā arī tās prioritātes un mērķus. Latvija ir daļa no starptautiskās drošības sistēmas un ir cieši ar to saistīta. Mūsdienās starptautiskā drošības vide ir mainīga un neprognozējama. Arī drošības riski kļūst daudzveidīgi, un līdzās tradicionālajiem izaicinājumiem jāreķinās arī ar asimetriskiem draudiem, kurus rada terorisms, organizētā noziedzība, enerģētiskā drošība, kibernetiskā drošība un informatīvās telpas un plašsaziņas līdzekļu ietekme uz valsts drošību.

Svarīgi ņemt vērā arī globalizācijas radītos izaicinājumus, kas pastiprinājuši valstu savstarpējo atkarību un mijiedarbību, līdz ar to valstīm kļūst arvien sarežģītāk izvairīties no ekonomiskajiem vai politiskajiem riskiem ārpus to teritorijām. Tāpēc mums ir jāspēj izvērtēt ārējās drošības radītos riskus un prognozēt to attīstību nākotnē, jo tikai tā mēs spēsim sekmīgi reaģēt uz mainīgās starptautiskās drošības vides radītajiem izaicinājumiem.

Ņemot vērā minēto, šajā nodaļā tiks izvērtēti būtiskākie ārējās vides radītie drošības riski, kas ietekmē Latvijas nacionālo drošību. Identificēto drošības risku uzskaitījums nav izsmelošs, vienlaikus tieši šajā nodaļā aprakstītie starptautiskās drošības riski pēc Latvijas drošības iestāžu vērtējuma šobrīd rada potenciāli lielākus draudus Latvijas drošībai. Tomēr nenoliedzami, ka starptautiskie notikumi, militārā, ekonomiskā un politiskā nestabilitāte citās valstīs, jauni teroristu uzbrukumi vai dabas katastrofas un humanitārās krīzes var mainīt esošo drošības situāciju, aktualizējot jaunus drošības riskus un izaicinājumus.

1. KRIEVIJAS ĪSTENOTĀS POLITIKAS UKRAINĀ IETEKME UZ LATVIJAS NACIONĀLO DROŠĪBU

Tiek identificēti arvien pieaugoši Krievijas mēģinājumi ietekmēt Latvijas nacionālo drošību. Krievijas īstenotās politikas elementi – propaganda, uzbrukumi kibertelpā, enerģētikas nozares izmantošana politisku mērķu sasniegšanā, ekonomisko sankciju noteikšana, ietekmes aģentu atbalstīšana un neapmierinātības veicināšana sabiedrībā, kā arī militārā spēka demonstrēšana pie Latvijas robežām – norāda uz Krievijas vēlmi graut uzticību Latvijas valstij, pozicionējot to kā vāju un sociāli sašķeltu valsti, kā arī mazināt sabiedrības uzticību NATO rīcībspējai un efektivitātei.

Krievijas lietoto līdzekļu kopums un militāri politiskā stratēģija Ukrainā tiek apzīmēta ar jēdzienu *hibrīdkars*², kas paredz kombinētu militāro, politisko, informācijas, diplomātisko, ekonomisko un spēcīgu ietekmes instrumentu izmantošanu. Krievijas agresija Ukrainā ir pierādījusi Krievijas

² Hibrīdkars primāri apzīmē bruņota konflikta formu, kurā kā puses iesaistās gan valsts, gan tieši ar valsti nesaistītas grupas, kas kara vešanai izmanto konvencionālus un nekonvencionālus līdzekļus dažādās telpās un vidēs, pārsniedzot tradicionāla kaujaslauka robežas.

spēju lietot civilo un militāro instrumentu kombinācijas sinhronizētā veidā, lai sasniegtu savus stratēģiskos mērķus.

Jānorāda, ka atsevišķus hibrīdkara nemilitāros komponentus Krievija ar mainīgu intensitāti ir ilgstoši lietojusi arī pret Latviju. Protī, Krievijas īstenotās aktivitātes pret Latviju visaktīvāk izpaužas kā Krievijas ietekmes pasākumi informatīvajā telpā, darbs ar ietekmes aģentiem, tai skaitā tautiešu politika, ekonomisko ietekmes instrumentu lietošana, kā arī atsevišķas speciālo dienestu aktivitātes. Šādi nemilitārie Krievijas ietekmes instrumenti bieži vien ir diskrēti, bet ar ilgtermiņa ietekmi.

Latvijas–Krievijas attiecības pašlaik nosaka konflikta neregulējuma process Ukrainā, kā arī kopējā dinamika ES–Krievijas un NATO–Krievijas attiecībās. Krievija ir pozicionējusi NATO spēku koncentrāciju tās robežu tuvumā kā drošības draudu, to skaidri norādot Krievijas militārajā doktrīnā. Saspilējumu un uzticēšanās trūkumu Latvijas–Krievijas divpusējās attiecībās padziļina arī Krievijas paaugstinātās militārās aktivitātes Baltijas jūras reģionā, tai skaitā tiešā Latvijas robežu tuvumā, piemēram, organizējot militārās mācības.

Atbildot uz Krievijas pieaugošajām militārajām aktivitātēm un spēka demonstrāciju, NATO īstenojusi vairākus drošību veicinošus pasākumus reģionā, tādējādi stiprinot Latvijas un visas eiropas drošību. Vienlaikus jāreķinās, ka arī turpmāk Krievija īsteno spēka demonstrēšanas, provocēšanas un konfrontēšanas pasākumus, kas vērsti pret NATO un ES sabiedrotajiem.

Pēc Krievijas agresijas Ukrainā ir mainījies starptautisko partneru un sabiedroto, arī Latvijas sabiedrības un ekspertu vērtējums Krievijas darbībām. Starptautiskie partneri ar izpratni vērtē Latvijas sniegto informāciju par drošības situāciju reģionā, pievēršot uzmanību arī tādiem jautājumiem, kas līdz šim tika uzskatīti par Latvijas–Krievijas divpusējo attiecību problemātiku. Tas ļauj vēl laicīgāk un detalizētāk reaģēt uz riskiem un īstenot atbilstošus drošības pasākumus gan Latvijas iekšienē, gan starptautiski.

Saskaņā ar ES kopīgo pozīciju ir apturēti regulārie augstākā līmeņa formāti un ieviesti ierobežojoši pasākumi pret Krieviju. Vienlaikus Latvija turpina īstenot nepieciešamo sadarbību diplomātiskajā, ekspertu un nozaru līmenī, piemēram, robežu demarkāciju, pārrobežu sadarbību, robežkontroli un muitu, kā arī sadarbību transporta un kultūras jomās. Jānorāda, ka vēl viens izaicinājums Latvijas nacionālajai drošībai ir Krievijas vēlme palielināt savu militāro klātbūtni Baltkrievijā, kas palielina Krievijas rīcībspēju NATO austrumu pierobežā. Pēdējo gadu laikā ir novērota cieša Krievijas un Baltkrievijas militārā integrācija, īstenojot gan kopīgas mācības, gan attīstot kopīgus militāros objektus.

2. STARPTAUTISKĀ TERORISMA RADĪTAIS APDRAUDĒJUMS

Pēdējās desmitgades lielākais teroristu uzbrukums Parīzē 2015. gada 13. novembrī, kā arī tragiskie teroristu uzbrukumi Parīzē un Kopenhāgenā 2015. gada sākumā apliecināja, ka terorisms ir viens no galvenajiem draudiem Eiropas drošībai un tās pamatvērtībām. Ņemot vērā, ka Latvija ir ES dalībvalsts, tad ilgtermiņā šie draudi var

nelabvēlīgi ietekmēt Latvijas nacionālo drošību, neraugoties uz to, ka pašlaik terorisma draudu līmenis Latvijā joprojām ir zems. Papildus tam terorisms rada draudus Latvijas iedzīvotājiem, kas izmanto ES nodrošinātās pamatvērtības – ceļošanas un pārvietošanās brīvību.

Kopš 2011. gada terorisma radītais apdraudējums ir būtiski pieaudzis, terorismam attīstoties par komplicētu un neprognozējamu izaicinājumu starptautiskās sabiedrības drošībai un stabilitātei, jo teroristu uzbrukumi ir vērsti ne tikai pret atsevišķām valstīm un to īstenoto politiku, bet arī pret Rietumu sabiedrības pamatvērtībām.

Par īpašu problēmu ir uzskatāma *Daesh* (pašpasludinātā Islāma valsts Irākā un Levantē arī ISIL) teroristiskā organizācija, kuras straujā izplatība Sīrijā un Irākā ir nopietns apdraudējums ne tikai Tuvo Austrumu reģionam, bet arī drauds starptautiskajai drošībai. *Daesh* ar savām darbības metodēm ir kļuvusi arī par citu teroristisko organizāciju virzītājspēku, iezīmējot jaunas tendences globālajā terorismā, kura mērķis ir radīts bailes un nestabilitāti demokrātisko valstu sabiedrībā. Globālajai koalīcijai cīņai pret *Daesh* ir pievienojušās vairāk nekā 60 valstis, arī Latvija. Latvija ir pārstāvēta četrās no piecām darba grupām, kas izveidotas, lai koordinētu dalībvalstu centienus, radot efektīvus stratēģiskās komunikācijas instrumentus *Daesh* propagandas satura atspēkošanai, kā arī ārvalstu kaujinieku un terorisma finansēšanas novēršanai.

Vairāk nekā gadu ilgušās koalīcijas militārās kampaņas rezultātā izdevies ierobežot *Daesh* izplatību, tomēr šīs organizācijas postošā ietekme neaprobežojas tikai ar Sīrijas un Irākas teritoriju. Interneta un sociālo mediju sniegtās iespējas nav gājušas secen arī teroristiskajām organizācijām, kas tos izmanto par platformu savas propagandas izplatīšanai un ārvalstu kaujinieku vervēšanai.

Daudzās Eiropas valstīs terorisma draudi rada pieaugošus riskus pilsoņu drošībai. 2015. gada janvārī un februārī īstenotie teroristu uzbrukumi Parīzē un Kopenhāgenā apliecina, ka nozīmīgiem teroristiska rakstura draudiem ir pakļautas personas un objekti, kurus radikālie islāmistu vērtē kā islāma reliģijas zaimotājus. Savukārt 2015. gada novembrī Parīzē īstenotais terora akts liecina, ka teroristi var īstenot uzbrukumus cilvēku masveida pulcēšanās vietās. Tāpat arī nozīmīgiem terorisma draudiem ir pakļautas tiesībsardzības institūciju amatpersonas un bruņoto spēku karavīri.

Jānorāda, ka bīstams izaicinājums terorisma draudu izplatības kontekstā ir t. s. ārvalstu kaujinieku fenomēns, personām finansiālu vai ideoloģisku motīvu dēļ dodoties uz konfliktu skartajām zonām, lai tur karotu. Kopumā no Eiropas valstīm uz šo reģionu ir devušies no 4 līdz 6 tūkstošiem islāmistu. Galvenos riskus rada fakts, ka pēc nonākšanas Sīrijā un Irākā šīs personas iziet praktisku un ideoloģisku apmācību teroristu treniņnometnēs. Iegūtās zināšanas un prasmes var tikt izmantotas teroristisku uzbrukumu plānošanai pēc atgriešanās savā mītnes valstī Eiropā.

Atbilstoši Latvijas drošības dienestu rīcība esošajai informācijai, Latvijā šobrīd nav konstatētas personas, to grupas vai organizācijas, kas savu ideoloģisko mērķu sasniegšanai plānotu izmantot teroristiskas metodes, taču vienlaicīgi Latvijā ir identificēti atsevišķi indivīdi, kuri ir izrādījuši interesi

par pievienošanos Sīrijā un Irākā bāzētajām islāmistu grupām un izteikuši atbalstu islāmistu teroristu grupējumiem.

3. AR MIGRĀCIJU EIROPĀ SAISTĪTIE DROŠĪBAS RISKI

Nemot vērā Latvijas valdības apņemšanos iekšējās solidaritātes mehānisma ietvaros uzņemt Latvijā līdz 776 patvēruma meklētājiem, prognozējams, ka šis jautājums tuvākajā nākotnē radīs jaunus riskus un izaicinājumus nacionālajai drošībai, jo pastāv iespējamība, ka tādējādi valstī ierodas ar teroristiskām organizācijām saistītas personas, kā arī bēgļu atrašanās Latvijā var radīt etnisko spriedzi un nedrošības sajūtu sabiedrībā.

2015. gadā dramatiski pieauga ES ieceļojošo migrantu skaits, kas iebrauc ES caur Vidusjūras austrumu reģionu. Atbilstoši pieejamajiem datiem 2015. gadā ES ir iebraukuši 710 000 migrantu³, kas ir milzīgs palielinājums salīdzinājumā ar 2014. gadu. Lai gan migrācijas plūsmu sastāvs ir dažāds, strauji pieaug to personu skaits, jo īpaši no Sīrijas, Irākas un Afganistānas, kuras meklē starptautisko aizsardzību. Migranti no šīm valstīm sastāda 90 % no kopējā personu skaita, kas ES ierodas caur Vidusjūras austrumdaļu.

Migrācijas cēloņi ir gan karš, gan nestabilā drošības situācija migrantu izcelsmes valstīs, gan nabadzība un vēlme uzlabot dzīves apstākļus. Kā papildu veicinošs faktors migrantu skaita pieaugumam ir situācijas pasliktināšanās bēgļu nometnēs, kā arī skepse attiecībā uz iespēju tuvākajā laikā atgriezties Sīrijā ieilgušā militārā konflikta dēļ. Arī drošības situācija Afganistānā ir neapmierinoša, tādējādi veicinot afgāņu bēgļu došanos uz Eiropas valstīm. Jānorāda, ka cilvēku kontrabandas organizācijas kļuvušas efektīvākas un, reaģējot uz valstu īstenoto migrantu kontroles un ierobežošanas politiku, spēj ātri pielāgoties jaunajiem apstākļiem, ātri veicot izmaiņas migrantu plūsmu sastāvā un izmantotajos maršrutos.

Drošības riski lielā mērā ir saistīti arī ar to, ka migrantu identitātes, dzīves gājuma un uzskatu noskaidrošana ir ilglaicīga procedūra, ko pie pašreizējā migrantu apjoma ES valstu atbildīgajām institūcijām ir sarežģīti veikt pietiekami kvalitatīvi. Liela daļa personu ES ierodas bez dokumentiem, turklāt migranti lielākoties uzdodas par sīriešiem, tādējādi cerot saņemt bēgļa statusu. Līdz ar to ar teroristiskajām organizācijām saistītu personu identificēšana migrantu vidū ir ES valstu drošības dienestu galvenā prioritāte.

Bēgļu jautājums Eiropā ietver arī sabiedrības radikalizācijas, ksenofobijas un eiroskeptisma pieauguma risku. Radikalizācijas tendences sabiedrībā savās interesēs var izmantot atsevišķas, tostarp radikālas, organizācijas, kas centīsies apvienot resursus un koncentrēt darbību, mobilizējot

³ Eiropas Komisijas 2015. gada 14. oktobra paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei un Padomei. Bēgļu krīzes pārvaldība: Eiropas programmā migrācijas jomā izvirzīto prioritāro darbību īstenošanas pašreizējais stāvoklis (COM(2015) 510 final). Pieejams: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/communication_on_eam_state_of_play_20151014_lv.pdf

iedzīvotājus protestēt pret bēgļu uzņemšanu un viņu atrašanos Latvijā, kas potenciāli var pāraugt uzbrukumos bēgļiem, to uzturēšanās centriem, kā arī vardarbīgās protesta akcijās.

Jānorāda, ka bēgļu jautājums ir aktivizējis labēji orientētu radikālo organizāciju, kustību un aktīvistu vidi Latvijā, kas arī turpmāk varētu veicināt dažādu sociāli aktīvo iedzīvotāju apvienošanās domubiedru grupās, lai protestētu pret imigrantiem, to uzņemšanu, integrāciju Latvijas sabiedrībā, šķietamo "islamizāciju", kā arī valsts politiku šajos jautājumos. Šīs grupas varētu darboties gan interneta vidē, gan pārtapt publiskās organizācijās.

4. ĀRVALSTU IZLŪKOŠANAS UN DROŠĪBAS DIENESTU AKTIVITĀTES

Ārvalstu izlūkošanas un drošības dienestu (turpmāk – ārvalstu specdienestu) darbības pret Latvijas, ES un NATO interesēm ir viens no būtiskiem nacionālās drošības apdraudējumiem, kas skar politisko, ekonomisko, militāro un sabiedrisko sfēru. Ņemot vērā Latvijas dalību NATO un ES, kā arī ģeogrāfisko atrašanās vietu, vislielāko apdraudējumu veido Krievijas specdienesti.

Ārvalstu specdienestu darbības mērķis ir iegūt publiski nepieejamu un apsteidzošu informāciju, kas dienesta pārstāvētajai valstij dotu priekšrocības politisku, ekonomisku un militāru lēmumu pieņemšanai. Bez informācijas vākšanas specdienesti īsteno aktīvos pasākumus, kuru mērķis ir ietekmēt Latvijas, ES un NATO lēmumu pieņemšanu, kā arī sabiedrības viedokli. Ārvalstu specdienesti pret Latviju un Latvijas valsts piederīgajiem strādā, izmantojot diplomātiskās pārstāvniecības, kā arī strādājot no savas valsts teritorijas. Ietekmes pasākumu realizācijai specdienesti cenšas veidot vadāmu aģentu tīklu plašsaziņas līdzekļos, valsts un pašvaldību institūcijās, nevalstiskajās organizācijās, politiskajā un uzņēmēju vidē. Arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta virtuālajai telpai un sociālajiem tīkliem, kuros specdienesti var darboties attālināti.

Ārvalstu specdienestu izlūkošanas interešu lokā augsta prioritāte ir jautājumiem, kas skar Latvijas aizsardzības politiku, īpaši saistībā ar NATO. Piemēram, ārvalstu izlūkdienestus interesē citu NATO dalībvalstu militārā kontingenta dalība starptautiskajās mācībās Latvijas teritorijā, to skaitliskais sastāvs, loģistikas un apgādes jautājumi. Latvijas ārpolitika, ekonomika, enerģētikas politika un niansēta interese par iekšpolitiku nemainīgi ir ārvalstu specdienestu interešu lokā.

Izvērtējot aktuālākās Krievijas specdienestu darbības tendences, jāsecina, ka Krievijas specdienestu ietekme un pilnvaras Krievijā ir augstas un atsevišķās jomās turpina augt, kas attiecīgi palielina Krievijas specdienestu radīto apdraudējumu Latvijai un Latvijas valstspiederīgajiem. Pret Latvijas interesēm vērstie aktīvie pasākumi arvien biežāk tiek izvērsti sociālajos tīklos gan atsevišķu kampaņu veidā, gan veidojot pastāvīgas ietekmes grupas.

Turpina pieaugt Krievijas tehniskās izlūkošanas spējas, tai skaitā kiberspējas. Kiberizlūkošanas gadījumi tiek konstatēti arī Latvijā, un to radītais apdraudējums vērtējams kā augsts. Līdztekus

jaunajām tendencēm tiek turpināta aktīva izlūkošanas informācijas vākšana arī ierastajā veidā – detalizēti tiek analizēta publiski pieejamā informācija, veidots kontaktpersonu un informācijas avotu tīkls.

Lai novērstu ārvalstu specdienestu radīto apdraudējumu, notiek sistemātisks darbs pie valsts drošības iestāžu spēju attīstības (jaunu tehnoloģiju un risinājumu ieviešana, kā arī metožu pilnveidošana un efektivitātes palielināšana ikdienas operatīvajā un analītiskajā darbā, rūpīga personāla atlase un regulāra apmācība), valsts noslēpuma aizsardzības pasākumu pilnveidošanas, kā arī pretizlūkošanas un preventīvo pasākumu un sadarbības stiprināšanas ar partnerdienestiem.

5. KRIEVIJAS MILITĀRĀS AKTIVITĀTES SĪRIJĀ

Lai gan Krievijas militārā intervence Sīrijā nerada tiešus draudus Latvijas drošībai, tomēr šī konflikta turpmākā attīstība un iespējamā eskalācija var radīt nacionālās drošības izaicinājumus nākotnē.

Centienus Sīrijas pilsoņu kara neregulējumam un cīņai pret teroristisko grupējumu *Daesh* ievērojami apgrūtina Krievijas militārā intervence reģionā, kas aizsākās 2015. gada 30. septembrī. Krievijas mērķi, iesaistoties karadarbībā Sīrijā, nav viennozīmīgi skaidri. Krievijas kaujas operācijas galvenokārt ir vērstas pret spēkiem, kas uzskatāmi par Sīrijas politisko opozīciju. Lai gan Krievija apgalvo, ka tās mērķis ir cīņa pret teroristisko organizāciju *Daesh*, Krievijas uzbrukumi opozīcijai ir veicinājuši jaunu teritoriju nonākšanu *Daesh* kontrolē.

Papildus tam var secināt, ka Krievijas militārā iesaiste Sīrijā kalpo citu Krievijai svarīgāku nacionālo interešu realizēšanai. Krievijas jūras spēku bāzes nosargāšanai Tartūsā, Sīrijā, Krievija mēģina glābt vardarbīgo Sīrijas režīmu no sagrāves un ar savām darbībām Sīrijā novērš uzmanību no Krievijas iekšējām ekonomiskajām un sociālajām problēmām. Iesaistoties Sīrijā, Krievija cenšas arī novērst uzmanību no Ukrainas, tādējādi iezīmējot tendenci Krievijas ārpolitikā "iesaldēt" vienu konfliktu, eskalējot citu. Iepriekš minētais iezīmē arī Krievijas apzinātu rīcību, kurā tā iekšpolitiskās problēmas risina ar ārēja konflikta palīdzību, kas rada potenciālu apdraudējumu arī Latvijai. Vienlaikus tādi bīstami incidenti kā NATO gaisa telpas pārkāpumi no Krievijas puses rada bīstamas un nekontrolējamas eskalācijas draudus, kur izšķiroša loma tālāku draudu novēršanā ir bijusi NATO solidaritātei.

Globālo procesu un drošības izaicinājumu pārnacionālais raksturs nozīmē, ka Latvijas nacionālā drošība nav iedomājama atrauti no kopējās starptautiskās vides, līdz ar to Latvijai ir svarīgi sadarboties ar tās stratēģiskajiem sabiedrotajiem un piedalīties kolektīvās aizsardzības sistēmas veidošanā un stiprināšanā. Latvija ir stiprākās militārās alianses dalībvalsts, un tai ir saistošs NATO līguma 5. pants, kas paredz savstarpējās palīdzības sniegšanu uzbrukuma gadījumā.

Kaut arī militāra uzbrukuma iespējamība Latvijai šobrīd ir zema, starptautiskās vides radītie nacionālās drošības riski pieaug. Kopumā var secināt, ka ārējie drošības riski paliek arvien daudzveidīgāki un grūtāk prognozējami. Līdz ar to nacionālās drošības garantēšana kļūst par arvien

sarežģītāku, kompleksi risināmu jautājumu, jo agresori var izmantot hibrīdkara elementus, piemēram, kiberuzbrukumus, plašsaziņas līdzekļus, manipulāciju ar sabiedrības domu un citus līdzekļus valsts nacionālās drošības apdraudēšanai. Lai šos drošības riskus pārvarētu, ir nepieciešama dažādu valsts drošības dienestu, valsts pārvaldes institūciju, mediju, sabiedrisko organizāciju un sabiedrības līdzdalība un vienota izpratne par nacionālās drošības mērķiem un pamatvērtībām. Īpaši ņemot vērā pieaugošos terorisma draudus Eiropai, Latvijas specdienestiem jābūt gataviem arī šo drošības risku pārvarēšanai un novēršanai.

II. LATVIJAS LOMA STARPTAUTISKAJĀ SABIEDRĪBĀ UN NACIONĀLĀS DROŠĪBAS PAMATS

Nacionālā drošība nav tikai ārēji drošības riski un izaicinājumi, bet arī to ietekme uz mūsu iekšpolitiku, labklājību, tautsaimniecību un sabiedrību kopumā. Līdz ar to ir svarīgi identificēt šobrīd būtiskākos iekšpolitiskās stabilitātes priekšnoteikumus, proti, tautsaimniecības izaugsmes rādītājus, sabiedrības labklājības un dzīves kvalitātes līmeni, kā arī Latvijas īstenotās aktivitātes starptautiskās un nacionālās drošības stiprināšanai.

Latvija ir demokrātiska un tiesiska valsts, kas ciena citu valstu integritāti un neatkarību, ievēro cilvēktiesības, demokrātijas pamatvērtības un principus, kā arī nosoda starptautisko tiesību pārkāpumus, kas vērsti pret citu valstu teritoriālo neaizskaramību vai demokrātiskajām vērtībām un principiem.

2015. gads Latvijas valsts attīstībai ir bijis stabils par spīti nestabilitātei aiz Latvijas robežām un Eirozonā. Ir vērojama ekonomikas izaugsme, līdz ar to palielinājās arī ekonomiskā drošība, pieauga dzimstība, kas liecina par stabilitātes pieaugumu sabiedrībā, kā arī mazinājās nabadzība dažādās iedzīvotāju grupās, kas saistāms ar uzlabojumiem nodarbinātības jomā, pabalstiem un atbalstu atsevišķām iedzīvotāju grupām, piemēram, ģimenēm ar bērniem un cilvēkiem ar invaliditāti.

Latvijas tautsaimniecības izaugsmes riski ir saistīti ar vairākiem faktoriem, tai skaitā globālo izaugsmi un ģeopolitisko situāciju reģionā. Līdz ar to svarīga ir stabilas makroekonomiskās vides saglabāšana un mērķtiecīgi ieguldījumi valsts konkurētspējas uzlabošanā.

Tautsaimniecības izaugsme

Saskaņā ar CSP datiem IKP uz vienu iedzīvotāju 2010. gada salīdzināmās cenās triju gadu laikā (2008.–2010. gads) samazinājās par 16,6 %, bet pēdējo gadu laikā IKP atsāka izaugsmi, pārsniedzot 2007. gadā sasniegtos 10 249 euro. 2014. gadā IKP uz vienu iedzīvotāju izaugsme ir turpinājusies, sasniedzot 3,3 % pieaugumu, tomēr IKP kopapjoms pieaudzis tikai par 2,4 %. Kopš 2011. gada IKP kopapjoms pieaug, taču pēc 2011. gadā sasniegtajiem 6,2 % pieauguma tempi kritās, un 2014. gadā IKP kopapjoma pieaugums salīdzināmās cenās bija tikai 2,4 %. Viens no galvenajiem iemesliem IKP izaugsmes tempa kritumam ir nestabilā ģeopolitiskā situācija un ar to saistītās ES un Krievijas savstarpēji noteiktās ekonomiskās sankcijas, kā arī eksporta samazinājums uz Krievijas Federāciju būtiskā rubļa vērtības krituma dēļ. Saskaņā ar Eurostat datiem IKP uz iedzīvotāju, kas izlīdzināts pēc pirktspējas paritātes, samazinājās tikai 2009. gadā, bet 2010. gadā un turpmāk ir tikai palielinājies.

Līdz ar IKP izaugsmi Latvijā pieaug arī nodarbinātība un samazinās bezdarbnieku skaits. Bezdarba līmenis pēc Nodarbinātības valsts aģentūras datiem samazinājās no 19,5 % 2011. gada decembrī līdz 8,3 % 2015. gada oktobra beigās. 2015. gada 2. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu vidējā bruto alga ir palielinājusies par 6,9 %, sasniedzot 815 euro (neto – 600 euro).

Latvijas tautsaimniecības nozaru struktūra laikā no 2012. gada līdz 2014. gadam pēc nozaru pievienotās vērtības nav būtiski mainījusies. Tautsaimniecības izaugsmei nelabvēlīgs faktors ir tas, ka 2013. gadā samazinājies nefinanšu investīciju apjoms, kā arī nav būtisku uzlabojumu ieguldījumu palielināšanā pētniecībai un attīstībai, kam ir lielākais potenciāls sekmēt jaunu eksportspējīgu produktu radīšanu un Latvijas uzņēmēju

konkurētspēju ārvalstu tirgos.

Tā kā ekonomiskā situācija un IKP izaugsmes rādītāji ES pakāpeniski uzlabojas, turklāt Krievijas noteiktās ekonomiskās sankcijas nav ievērojami samazinājušas tautsaimniecības aktivitāti Latvijā (pieņemot, ka šīs sankcijas netiks paplašinātas), ja tiks uzlabota uzņēmējdarbības vide un ES fondu resursi tiks izmantoti efektīvi, var prognozēt, ka tuvākajos gados iekšzemes kopprodukta izaugsme varētu paātrināties.

Atbilstoši Finanšu ministrijas prognozēm plānots, ka IKP izaugsme 2016. gadā būs 3 %, bet 2017. gadā – 3,6 %. Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (turpmāk – OECD) atzīmē, ka ekonomikas izaugsmi Latvijā galvenokārt veicinās augošais iekšējais pieprasījums. Turklāt, nostiprinoties ES tirdzniecībai, pieaugs arī eksports, savukārt investīciju kāpumu veicinās labvēlīgā eirozonas monetārā politika, ES fondu ieguldījumi un ārējās vides potenciālā stabilizēšanās. Savukārt kā negatīvos riskus Latvijas ekonomiskajai attīstībai OECD izvirza darbaspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanos, nenoteiktību eksporta tirgu attīstībā saistībā ar ekonomisko situāciju Krievijā un eirozonā, kā arī neskaidrību saistībā ar uzņēmēju spēju investēt un saglabāt konkurētspēju augošu darbaspēka izmaksu apstākļos.

Globālās konkurētspējas indekss ir viens no būtiskākajiem valsts konkurētspējas rādītājiem. 2015.–2016. gada ziņojumā, kurā raksturota 140 pasaules valstu konkurētspēja 12 konkurētspējas pilāros, izvērtējot valstu produktivitāti un labklājību ietekmējošos faktoros, Latvija ieņēma 44. vietu pasaulē ar indeksa vērtību 4,5. Vislabāk novērtēta Latvijas makroekonomiskā vide. Tas saistīts ar zemu budžeta deficītu, salīdzinoši zemu valsts ārējo parādu un izdevīgām valsts parādzīmju procentu likmēm. Latvijai ir jāuzlabo savs sniegums vairākās jomās, piemēram, inovācijā, kur salīdzinoši labi novērtēta zinātnisko institūciju kvalitāte, bet lielākās problēmas rada zinātnieku un inženieru pieejamība, nepietiekams augsto tehnoloģiju produktu iepirkums publiskajā sektorā, kā arī zemā inovācijas kapacitāte un nepietiekamie uzņēmumu izdevumi pētniecībai un attīstībai. Jaunākajā Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business* Latvija 189 valstu konkurencē ierindota augstajā 22. vietā starp valstīm, kurās ir vieglāk uzsākt uzņēmējdarbību. Pasaules Banka Latviju novērtē kā vienu no TOP 30 līderēm, kas veikušas nozīmīgas reformas uzņēmējdarbības uzlabošanā.

Sakarā ar ekonomikas izaugsmi un mērķētiem aktīvā darba tirgus pasākumiem uzlabojas nodarbinātība un mazinās bezdarbnieku skaits.

Latvija nodarbinātības īpatsvarā apsteidz tādas valstis kā Polija, Beļģija, Īrija, Francija, Spānija. Bezdarba līmenis ir tuvs dabiskajam līmenim. Samazinās nabadzības riskam pakļauto nodarbināto īpatsvars (2013. gadā – 8,3 %, kas ir zemākais procentuālais īpatsvars kopš 2004. gada). Strādājošo reālās darba samaksas dinamika ir pozitīva. Arī mājsaimniecībās jūtama ekonomiskās spriedzes samazināšanās, ekonomikas spriedzes indekss ir labvēlīgāks, nekā tika prognozēts.

Nenoliedzami, ka Latvijas attīstību raksturo ne tikai tās ekonomiskās izaugsmes rādītāji, bet arī norises sabiedrībā, tās iedzīvotāju labklājība un dzīves kvalitāte. Pēdējos gados vērojama iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanās, kas tiek īstenota gan caur ekonomikas un finanšu pasākumiem, kas stimulē tautsaimniecības izaugsmi, gan mērķtiecīgu demogrāfijas politiku un iedzīvotāju ienākumu un iespēju nevienlīdzības mazināšanu. Tieši tautas ataudzes sekmēšana tiek nosaukta kā nozīmīgs nacionālās attīstības priekšnoteikums, kas pēdējos gados ir devis cerētos rezultātus, pieaugot jaundzimušo skaitam. Vienlaikus šis jautājums joprojām ir aktuāls nacionālās drošības rādītājs.

Stabila tautas ataudze

Stabila tautas ataudze, kas ietver pozitīvus dabiskā pieauguma rādītājus un to, ka ik gadu dzimst vairāk bērnu nekā iepriekšējā gadā, ir ļoti nozīmīga Latvijas tautas pastāvēšanai.

Statistikas dati apliecina, ka valsts ekonomiskā augšupeja kombinācijā ar īstenotajām iniciatīvām demogrāfijas jomā pēdējos gados ir devusi rezultātu – ar katru gadu jaundzimušo skaits pieaug par 700–1000 bērniem, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājies ir arī otro un trešo bērnu īpatsvars jaundzimušo skaitā.

Tādējādi, lai arī iedzīvotāju skaita dabiskais pieaugums kā rādītājs, kas raksturo starpību starp gada laikā dzimušo un mirušo skaitu, Latvijā joprojām saglabājas negatīvs, tomēr pēdējo četru gadu laikā ir vērojamas pozitīvas situācijas izmaiņas – ja 2011. un 2012. gadā mirušo skaits bija vairāk nekā par 9 tūkst. lielāks par dzimušo skaitu, tad 2014. gadā dzimušo un mirušo skaita rādītāji ir tuvinājušies un mirušo skaits pārsniedz dzimušo skaitu par nepilniem 7 tūkstošiem.

Lai arī pēdējos gados ir uzlabojušies dzimstības un līdz ar to arī dabiskā pieauguma rādītāji, tomēr, ņemot vērā negatīvo starpvalstu migrācijas bilanci un t. s. demogrāfisko inerci (šobrīd fertīlajā vecumā ir lielāks īpatsvars sievietēm, kas pozitīvi ietekmē dzimstības rādītājus), paredzams iedzīvotāju skaita kritums, kas, visticamāk, turpmākajos gados nebūs tik straujš, bet varētu ievērojami paātrināties pēc 2020. gada. Tāpēc nepieciešams jau šobrīd domāt par darbaspēka pieejamības nodrošināšanu vidējā termiņā un ilgtermiņā, jo īpaši reemigrācijas un pārdomātas imigrācijas politikas kontekstā.

Dzimstību un dabisko pieaugumu negatīvi ietekmē priekšlaicīga mirstība ārēju nāves cēloņu dēļ, jo īpaši Latvijas vīriešu vidū, kas primāri saistīts ar Latvijas vīriešiem raksturīgo izteikti neveselīgo dzīvesveidu – atkarību izraisošu vielu lietošanu, mazkustīgu dzīvesveidu, neveselīgu uzturu, kā arī izteikti riskantu uzvedību. Tā rezultātā vīrieši biežāk cieš ceļu satiksmes negadījumos un negadījumos darbavietā, kā arī izdara pašnāvības.

Laikposmā no 2002. līdz 2011. gadam Latvijā nāves gadījumu relatīvais skaits ārēju cēloņu dēļ samazinājās apmēram uz pusi, kas liecina, ka ārējie nāves cēloņi ir novēršami. Tātad šajā jomā jau ir panāktas ievērojamas pārmaiņas un, mērķtiecīgi veicinot sabiedrības izpratni par veselībai kaitīgiem ieradumiem un spēju izvairīties no traumām darbavietā un ceļu satiksmē, kā arī paaugstinot veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību un laicīgu slimību diagnostiku, mirstība ārēju nāves cēloņu dēļ turpinās samazināties, tā sasniedzot būtisku progresu kopējos iedzīvotāju dabiskā pieauguma un līdz ar to arī tautas ataudzes rādītājos.

Stabilai tautas ataudzes nodrošināšanai nozīmīga ir Latvijas valstspiederīgo reemigrācijas veicināšana, atbalsts ģimenēm ar bērniem, nodokļu politikas iniciatīvas un kopumā – ekonomiski attīstīta, perspektīva dzīves vide.

Latvija ir daļa no starptautiskās sabiedrības. Līdz ar to nacionālās drošības garantēšanai būtiska ir konsekventa Latvijas nacionālo interešu aizstāvība starptautiskajā politikā un līdzdalība demokrātijas un sadarbības procesu veicināšanā pasaulē, jo Latvijai kā Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO), ES, NATO un citu starptautisko organizāciju dalībvalstij ir nepieciešams aktīvi iesaistīties starptautiskās politikas norisēs un procesos, aizstāvot savu pozīciju un nacionālās intereses.

Latvijai nozīmīga ir NATO izveidotās kolektīvās aizsardzības sistēmas saistību izpilde, eiroatlantiskās telpas drošības stiprināšanas pasākumi, kā arī sadarbība ar stratēģiskajiem partneriem un dalība NATO un ES kolektīvās drošības politikas veidošanā un īstenošanā. Līdz ar to Latvija piedalās gan ES, gan NATO organizētajās misijās un operācijās. Apzinoties, ka nabadzība un nestabilitāte mazattīstītajās valstīs sekmē organizētās noziedzības, cilvēku tirdzniecības, narkotiku izplatības un

radikalizācijas attīstību, Latvija ir viena no donorvalstīm, kas attīstības sadarbības politikas ietvaros sniedz palīdzību attīstības valstīm.

Mūsu nacionālās intereses ir drošība, brīvība, labklājība un izaugsme. Vienlaikus tieši nacionālā drošība ir pamats pārējo nacionālo vērtību attīstībai. Mums ir jāstiprina aizsardzības spējas un kapacitāte, lai aizsargātu savas vērtības un savu sabiedrību.

Izvērtējot ārējās vides radītos drošības riskus nacionālajai drošībai, valdība par savām prioritātēm 2016. gadā ir noteikusi valsts aizsardzību un iekšējo drošību. Šīs prioritātes ir skaidri iezīmētas arī 2016. gada valsts budžetā.

Finansējums valsts aizsardzības un iekšējās drošības stiprināšanai palielināsies par 70 milj. *euro*. 2016. gada budžets liek pamatus tam, lai nepieciešamais aizsardzības finansējums 2 % apmērā no IKP tiktu sasniegts jau 2018. gadā. Atbilstoši 2015. gada 30. novembrī Saeimā pieņemtajam valsts 2016. gada budžeta likumam aizsardzības nozares finansējums 2016. gadā būs 1,4 % no IKP un 2017. gadā – 1,7 % no IKP. Tāpat īpaši svarīga ir papildu līdzekļu piešķiršana iekšējās drošības sistēmā strādājošajiem atbildības paaugstināšanai – policistiem, muitas darbiniekiem, ugunsdzēsējiem, glābējiem, robežsargiem un ieslodzījuma vietu pārvalžu darbiniekiem.

Plānots, ka budžetā piešķirtais papildu finansējums tiks nodrošināts pašaizsardzības spēju stiprināšanai, īstenojot Nacionālo bruņoto spēku (turpmāk – NBS) mehanizācijas projektu, attīstot pretgaisa aizsardzības spējas, stiprinot Zemessardzi un palielinot apmācīto zemessargu skaitu, kā arī atjaunojot un pilnveidojot aizsardzības nozares infrastruktūru. Savukārt iekšējās drošības jomā tiks konsekventi un mērķtiecīgi risināti jautājumi, kas saistīti ar organizētās noziedzības apkarošanu, cilvēktirdzniecības, narkotisko un psihotropo vielu izplatības ierobežošanu un tiesībaizsardzības iestāžu kapacitātes stiprināšanu. Jāuzsver, ka pēdējā pusgada laikā būtisks valsts drošības jautājums ir robežu kontrole un nelegālās migrācijas ierobežošana.

III. PRIORITĀRAIS NACIONĀLĀS DROŠĪBAS RĪCĪBAS VIRZIENS: ĀRĒJĀ DROŠĪBA

Ārējās drošības prioritāte ir nacionālās aizsardzības stiprināšana, kas tiek īstenota saskaņā ar kolektīvo aizsardzību, pirmkārt, attīstot nacionālo noturību un militārās spējas pret ārējiem draudiem, otrkārt, turpinot integrāciju NATO, treškārt, izmantojot NATO valstu kolektīvo un individuālo militāro potenciālu.

Pēc ekonomiskās lejupslīdes 2009. gadā aizsardzības budžets tika ievērojami samazināts. Budžeta samazinājuma rezultātā tika kritiski samazināts finansējums visās izdevumu kategorijās, tādējādi apturot ne tikai NBS attīstību, bet arī nenodrošinot esošo spēju uzturēšanai pietiekamus resursus. Neatbilstošais finansējuma apjoms un ieguldījumu trūkums bruņoto spēku attīstībā ir ticis pārņemts arī no sabiedroto puses. Lai gan šobrīd NATO ir atzinīgi novērtējusi Latvijas apņemšanos strauji kāpināt aizsardzības budžetu, liela nozīme tiek pievērsta Latvijas ieguldījumam NBS spēju attīstībā, kas līdz šim ir kavējusies ierobežoto resursu dēļ.

Aizsardzības budžeta nodrošināšana 2 % apmērā no IKP ir būtisks rādītājs, kas apliecina valsts nopietno attieksmi pret NATO kolektīvās aizsardzības vajadzībām. Turklāt plānotie investīciju projekti, kas tiks īstenoti no aizsardzības budžeta, būtiski kāpinās gan agrās brīdināšanas spējas, radot stratēģisko lēmumu pieņemšanai nepieciešamo situācijas izpratni, gan paaugstinās vienību spēju reaģēt krīzes situācijās, tai skaitā, attīstot bruņoto spēku mobilitāti un uguns jaudu.

1. NACIONĀLĀS AIZSARDZĪBAS SISTĒMAS UN NBS SPĒJU STIPRINĀŠANA

Stiprinot Latvijas aizsardzības spējas kolektīvās aizsardzības ietvaros, pilnveidojot valsts militāro nodrošinājumu, veicinot Nacionālo bruņoto spēku apmācību un gatavību, kā arī paplašinot Zemessargu un Jaunsargu kustību, tiek nodrošināta mūsu sabiedrības drošība un stabilitāte, kā arī mūsu vērtību aizsardzība.

NBS spēju stiprināšana un kaujas gatavības paaugstināšana

Prioritārie pasākumi nacionālās aizsardzības sistēmas un NBS spēju stiprināšanā saistīti ar kaujas gatavības stiprināšanu, ātro reaģēšanu, agrās brīdināšanas un situācijas izpratnes nodrošināšanu, kā arī savlaicīgu lēmumu pieņemšanu.

Lai spētu laikus reaģēt uz jebkura veida apdraudējumiem, nepieciešama agrās brīdināšanas un situācijas izpratnes nodrošināšana. Tādēļ uzsākta gaisa telpas novērošanas, izlūkošanas un pretgaisa aizsardzības spēju attīstība. Esošā projekta ietvaros paredzēts attīstīt gaisa telpas novērošanas radaru pārklājumu un pretgaisa aizsardzības komandvadības spējas, kā arī modernizēt esošās un iegādāties jaunas pretgaisa aizsardzības sistēmas. Jau noslēgti vairāki līgumi šīs spējas attīstībai. 2015. gada septembrī Aizsardzības ministrija parakstīja līgumu par ugunsvadības radaru piegādi Latvijai. Šī

līguma ietvaros tiks saņemti taktiskie pretgaisa aizsardzības radiolokatori, ko izmanto tuvas darbības pretgaisa aizsardzības sistēmās. Iegāde notiek par ASV ārvalstu militārā finansējuma līdzekļiem.

Savlaicīgas lēmumu pieņemšanas kontekstā turpinās darbs pie sakaru un komandvadības koncepcijas izstrādes, kas definēs Latvijai nepieciešamās komandvadības un sakaru, kā arī kaujas vadības sistēmu operacionālās prasības. Komandvadības spējas attīstība ir aktuāla visu spēju kontekstā. Tā ir priekšnoteikums efektīvai, laicīgai un vienotai bruņoto spēku darbībai.

Kaujas atbalsta jomā ir izstrādāts inženieru spēju attīstības plāns, kas paredz vispārējo inženieru mobilitātes un pretmobilitātes spēju attīstību, atbalstot savu un sabiedroto spēku pārvietošanos un aizsardzību, kavējot pretinieka spēku virzīšanos un, ja nepieciešams, sniedzot atbalstu civilajai sabiedrībai. Nākamgad plānots stiprināt personāla apmācību un uzsākt inženiertehniskā transporta iegādi.

Viena no prioritātēm ir profesionālā dienesta karavīru skaita pieaugums, līdz 2018. gadam sasniedzot 6000 karavīru. Lai to nodrošinātu, ir izstrādāts NBS personāla pieauguma plāns atbilstoši attīstāmo spēju projektu īstenošanas grafikam. Īstenojot personāla pieauguma politiku, 2015. gada pirmajā pusgadā ir izveidotas 94 jaunas profesionālā militārā dienesta štata vietas.

Saistībā ar kaujas gatavības paaugstināšanu jāstiprina un jāattīsta sauszemes spēku mobilitāte un kaujas atbalsta spējas, tostarp uguns atbalsts. Sauszemes spēku brigādes attīstības ietvaros noslēgts līgums par CVRT kaujas platformām viena bataljona mehanizācijai, tādējādi paaugstinot šī bataljona aizsardzības, mobilitātes un uguns jaudu. Projekts ietver nepieciešamā bruņojuma (piemēram, ložmetēji vai prettanku raķetes), sakaru līdzekļu, komandvadības, infrastruktūras, apmācības un nodrošinājuma sistēmas izveidi.

Kritiskās rezerves (galvenokārt munīcija, pārtika un to uzglabāšanai nepieciešamā infrastruktūra) tiek veidotas, lai saglabātu armijas kaujas spējas ilgākā laikposmā. NBS nodrošināšanai šādu rezerves krājumu izveide ir vitāli svarīga un jāuzsāk tuvākajā laikā. Esošais iztrūkums ir sekas kopš 2009. gada pieredzētajam finansējuma iztrūkumam. Ar papildu piešķirto finansējumu plānots uzsākt NBS kritisko rezervju atjaunošanu, veikt vienību apbruņošanu (tostarp īstenot Valsts robežsardzes pārāpbruņošanu), kā arī veikt transportlīdzekļu iegādi NBS vienībās.

Šogad organizētas vairākas kaujas gatavības pārbaudes NBS vienībās, lai pārbaudītu esošo kaujas gatavību, identificētu un novērstu iztrūkumus. Lai nodrošinātu NBS kaujas spējas, viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem ir personāla un ekipējuma trūkumu mazināšana. Attiecīgi plānoti pasākumi, lai aizpildītu identificēto personāla iztrūkumu NBS vienībās, kā arī nodrošinātu nepieciešamo personālu jauno spēju ieviešanai, tai skaitā bruņojuma iegādei.

Zemessardzes attīstība

Zemessardzes vienības to ģeogrāfiskā izvietojuma un spēju specifikas dēļ ir kritiskas konvencionāla un hibrīdkara draudu novēršanai un neitralizēšanai. Šogad tika pilnveidota Zemessardzes apmācības sistēma nesen dienestā pieņemtajiem zemessargiem, apmācību organizējot jaunā – militārās nometnes

– formātā. Jauno pieeju raksturo nepārtraukta, īsa termiņa (2–3 nedēļas) intensīva apmācība. Tādējādi zemessargiem tiek nodrošināta daudz kvalitatīvāka un intensīvāka apmācība, tuvinot to profesionālā dienesta karavīru pamatapmācības standartiem. Jaunā tipa apmācību plānots turpināt nākamgad arī citās Zemessardzes vienībās.

Tiek arī pilnveidots Zemessardzes materiāltehniskais nodrošinājums, piemēram, ir iepirkti 800 prettanku ieroči "Carl Gustav", 50 kravas automašīnas "Scania" un 50 viegli bruņotas "Mercedes Benz" apvidus automašīnas. Lai celtu Zemessardzes kaujas gatavību, turpmākajos gados paredzēts ieguldīt līdz 70 milj. *euro* ekipējuma, personāla un infrastruktūras uzlabošanā, izveidojot Zemessardzes paaugstinātas gatavības apakšvienības. Zemessardzes ietvaros tiks veicināta arī vairāku specializētu vienību attīstība, piemēram, pretgaisa aizsardzības, prettanku, inženieru vienību, kā aizsardzības pret masu iznīcināšanas ieročiem un netiešā uguns atbalsta spējas attīstība.

Jaunsardzes attīstība un patriotiskā audzināšana

Lai veicinātu plašāku sabiedrības izpratni par valsts aizsardzību un patriotismu, tika sekmēta Jaunsardzes kustības paplašināšana un tās pieejamības veicināšana Latvijas skolu jaunatnei, palielinot apmācīto jaunsargu skaitu. Līdz 2018. gadam aptuveni 9500 jauniešiem būs iespēja piedalīties Jaunsardzes kustībā, kas būs nodrošināta katrā Latvijas pašvaldībā ar proporcionāli plašāku pieejamību lielākajās republikas pilsētās. Savukārt līdz 2024. gadam Jaunsardzē un valsts aizsardzības mācību apgūvē, kas ir izvēles mācību priekšmets skolā, plānots iesaistīt ap 16 000 jauniešu. To paredz valdībā apstiprinātais informatīvais ziņojums "Par Jaunsardzes attīstību 2015.–2024. gadā".

Sekmējot militāri patriotisko audzināšanu, projekta "Kā mēs sargāsim Latviju" ietvaros tiek organizētas karavīru un Aizsardzības ministrijas pārstāvju kopīgas vizītes skolās, kā arī tika nodrošināta 4. maija militārā parāde Jelgavā, pulcējot plašu sabiedrības daļu. 2015. gada 1. augustā tika organizēta plaša Latvijas strēlnieku simtgades pasākumu programma.

2. LATVIJAS LĪDZDALĪBA KOLEKTĪVAJĀ AIZSARDZĪBAS SISTĒMĀ

Latvijas drošības un aizsardzības garants ir NATO kolektīvās aizsardzības sistēma.

Vienlaikus Latvijai ir jāsniedz savs ieguldījums eiroatlantiskās drošības telpas stiprināšanā, piedaloties starptautiskajās operācijās un misijās. Sabiedroto spēku atbalsts un klātbūtne ir neatņemama Latvijas drošības garantija, kas nodrošina atturēšanu, ciešāku sadarbību ar NATO struktūrām un bruņotajiem spēkiem.

Militārās klātbūtnes veicināšanai jānodrošina jānodrošina uzņemošās valsts atbalsta pilnveidošana, tai skaitā infrastruktūras izbūves un attīstības turpināšana.

Uzņemošās valsts atbalsts sabiedroto spēkiem

Uzņemošās valsts atbalsts nodrošina sabiedroto spēku klātbūtni Latvijas teritorijā, kas ir viens no nozīmīgākajiem atturēšanas mehānismiem, tāpēc ir nepieciešams paplašināt Latvijas kapacitāti šī

atbalsta sniegšanā, nodrošinot iespējas vienlaikus uzņemt vismaz bataljona līmeņa vienību. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu sabiedroto spēku klātbūtni, ir veikta nepieciešamās infrastruktūras identificēšana un uzsāktas iepirkumu procedūras. Arī nākamajos gados tiek plānotas papildu investīcijas infrastruktūrā, piemēram, kazarmu izbūvei Lielvārdē, sabiedroto karavīru pagaidu nometnes izvietojumam Ādažos, noliktavai Ādažos un citur, kā arī Ādažu un Lāčusila poligonu infrastruktūras attīstībai.

2015. gadā turpinājās darbs pie sabiedroto spēku klātbūtnes nodrošināšanas Latvijā. Līdz šim Vācija un Norvēģija uz Latviju bija nosūtījušas karavīru rotas klātbūtnes nodrošināšanai noteiktā laikposmā, savukārt ASV turpina nodrošināt nepārtrauktu rotas līmeņa klātbūtni pēc rotācijas principa, tādējādi nodrošinot sabiedroto un nacionālo spēku savstarpējo savietojamību.

2015. gada 1. septembrī starptautiska militārā štāba statusu ieguva NATO Spēku integrācijas vienības (NSIV) štābs Rīgā, tādējādi pirmo reizi valsts vēsturē Latvijā ir izvietots pastāvīgs NATO spēku struktūras štābs. Štābs nodrošina saikni starp dalībvalstu bruņotajiem spēkiem un daudznacionālajām vienībām, lai vajadzības gadījumā koordinētu alianses paaugstinātas gatavības spēku ātru izvēršanu reģionā, kā arī sniegtu atbalstu kolektīvās aizsardzības plānošanā un mācību koordinēšanā.

Starptautiskās militārās mācības

Viens no redzamākajiem NATO sabiedroto militāro spēku klātbūtnes stiprināšanas pasākumiem ir regulāras kopīgas starptautiskās mācības ar stratēģisko partneru klātbūtni, kuru mērķis ir stiprināt NBS spējas un kaujas gatavību, kā arī Latvijas savietojamību ar sabiedroto militārajiem spēkiem.

Lai apgūtu lēmumu pieņemšanas procedūras kā iekšējā, tā ārējā militārā apdraudējuma gadījumā, kā arī pilnveidotu valsts pārvaldes iestāžu augstāko amatpersonu iemaņas civilmilitārās krīzes pārvarēšanas plānošanā, Aizsardzības ministrija organizēja valsts apdraudējuma pārvarēšanas mācības "KRISTAPS 2015". Mācību aktīvā fāze notika 2015. gada 10. novembrī Ministru Kabineta izbraukuma sēdē. Mācības "KRISTAPS 2015" tika īstenotas vienlaikus ar Lielbritānijas ātrās reaģēšanas korpusa mācībām *Arcade Fusion 2015*, kas savukārt ir sinhronizētas ar Igaunijas, Latvijas un Lietuvas uzņemošās valsts atbalsta plānošanas mācībām *Baltic Host 2015*.

Papildus tam 2015. gadā Latvijā ir notikušas dažādas militārās mācības, no kurām kā būtiskākās jānorāda 2015. gada 21.–31. martā Ādažu poligonā notikušās ASV vadītās apvienotās sauszemes, gaisa un jūras spēku mācības "Summer Shield 2015", kurās kopumā piedalījās vairāk nekā 1100 karavīru no Latvijas, Lietuvas, ASV, Vācijas, Luksemburgas un Kanādas. Mācību galvenais mērķis bija pilnveidot NATO valstu savstarpējo sadarbību, kā arī praktizēt koordinētu uguns atbalstu kājnieku vienību uzbrukuma operācijās. 2015. gada 21.–22. aprīlī Ādažu poligonā norisinājās NATO Gaisa spēku štāba Ramšteinā vadītās mācības, kuru galvenais mērķis bija pārbaudīt NATO valstu gatavību nodrošināt Baltijas valstu gaisa telpas aizsardzību. ASV spēku Eiropā štāba vadībā 2015. gada 9.–19. jūnijā Ādažu poligonā norisinājās mācības "Saber Strike 2015", kurās piedalījās ap 2000 karavīru no NATO dalībvalstīm un partnervalstīm un kuru uzdevums bija nodrošināt reģionālo stabilitāti un drošību, kā arī veicināt spēku savstarpējo savietojamību un nodrošināt Baltijas bataljona sertifikāciju dalībai NATO ātrās reaģēšanas spēku sastāvā 2016. gadā. 2015. gada 21.–30. septembrī

notika sauszemes spēku mācības "Silver Arrow" ar Latvijas, Igaunijas, ASV un Lielbritānijas bruņoto spēku piedalīšanos. Mācības tika rīkotas, lai uzlabotu sadarbību starp NATO valstīm, attīstītu bruņoto spēku spējas konvencionālā kara aizsardzības un uzbrukuma operāciju laikā, kā arī uzlabotu sadarbību starp valstu militārajām un civilajām nozarēm. Papildus tam 2015. gada 7.–17. jūnijā Latvija ar Jūras spēku flotiles Mīnu kuģu eskadras kuģi A-53 "Virsaitis" piedalījās ikgadējās militārajās mācībās "Baltops 2015".

Dalība starptautiskajās operācijās un misijās

Dalība starptautiskajās operācijās un misijās ir daļa no Latvijas starptautiskajām saistībām, kas vērstas uz kolektīvās drošības stiprināšanu un starptautiskās drošības veicināšanu.

NBS 2015. gadā turpināja dalību NATO operācijā Afganistānā *Resolute Support* ar 25 karavīru kontingentu. NBS apmācības instruktoru komanda septiņu karavīru sastāvā ir piedalījies ES militārajā apmācības misijā EUTM Mali, viens NBS karavīrs pastāvīgi uzturējies uz pretpirātisma operācijas ATALANTA štāba kuģa operācijas rajonā Somālijas piekrastē. Papildus 2015. gada jūnijā NBS ir piekomandējuši vienu štāba virsnieku ES jūras operācijas nelegālas migrācijas apkarošanai Vidusjūrā EUNAVFOR MED/SOPHIA operacionālajam štābam Romā. Operācija tika uzsākta, pamatojoties uz attiecīgu 2015. gada 22. jūnija ES Padomes lēmumu. 2015. gadā NBS ir veiksmīgi nodrošinājuši Latvijas dalību NATO un ES ātrās reaģēšanas spēkos atbilstoši iepriekš noteiktajam plānam (Militārās policijas vads un pretmīnu kuģis NATO spēkos, kā arī rotas līmeņa vienība Zviedrijas vadītāja Ziemeļvalstu ES Kaujas grupā ar dežūras laiku 2015. gada pirmajos sešos mēnešos). Vienlaikus sadarbībā ar sabiedrotajiem 2015. gadā tika aktīvi strādāts, lai Latvija varētu pastiprināt savu atbalstu ANO miera uzturēšanas centieniem, uzsākot dalību kādā no ANO misijām vai operācijām, kā prioritāti izskatot dalību ANO misijā Mali (MINUSMA), kur Latvijas eksperti jau piedalās ES militārajā apmācības misijā.

Apzinoties civilās iesaistes nozīmi ilgstoša miera un drošības veicināšanā, Latvija ir turpinājusi aktīvi piedalīties arī starptautiskajās civilajās misijās. 2015. gadā tika turpināta dalība ES civilajās misijās Gruzijā (EUMM *Georgia*) un Afganistānā (EUPOL *Afghanistan*) ar 2 ekspertiem katrā, kā arī uzsākta dalība ES padomdevēja misijā Ukrainā (EUAM *Ukraine*), nosūtot uz to 2 civilos ekspertus. 2015. gadā Latvija turpināja aktīvu iesaisti arī EDSO Speciālajā novērošanas misijā Ukrainā, nosūtot 9 civilos ekspertus, kā arī veica brīvprātīgo atbalsta iemaksu šai misijai.

Sadarbība ar Amerikas Savienotajām Valstīm

Sadarbība ar ASV turpina būt prioritāte Latvijas aizsardzības politikas divpusējo attiecību kontekstā. 2015. gadā ASV paplašināja savu dalību militārajās mācībās Latvijas teritorijā, iesaistot tajās gan karavīrus, gan smago bruņutehniku un artilēriju mācību kopuma "*Atlantic Resolve*" ietvaros. Smagās bruņutehnikas nogādāšana Ādažu militārajā bāzē rosina nepieciešamību attīstīt un pielāgot infrastruktūru, lai šo tehniku varētu uzglabāt un uzturēt. Viens no nozīmīgākajiem notikumiem bija bezpilota lidaparātu mācības, kas norisinājās septembrī Lielvārdē. Šis notikums demonstrēja Lielvārdes gaisa spēku bāzes attīstības līmeni, jo šobrīd Lielvārdes lidlauks ir vienīgā vieta Eiropā, kur

var veikt mācības ar šiem lidaparātiem. 2015. gada laikā notika regulāras augstu politisko un militāro ASV amatpersonu vizītes Latvijā, kas pierāda ASV interesi un saistības Baltijas reģionā.

Sadarbība ar Baltijas valstīm

Baltijas valstu sadarbība aizsardzības jomā ir bijusi cieša jau pēdējos 20 gadus un apmēram pēdējo piecu gadu laikā šajā sadarbībā iezīmējas jauna dinamika, saistīta ar Krievijas aizvien agresīvāku militārā spēka demonstrēšanu Baltijas reģionā. Ukrainas krīze un Krievijas loma tajā tikai intensificēja pēdējo gadu tendenci.

Līdzšinējie projekti – Baltijas aizsardzības koledža (*BALTDEFCOL*), *BALTNET*, jūras spēku sadarbība – tiek turpināti, kā arī modernizēti un tehniski uzlaboti. Piemēram, pēdējo gadu ģeopolitiskās izmaiņas atspoguļojas arī koledžas jaunajās mācību programmās. Savstarpējā sadarbība pēdējā gada laikā ir cieši savienojusies ar koordinētu darbību attiecībās ar sabiedrotajiem – stratēģiski tiek koordinēta Baltijas skatījuma uz militārpolitisko situāciju paušana un operacionālā līmenī par centrālo visu Baltijas valstu militāro sadarbības projektu ir kļuvis Baltijas apvienotā štāba elements (*Baltic Combined Joint Staff Element – CJSE*). Tiek koordinēta arī palīdzības sniegšana militāro apmācību jomā Ukrainai. Ir uzsākta kopīga projekta analīze par vidējas darbības pretgaisa aizsardzības spēju, lai nākotnē izveidotu savstarpēji koordinētu sistēmu. Šogad kopīgais Baltijas valstu bataljons, kurš ir daļa no Spānijas vadītā NRF, sekmīgi uzsācis dežūru. Visa šī sadarbība ir neatraujami saistīta ar NATO un atsevišķu sabiedroto iniciatīvām.

Jānorāda, ka šobrīd notiek darbs pie jaunā aizsardzības politikas un aizsardzības jomas attīstības plānošanas cikla, proti, ir uzsākts darbs pie NBS attīstības plāna izstrādes 2016.–2028. gadam, kā arī ir izstrādāta Valsts aizsardzības koncepcija. Abi šie dokumenti tiek izstrādāti, ņemot vērā pašreizējo drošības situāciju un pašreizējās drošības risku attīstības tendences, vienlaikus pārdomāti un efektīvi izmantojot pieejamos cilvēku un finanšu resursus, kā arī stiprinot valsts aizsardzības politiku.

Aizsardzības ministrija Valsts aizsardzības koncepcijas izstrādes procesā organizēja vairākas publiskās diskusijas, lai sekmētu koncepcijas izstrādes kvalitāti, kā arī sabiedrības izpratni par aktuālajiem jautājumiem. Diskusijās tika aplūkoti jautājumi par valsts institūciju atbildības robežām hibrīdkarā, jaunajiem draudiem un iespējām uz tiem reaģēt, patriotisko audzināšanu un jauniešu motivāciju iesaistīties valsts aizsardzībā, kā arī par obligātā militārā dienesta atjaunošanas iespējām un izaicinājumiem.

IV. PRIORITĀRAIS NACIONĀLĀS DROŠĪBAS RĪCĪBAS VIRZIENS: IEKŠĒJĀ DROŠĪBA

Mainīgā globālā vide aizvien vairāk ietekmē Latvijas iekšpolitiku. Informācija no visas pasaules ir viegli pieejama internetā vai sociālajos tīklos, iedzīvotāji, tai skaitā jaunieši, aizvien biežāk ceļo un arī strādā ārvalstīs, iepazīstoties ar dažādām valstīm un kultūrām, mūsu valsts pārvalde ir cieši sasaistīta ar citu valstu administrācijām, sadarbojoties starptautiskajās organizācijās.

Latvijas iekšējā drošība ir atkarīga no tā, cik efektīvi strādā iekšējās drošības dienesti, nodrošinot sabiedrības aizsardzību, un cik labi ir aizsargāta mūsu infrastruktūra, kā arī no tā, cik sociāli aizsargāti, rīcībspējīgi un lojāli ir Latvijas iedzīvotāji.

Pārskatā par nacionālo drošību iekšējo drošības risku izvērtējums ir veikts no trim aspektiem:

- 1) iekšlietu sistēmas dienestu darbība sabiedrības drošības nodrošināšanai;
- 2) cilvēkdrošība;
- 3) kritiskās infrastruktūras drošība.

Latvijā jau šobrīd ir daudzas nozares un jomas, kuras labi funkcionē. To apliecina gan šo nozaru darba rezultāti, gan arī iedzīvotāju drošības sajūtas pieaugums un bažu mazināšanās par šīs jomas drošības riskiem. Līdz ar to izstrādātā Nacionālās drošības pārskata mērķis nav informēt par visu valsts īstenotās politikas jomu un nozaru darbību, bet gan pievērst papildu uzmanību tiem jautājumiem un drošības riskiem, kuru mazināšanai tika pievērsta uzmanība 2015. gadā, veicot attiecīgus pasākumus.

Svarīgi ir drošību apskatīt ne tikai no valsts vai tās institūciju skatupunkta, bet arī no valsts iedzīvotāju uztveres par potenciālajiem riskiem viņu drošībai. Cilvēku drošības uztveres analīze ir svarīga, lai identificētu riskus, kas ir svarīgi mūsu sabiedrībai un mūsu iedzīvotājiem, tādējādi ietekmējot to ikdienas rīcību un izvēles. Līdz ar to šajā ziņojumā ir iekļauti valdības veiktie pasākumi, kas vērsti uz akūtāko sabiedrības iekšējās drošības risku mazināšanu, tādējādi stiprinot iedzīvotāju drošības sajūtu un uzticību valstij.

Galvenie riski iedzīvotāju drošības sajūtai Latvijas apstākļos, kur ir liela ienākumu nevienlīdzība, ir bažas par nepietiekamiem finanšu līdzekļiem (ienākumi, iekrājumi). Iedzīvotājiem ir nopietnas bažas par veselības pieejamību, kā arī tādas izglītības pieejamību, kas nodrošina labu, prasmēm atbilstošu darbu. Globalizācijas rezultātā radušās indivīdu augstās mobilitātes un Latvijas sabiedrības novecošanās apstākļos pastāv rūpes par pamatnācijas turpmāko izaugsmi. Tas vairo bažas par iespējamo spriedzi starp dažādām cilvēku grupām Latvijā, kuras izraisa gan neviendabīgā informatīvā telpa, gan arī jaunu iedzīvotāju grupu nepieciešamība izprast un cienīt Latvijas kultūrtelpu, Latvijas iedzīvotāju prasmes iekļaut jaunas iedzīvotāju grupas, lai stiprinātu savstarpējo sadarbību un uzticēšanos.

Svarīga prioritāte drošības sajūtas stiprināšanai Latvijas iedzīvotājos ekonomiskās izaugsmes apstākļos ir turpināt aktivitātes, kas vērstas uz ienākumu palielināšanu un līdz ar to arī iespējamu nevienlīdzības

mazināšanu, jo īpaši iedzīvotājiem ar augstu sociālās atstumtības risku, kuri līdz šim nav izjutuši ekonomiskās augšupejas pozitīvo ietekmi. Nabadzību un līdz ar to arī sociālo atstumtību mazina cienīgs darbs neatkarīgi no dzīvesvietas un mērķēti sociālās drošības pasākumi. Tāpat ļoti nozīmīga ir veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības uzlabošana visām iedzīvotāju grupām. Nepieciešams arī turpināt darbu, lai sekmētu cilvēku savstarpējo sadarbību un cieņu, kā arī veicinātu lojalitāti pret valsti un stiprinātu piederības izjūtu.

1. SABIEDRĪBAS DROŠĪBA

Šodienas situācija prasa atzīt saikni starp iekšējo un ārējo drošību, veidojot globālas drošības pieeju gan attiecībā ar ārējiem subjektiem, gan valsts iekšienē. Ir svarīgi, lai sadarbotos tiesībsardzības, tiesu iestādes un citi dienesti sociālajā un civilās aizsardzības jomā. Latvijai ir jāveido tāds drošības modelis, kura pamatā ir ES principi un vērtības: cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošana, tiesiskums, demokrātija, dialogs, tolerance, pārredzamība un solidaritāte.

1.1. Iekšlietu sistēmas dienestu veiktie pasākumi iekšējās drošības risku novēršanā

Ņemot vērā aktuālo ģeopolitisko situāciju un nacionālās drošības izaicinājumus, iekšpolitiskie sabiedrības drošības stiprināšanas pasākumi ir kļuvuši par būtisku Latvijas iedzīvotāju stabilitātes, labklājības un attīstības priekšnoteikumu. Ņemot vērā pieaugošo migrāciju ES, liela nozīme ir robežkontroles stiprināšanas un nelegālās imigrācijas ierobežošanas pasākumiem. Vienlaikus nozīmīga ir arī cīņa ar organizēto noziedzību, kas globalizācijas ietekmē ir kļuvusi pārnacionāla, izvietojot savus darbības tīklus vairākās valstīs, un civilās aizsardzības sistēmas darbības pilnveidošana un uzlabošana, kā arī cīņa ar narkotisko un psihotropo vielu izplatību.

Organizētās noziedzības apkarošana

Organizētā noziedzība ir viens no smagākajiem noziedzības veidiem, kas rada vislielāko apdraudējumu un ir tiešs drauds valsts drošībai un valsts tālākai ekonomiskai attīstībai. Eiropas Savienības līmenī smagās un organizētās noziedzības apkarošana tāpat kā cīņa ar terorismu iekšlietu jomā ir galvenā prioritāte.

Organizētās noziedzības veidošanos un darbību Latvijā ietekmē virkne faktoru – gan ārējie faktori, gan valsts iekšējie apstākļi, piemēram, Latvijas atrašanās transporta maršrutu krustpunktā, ko nodrošina Ventspils, Liepājas un Rīgas tirdzniecības ostas, kā arī Rīgas lidosta, Šengenas zonas bezvīzu režīms un ES ārējā robeža.

Organizētās noziedzības darbību īstenošanu būtiski sekmē dažādu veidu resursu (finanšu, materiāltehnisko, informācijas, cilvēku u. c.) pieejamība un tiesībsardzības iestāžu darba specifikas pārzināšana (piemēram, atsevišķu grupu dalībnieki izmanto arī bijušo tiesībsardzības iestāžu darbinieku atbalstu (taktiku un metodiku), lai izvairītos no atbildības un neitralizētu tiesībsardzības iestāžu veiktos operatīvos pasākumus), kā arī mijiedarbība ar citām organizētām grupām atsevišķu

noziedzīgās darbības jautājumu risināšanā uz vienlīdzības principa un savstarpēji izdevīga ekonomiskā pamata.

Organizēto noziedzīgo grupu darbības sfēras analīzes rezultātā konstatēts, ka Latvijā apzinātās noziedzīgās grupas ir aktīvas smagās un organizētās noziedzības jomā un tām ir starptautiska dimensija, tās aktīvi sadarbojas ar citu valstu kriminālo aprindu pārstāvjiem kopīgu nelikumīgu mērķu sasniegšanai, izdarot noziegumus arī citu valstu teritorijās.

Latvijas organizētās noziedzīgās grupas valsts teritorijā darbojas gan patstāvīgi, gan uztur un dibina jaunus kontaktus ar Krievijas organizētajām noziedzīgajām grupām, kā arī ar organizētās noziedzības pārstāvjiem citās Eiropas valstīs, tai skaitā Latvijas organizētās noziedzības grupām ir nodibināti cieši kontakti arī ar Lietuvas organizēto noziedzību, kurai savukārt ir plašs grupu tīkls Rietumeiropas valstīs, kas palīdz realizēt noziedzīgās darbības, piemēram, preču kontrabandu ES teritorijā.

Organizēto noziedzīgo grupu aktivitātēm ir raksturīgs polikrimināls raksturs – vairākas identificētās organizētās noziedzīgās grupas nodarbojas ar plaša spektra noziedzīgām darbībām, t. i., narkotisko vielu nelegālā apriti, cilvēku tirdzniecību, personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, ieroču kontrabandu, noziedzīgiem nodarījumiem ekonomikas jomā, arī ar izspiešanām un parādu piedziņu, mazāk – ar zādzībām.

2015. gadā konstatētas jaunas organizētās noziedzīgās grupas tādās jomās kā narkotisko un psihotropo vielu nelegālā aprite un akcīzes preču nelikumīgā aprite, kā arī nelegālās imigrācijas procesu saistība ar organizēto noziedzību. Pieaugošais Vjetnamas pilsoņu aizturēšanas gadījumu skaits Latvijā liecina, ka ir izveidots organizēts Vjetnamas pilsoņu pārvietošanas kanāls, kurā tiek iesaistīti gan Latvijas pilsoņi, gan arī citu ES valstu (Polijas un Igaunijas), gan trešo valstu (Krievijas (Čečenijas republikas) un Kirgizstānas) pilsoņi.

2014. gada nogalē Latvijā parādījās un interneta tīkla segmentā izplatījās kaitīga modificēta programma, kas paredzēta datorlietotāju automatizētas datu apstrādes sistēmas (ADAS) inficēšanai. Šobrīd noskaidrots, ka šāda veida programmatūra tiek speciāli modificēta, lai iegūtu lietotāja internetbankas datus un veiktu nelikumīgus pārskaitījumus uz uzbrucēja norēķinu kontiem. Viena no pašlaik visizplatītākajām datorkrāpšanas formām – pikšķerēšana (*phishing*) – ir tīša krāpnieciska darbība, kas ar e-pasta vai mobilā telefona starpniecību, uzdodoties par leģitīmu datu apstrādes institūciju (pārsvārā banku), tiek vērsta pret konkrētu personu, lai izkrāptu no personas datus, piemēram, kredītkaršu, e-banku lietotājvārdus, paroles, kontu numurus u. c. Šobrīd iegūtā informācija liecina, ka minētās darbības tiek veiktas organizēti, ar konkrētu lomu sadalījumu un vairākās valstīs vienlaikus. Šāda veida noziegumi apdraud gan katras kredītiestādes drošību, gan valsts ekonomikas stabilitāti un banku sistēmu starptautiskā mērogā.

Kibernozieģumu izdarītāji praksē aktīvi izmanto arvien sarežģītākas datu šifrēšanas, specializētas tīmekļa slēpšanās tehnoloģijas, kas apgrūtina vainīgo personu noskaidrošanu un noziedzīgu nodarījumu pierādīšanu. Diemžēl tiesībsardzības iestādēm bieži trūkst cilvēkresursu, tehnoloģisku iespēju un speciālo zināšanu, kas ietver sevī datorsistēmas apskates un ekspertīzes veikšanu, kā rezultātā nav iespējams saprātīgā laikposmā ar saprātīgiem resursiem iegūt informāciju, kas satur

noziedzīga nodarījuma pierādījumus. Joprojām nav vienotas un efektīvas pieejas starptautiskā operatīvā un krimināltiesiskā sadarbības mehānisma izmantošanai saistībā ar Latvijā uzsāktajiem kriminālprocesiem par kibernoziegumiem vai interneta vidē izdarītajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

2015. gadā Valsts policijas kriminālpolicijas struktūrvienībās tika turpināts darbs arī saistībā ar informācijas iegūšanu un analīzi par organizētām grupām, kas nodarbojas ar ieroču, munīcijas un sprāgstvielu nelegālo apriti. Pastiprināti pievērsta uzmanība organizēto noziedzīgo grupu dalībniekiem, kuri konfliktsituāciju risināšanas gadījumos jau agrāk ir pielietojuši ieročus, kā arī tiem organizēto grupu dalībniekiem, kuriem beidzas soda izciešanas laiks un kuri atbrīvoti no ieslodzījuma vietām.

Kā vienu no 2015. gada tendencēm var minēt to, ka nelegālā aprītē bieži nonāk bijušās PSRS ražotā militārā munīcija, šaujammieroči un ieroču detaļas, kā arī tas, ka Latvijas nelegālajā ieroču aprites tirgū parādās Eiropā iegādāti deaktivizēti šaujammieroči, kuri Latvijā tiek pārtaisīti par šaušanai derīgiem ieročiem.

Par noziedzīgo grupu darbības pamata veidiem ir uzskatāma arī izvairīšanās no nodokļu nomaksas, finanšu līdzekļu izkrāpšana, kā arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, kas notiek pēc izstrādātas shēmas, izmantojot fiktīvus uzņēmumus. Nelikumīgi iegūtās naudas legalizācija tiek realizēta galvenokārt investīciju un nekustamā īpašuma iegādes veidā, fiktīvā uzņēmējdarbībā, kā arī veicot naudas līdzekļu apriti caur ārzonas firmu un privātpersonu kontiem Latvijas bankās, tā pārsvarā iegūstot skaidras naudas līdzekļus.

Sevišķi smagu un smagu noziegumu apkarošanā tiek turpināta informācijas iegūšana un izvērtēšana par noziedzīgām grupām, kas izdara šādus noziegumus, kā arī par starptautiskās organizētās noziedzības izpausmēm valstī saistībā ar noziegumiem pret personu un pret īpašumu. Pastiprināta uzmanība tiek pievērsta slepkavību izmeklēšanai un atklāšanai, pret īpašumu vērstu noziedzīgu nodarījumu novēršanai un apkarošanai, noziegumu pret nepilngadīgām personām, kā arī noziedzīgo nodarījumu pret dzimumneaizskaramību novēršanai un apkarošanai.

2015. gadā Valsts policijas kriminālpolicijas struktūrvienībās tika turpināts darbs organizētās noziedzības apkarošanā, lielāku uzmanību pievēršot savstarpējās sadarbības uzlabošanai operatīvā darba un noziedzīgo nodarījumu atklāšanas un informācijas apmaiņas jomā. Organizējot dažāda rakstura aktivitātes, veikta virkne pasākumu informācijas iegūšanai par starpreģionālajām un starptautiskām noziedzīgām grupām, to noziedzīgās darbības apzināšanai, noziedzīgo sakaru noskaidrošanai, iegūtās informācijas izvērtēšanai, kā arī noziedzīgo grupu izdarīto noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanai un to pārtraukšanai. Uzdots uzdevumu izpildei tika turpināta arī aktīva sadarbība ar ārvalstu tiesībsardzības institūcijām, tai skaitā informācijas apmaiņā par interesējošām personām un noziedzīgām grupām.

Robežkontroles stiprināšana, nelegālās migrācijas ierobežošana

Pieaugot nelegālajai migrācijai uz Latvijas ārējām robežām, nozīmīgs sabiedrības drošības garantēšanas priekšnoteikums ir efektīva valsts ārējo robežu aizsardzība un ieceļojošo personu robežkontrole. Pēdējo gadu laikā ir pieaudzis nelikumīgo robežu šķērsotāju skaits, un kopējās tendences liecina, nākotnē tas arvien palielināsies, līdz ar to robežkontrole un nelegālās migrācijas ierobežošana būs nozīmīgs nacionālās drošības risks.

2015. gadā bija jūtams palielināts nelegālās migrācijas spiediens gan uz ārējās robežas, gan valsts iekšienē. Salīdzinājumā ar 2014. gadu vairākkārt pieaudzis aizturēto nelikumīgo valsts robežas šķērsotāju skaits, kas tika aizturēti robežuzraudzības ietvaros, tiem mēģinot nelikumīgi šķērsot ārējo sauszemes robežu starp robežšķērsošanas vietām ("zaļā" robeža), vai veicot imigrācijas kontroli pie iekšējām robežām, vai pārņemot *readmisijas* kārtībā no Lietuvas tos nelegālos imigrantus, kam izdevās nekontrolēti iekļūt Šengenas zonā caur Latvijas Republiku un kuri tika aizturēti, veicot imigrācijas kontroli Lietuvā. Patvēruma meklētāju skaits pēdējos divus gadus saglabājas augstā līmenī, t. i., vairāk nekā 300 patvēruma meklētāju gadā. Papildus tam salīdzinājumā ar pagājušo gadu pieaudzis arī to personu skaits, kas mēģina ieceļot Šengenas zonā, izmantojot viltotus dokumentus.

Izvērtējot aktuālās nelegālās migrācijas tendences, var secināt, ka Latvija lielākajai daļai nelegālo imigrantu joprojām nav mērķa valsts. Afganistānas un Irākas pilsoņi, kuri mēģina šķērsot robežu ar derīgiem dokumentiem, prasa patvērumu Latvijā, taču vēlāk cenšas emigrēt uz Zviedriju, Somiju, Norvēģiju. Sīrijas pilsoņiem, kas mēģina pārvietoties Šengenas zonā ar viltotiem dokumentiem, mērķa valstis ir Zviedrija, Norvēģija, savukārt Vjetnamas pilsoņiem galvenās mērķa valstis ir Polija, Vācija. Vienlaikus ievērojami (par 307 %) pieaudzis nelegālās imigrācijas risks uz Latvijas–Krievijas un Latvijas–Baltkrievijas sauszemes robežas (Vjetnamas, Afganistānas, Irākas, Sīrijas, Gruzijas pilsoņi), kā arī pieaudzis sekundāras nelegālās migrācijas risks Šengenas zonā uz sauszemes ceļiem un saglabājas būtisks nelegālās migrācijas risks Šengenas iekšējos avioreisos, izmantojot viltotas pasas (Sīrijas, Francijas, Ungārijas, Lietuvas, Itālijas) un dažādu ES valstu ID kartes (Polijas, Rumānijas, Bulgārijas, Itālijas, Grieķijas), vīzas (Beļģijas, Vācijas, Spānijas, Francijas), uzturēšanās atļaujas (Grieķijas, Itālijas, Dānijas). Nelegālo valsts robežas šķērsotāju pārvadāšana pāri Latvijas ārējām robežām ir ieguvusi izteiktu organizētas noziedzīgas darbības raksturu. Kopumā 2015. gada 10 mēnešos ir aizturēti vairāk nekā 80 nelegālo imigrantu pārvadātāji (iepriekšējos gados – 20–30 personas), no kuriem lielāko daļu sastāda Krievijas un Latvijas iedzīvotāji.

Turpinās mēģinājumi ļaunprātīgi izmantot patvēruma pieprasīšanas procedūru, lai sākotnēji iegūtu legālu statusu ES un to izmantotu, lai tālāk dotos uz ekonomiski attīstītākām un sociāli labāk nodrošinātām Eiropas valstīm.

Robežkontroles un nelegālās imigrācijas ierobežošanas stiprināšanai tiek realizēta virkne kopīgu operāciju ar kaimiņvalstu dienestiem (ar Lietuvu – kopīgas pastiprinātās migrācijas kontroles operācijas; ar Krieviju un Baltkrieviju kopīgas – divpusējās robežoperācijas "Kordon–2015"). Ir arī aktivizēta sadarbība Krievijas un Baltkrievijas starptautiskajās starpinstitutīciju darba grupās, tai skaitā

robežu darba grupā ar Krieviju, Nelegālās imigrācijas ierobežošanas darba grupā ar Krieviju, Latvijas un Baltkrievijas kopīgā komisijā par valsts robežas jautājumiem, un pilnveidota regulāra informācijas apmaiņa starp attiecīgo valstu dienestiem, lai pilnīgāk apzinātos riskus uz valsts robežas.

Šobrīd Valsts robežsardzes struktūrvienībās uz austrumu robežas personāls ir nokomplektēts par 90 %. Ir sagatavoti priekšlikumi par nepieciešamajām papildu amata vietām Valsts robežsardzes struktūrvienībās uz austrumu robežas.

2015. gada augustā uzsākta Latvijas–Krievijas robežas ierīkošanas projekta pirmā kārtā un robežas labiekārtošanas darbi. Projekts paredz Latvijas "zaļās" robežas ar Krieviju sakārtošanu 276 kilometru garumā, izveidojot 12 metrus platu robežjoslu un veicot citus labiekārtošanas darbus.

Valsts robežas drošības un aizsardzības stiprināšana jāveic saistībā ar iespējamajiem ārējiem draudiem, īpaši ņemot vērā nelegālās migrācijas pastiprināšanos, jo Latvijas austrumu robeža vienlaikus ir arī ES un NATO ārējā robeža. Valsts robežas drošības nostiprināšanai ir jāstiprina Valsts robežsardzes cilvēkresursu kapacitāte un materiāltehniskais aprīkojums, īpašu uzmanību pievēršot personāla apmācībai, kā arī "zaļās" robežas iekārtošanai un aprīkošanai ar nepieciešamajām robežuzraudzības tehniskajām ierīcēm. Ilgtermiņa mērķis ir valsts robežas uzraudzības un kontroles efektivitātes palielināšana, pārkāpumu profilakse, nelikumīgas valsts robežas šķērsošanas prevencija, kas ar laiku (līdz 2020. gadam) ļaus samazināt likumpārkāpumu skaitu, kas saistīti ar pārrobežu noziedzību – ārējās robežas šķērsošanu.

Jāatzīmē, ka būtisks robežas aizsardzības aspekts ir ne tikai nelegālās robežas šķērsošanas novēršana, bet arī agrās brīdināšanas nodrošināšana, veicot savlaicīgu potenciālo draudu identificēšanu un novēršanu. Lai identificētu valsts robežas kontrolei un aizsardzībai nepieciešamos resursus, ir izstrādāts konceptuālais ziņojums "Par valsts austrumu robežas kontroli un aizsardzību", kurā paredzēti Valsts robežsardzes un NBS kapacitātes stiprināšanas, sadarbības uzlabošanas un tiesiskā regulējuma precizēšanas pasākumi, kā arī uzdots pārskatīt spēkā esošās procedūras un sadarbības mehānismus, aktualizējot gan Valsts aizsardzības plānu, gan Valsts aizsardzības operatīvo plānu.

Līdzdalība patvēruma meklētāju pārvietošanā ES iekšienē

Pēdējā pusgada laikā būtisks ES un arī Latvijas drošības jautājums ir ES ieceļojošo bēgļu pārvietošana ES iekšienē. Ņemot vērā, ka arī Latvija solidaritātes mehānisma ietvaros ir piekritusi uzņemt patvēruma meklētājus, tad aktuāls ir jautājums par patvēruma meklētāju integrāciju Latvijas sabiedrībā, sekmējot šo personu iespējas apgūt latviešu valodu un iesaistīties darba tirgū.

Ministru kabineta 2015. gada 3. novembra sēdē tika atbalstīts "Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā" (prot. Nr. 57 58. §.). Plānā kopā ietverti 48 pasākumi, no kuriem 28 pasākumiem ir paredzēts finansējums. Kopējās plāna izmaksas paredzētas 14,9 milj. *euro* apmērā. Cita starpā attiecībā uz drošības jautājumiem plāns paredz stiprināt tiesībaizsardzības iestāžu kapacitāti un Latvijas apstākļiem piemērotas sistēmas izveidi

patvēruma meklētāju uzņemšanai, kā arī bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu sociālekonomiskai iekļaušanai. Rīcības plāns ietver trīs rīcības virzienus – personu atlasīšanu un pārvietošanu, patvēruma meklētāju uzņemšanu un izmitināšanu, kā arī sociālekonomiskās iekļaušanas pasākumus.

Plānots, ka pārvietojamo personu atbilstību drošības kritērijiem izvērtēs gan atlasē fāzē, gan arī uzņemšanas un izmitināšanas fāzē pirms lēmuma pieņemšanas par starptautiskā aizsardzības statusa piešķiršanu vai par atteikumu to piešķirt. Ja attiecībā uz statusa piešķiršanu tiks pieņemts negatīvs lēmums, persona tiks nosūtīta atpakaļ uz izcelsmes valsti, trešo valsti, no kuras viņa ir iecēļojusi, vai uz citu valsti, kurā personai ir tiesības iecēļot un uzturēties.

2015. gada laikā patvēruma meklētāju skaits, kas uzturas patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā "Mucenieki" (turpmāk – centrs), ir dubultojies. Ja gada sākumā to skaits svārstījās ap 50 personām, tad 2015. gada 10. novembrī centrā uzturējās 98 patvēruma meklētāji un 6 personas, kurām piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss. Mainījusies ir arī personu etniskā piederība – lielākās grupas veido personas no Irākas un Afganistānas, bet patvēruma meklētājus, kas ieradās Latvijā vieni, ir nomainījušas ģimenes ar bērniem.

Ņemot vērā centra iespējas, patvēruma meklētāji tiek izmitināti tā, lai nodrošinātu ģimenes vienotību un sieviešu drošību, kā arī izvairītos no iespējamiem konfliktiem, kas varētu būt saistīti ar patvēruma meklētāju atšķirīgu etnisko un reliģisko piederību. Līdz šim centrā nav notikuši būtiski iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumi.

Ņemot vērā paredzamo patvēruma meklētāju skaita pieaugumu, kas uzturēsies centrā, līdz brīdim, kad varēs tikt nodrošināta Valsts robežsardzes amatpersonu diennakts klātbūtne centra teritorijā, būtu nepieciešams apsvērt iespēju par papildu apsardzes nodrošināšanu un intensīvāku Valsts policijas klātbūtni un patrulēšanu.

Saskaņā ar Rīcības plānu tiks nodrošināts latviešu valodas apguves process. Patvēruma iesnieguma izskatīšanas laikā pirmajos trijos mēnešos ģimenēm – gan pieaugušajiem, gan bērniem – centrā tiks nodrošināta iespēja apgūt latviešu valodu intensīvajos mācībuursos (120 stundu apjomā). Valodas apguve pamatfunkciju līmenī sekmēs bēgļu sociālekonomisko iekļaušanu, ļaujot izmantot valodu sadzīves situācijās un sekmējot turpmāku valodas apguvi darba vajadzībām, kā arī būs atbalsts bērniem un pusaudžiem, uzsākot mācības skolā. Savukārt pēc lēmuma pieņemšanas par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu bērniem un pusaudžiem, viņiem iekļaujoties Latvijas izglītības sistēmā, skolām tiks sniegts finansiāls un metodisks atbalsts.

2015./2016. mācību gadā Izglītības un zinātnes ministrija ir noslēgusi līgumus par nepilngadīgo patvēruma meklētāju izglītošanu ar divām skolām – Natālijas Draudziņas vidusskolu un Rīgas Ukrainu vidusskolu. Šajās skolās šogad mācās 10 bēgļu bērni.

Atbilstoši valdības noteiktajam bēgļu uzņemšanas plānam un provizoriski aprēķinot iespējamo bēgļu bērnu skaitu, kas varētu būt apmēram 30 % no visiem 531⁴ uzņemšanai plānotajiem patvēruma meklētājiem, tiek apzinātas citas vispārējās izglītības mācību iestādes, kurās Latvijā vēl būtu iespējams izglītēt bēgļu bērnus. Skolas spēju uzņemt bēgļu bērnus ietekmē dažādi faktori – atrašanās vieta iespējami tuvāk bēgļu bērnu izmitināšanas vietai, telpu ietilpība (klašu un skolēnu skaits) utt. Otrajā valodas apguves posmā pēc tam, kad bēgļu statusu ieguvušie būs pārcēlušies uz dzīvesvietu izvēlētajā pašvaldībā, bērni turpinās apgūt valsts valodu skolā, vienlaikus iegūstot vispārējo izglītību. Katram bērnam tiks izstrādāts individuāls mācību plāns, kurā papildus paredzēta, piemēram, gan kultūras, gan latviešu valodas apguve, mācoties kopā ar pārējiem klasesbiedriem. Bēgļu bērnu, tāpat kā visu citu bērnu, izglītošana tiek nodrošināta no valsts budžeta līdzekļiem.

Nemot vērā iespējamo bēgļu vai alternatīvā statusa ieguvēju pieaugumu nākamajos gados, tiek plānoti pasākumi arī šo personu integrācijai un iesaistīšanai aktīvajos darba tirgus politikas pasākumos. Lai 2016. un 2017. gadā nodrošinātu iespējamo bēgļu vai alternatīvā statusa ieguvēju integrāciju darba tirgū, tiek plānots nodrošināt šo personu iesaisti aktīvajos darba tirgus politikas pasākumos – valsts valodas apguvē, algotos pagaidu darbos, kā arī divas reizes izmantot apmācību kursus konkurētspējas paaugstināšanai. Netiešā veidā bēgļu krīze var ietekmēt arī Latvijas iedzīvotāju mobilitātes iespējas, jo būtiski pieaugs konkurence par mazāk kvalificētām darbavietām Rietumeiropā, palielināsies arī konkurence ar latviešiem, kas strādā ārvalstīs.

Narkotisko vielu, psihotropo vielu, jauno psihoaktīvo vielu un prekursoru nelikumīgas aprites tendences

Nacionāla mēroga apdraudējumu sabiedrības drošībai un labklājībai, kā arī valsts attīstībai un stabilitātei Latvijā rada narkotisko un psihotropo vielu nelikumīga aprīte. Narkotikas var nodarīt neatgriezenisku kaitējumu indivīda veselībai, tāpēc arī šajā jomā ir veikti būtiski pasākumi šo vielu nelikumīgas aprītes ierobežošanā.

Narkotisko un psihotropo vielu nelegālās aprītes apkarošanā un novēršanā tiek turpināta "Narkotisko un psihotropo vielu un to izplatības ierobežošanas un kontroles pamatnostādnes 2011.–2017. gadam" ietvertu pasākumu īstenošana, kā arī tiek veikti pasākumi, lai turpinātu aktīvu sadarbību un informācijas apmaiņu ar ANO Narkotiku un noziedzības novēršanas biroju, ES Eiropas narkotiku uzraudzības un monitoringa centru, Starptautisko narkotiku kontroles padomi par narkotiku pieprasījuma un piedāvājuma samazināšanas jautājumiem.

Narkotisko vielu, psihotropo vielu, jauno psihoaktīvo vielu un prekursoru nelikumīgās aprītes jomā 2015. gada deviņos mēnešos konstatētas šādas tendences – valsts teritorijā tiek izmantota narkotisko vielu kontrabandai; pieaug marihuānas audzēšana pašpatēriņam un nelegālai izplatīšanai; notiek amfetamīna ražošana; jauno psihoaktīvo vielu realizācija nelegālajā tirgū notiek slēptā veidā, tai skaitā

⁴ Latvijā ir pieņemts politisks lēmums uzņemt līdz 776 patvēruma meklētājiem. Saskaņā ar šobrīd pieņemtajiem lēmumiem ES līmenī Latvijai divu gadu laikā no Itālijas un Grieķijas, kā arī no trešajām valstīm būs jāuzņem 531 persona, kurai nepieciešama starptautiskā aizsardzība. Lēmums par vēl 54 000 patvēruma meklētāju pārdali no Grieķijas un Itālijas šobrīd nav pieņemts, līdz ar to nav zināms precīzs Latvijā uzņemamo personu skaits.

ar interneta resursu starpniecību, izmantojot kā Latvijā, tā arī ārvalstīs izvietotos serverus, papildus tam notiek atklāto un slēpto interneta resursu (Darknet), pasta un kurjerpasta izmantošana psihoaktīvo un narkotisko vielu aprītei.

Prekursoru nelegālās aprītes jomā jāatzīmē identificētais jaunais riska faktors saistībā ar neklasificētā prekursora gamma-butirolaktons (GBL) aprīti, kas ir ķīmiskajā rūpniecībā likumīgi izmantojama viela. GBL saturošie sūtījumi, pirmkārt, regulāri nonāk Latvijā ar kurjerpasta pakalpojumu starpniecību no Polijas, bet, otrkārt, tiesībsardzības iestāžu rīcībā esošā informācija liecina par to turpmāko izmantošanu nelegāliem mērķiem. GBL nav iekļauts starptautiski kontrolējamo vielu sarakstos, tāpēc valsts tiesībsardzības institūcijām tiek liegta iespēja nodrošināt vielas virzības kontroli, kā arī izņemt minēto vielu no aprītes. Veselības ministrijas kompetences ietvaros tiek risināts jautājums par GBL aprītes kontroli.

2015. gadā konfiscēto narkotisko vielu, psihotropo vielu, jauno psihoaktīvo vielu un prekursoru pieaugums liecina par narkotisko (psihotropo) vielu nelegālās aprītes apjoma stabilu pieaugumu. Latvijas nelegālajā tirgū pirmo pozīciju no konfiskāciju kopskaita vairāku gadu garumā ieņem marihuāna, savukārt otrajā vietā ir metamfetamīns. Jaunās psihoaktīvās vielas ieņem trešo vietu no konfiskāciju kopskaita, kas provizoriski norāda uz situācijas stabilizēšanos un liecina par īstenoto likumdošanas iniciatīvu efektivitāti jauno psihoaktīvo vielu aprītes kontroles jomā. Jānorāda, ka nelegālajā tirgū ir vērojama arī jauna tendence, proti, pieaug psihotropās vielas saturošo medikamentu konfiskācijas gadījumu skaits. Pārskata periodā pieauga hašiša, pamatā tranzītvienas, savukārt nozīmīgi samazinājies heroīna konfiskāciju skaits.

Narkotisko, psihotropo vielu un to prekursoru transportēšanas veidi kļūst arvien daudzveidīgāki. Latvijas teritoriju šķērso starptautiski narkotiku kontrabandas tranzīta ceļi gan no austrumiem uz rietumiem, gan no ziemeļiem uz dienvidiem. Narkotiskās vielas valstī nonāk pa sauszemes ceļiem, gaisa ceļiem (ceļotāju apģērbā un personīgajās mantās) un caur ostām (galvenokārt konteineros).

Narkotiskās vielas tiek pārvietotas, izmantojot pasta pakalpojumus un ievēdot tās valsts teritorijā pamatā no Ķīnas un Nīderlandes, kā arī no Lielbritānijas, Vācijas, Francijas, Īrijas, Beļģijas, Čehijas utt. Vielas tiek pārvietotas no/uz Latviju, Zviedriju un Vāciju, izmantojot prāmju satiksmi, savukārt ar aviosatiksmi (pamatā ar personīgo bagāžu) vielas tiek nogādātas Latvijā no Īrijas, Lielbritānijas, Nīderlandes, Vācijas utt. Lidostas "Rīga" izmantošanu narkotisko vielu tranzītam apstiprina arī Valsts policijas rīcībā esošā informācija. Tāpat arī tiek izmantota sauszemes transportlīdzekļu un dzelzceļa satiksme, ievēdot vielas no Krievijas, Baltkrievijas, Lietuvas, Ukrainas.

Narkotisko vielu realizācija galvenokārt notiek uz ielas, arī izmantojot paslēptuves un samazinot tiešos kontaktus. Latvijas valstspiederīgie turpina iesaistīties narkotisko vielu kontrabandā narkokurjeru statusā (no Latīņamerikas valstīm uz Rietumeiropas valstīm – Īriju, Nīderlandi).

Civilās aizsardzības sistēmas pilnveidošanas pasākumi

Lai sekmētu sabiedrības informētību par nepieciešamo rīcību krīzes situācijās un katastrofās, kā arī sabiedrības izpratni par rīcību dažādos negadījumos, kas ir īpaši aktuāli pēc Zolitūdes tragēdijas atklātajām nepilnībām infrastruktūras drošuma un ekspluatācijas prasību neievērošanā, aktuāli ir civilās aizsardzības sistēmas pilnveidošanas pasākumi.

2015. gada 8. oktobrī Saeimā 1. lasījumā pieņemts likumprojekts "Civilās aizsardzības katastrofu pārvaldīšanas likums". Likumprojekts paredz maksimāli nodrošināt cilvēka, vides, infrastruktūras, īpašuma drošību un aizsardzību. Tajā ir skaidri noteikta infrastruktūras īpašnieku vai tiesisko valdītāju atbildība par infrastruktūras drošumu, ekspluatāciju un uzturēšanu, lai neradītu draudus cilvēku, vides, infrastruktūras un īpašuma drošībai. Vienlaikus likumprojekts nosaka dažādu institūciju pienākumus un tiesības civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas jomā, kā arī to, ka katastrofu pārvaldīšanas plānošana būs jāīsteno, pamatojoties uz riska novērtēšanas rezultātiem.

Sabiedrības izpratnes veicināšanai par rīcību dažādu apdraudējumu gadījumā ir sagatavots buklets "Vai tu zini, ko darīt ārkārtas gadījumos?", kas ietver informāciju par iedzīvotāju brīdināšanu, evakuāciju, gatavību apdraudējumiem, kā arī rīcību dažādos apdraudējumos (ugunsgrēks, negaiss, bīstamo ķīmisko vielu noplūde, radiācijas avārija, plūdi, ēku sagrauvumi, elektrības piegādes traucējumi). Minētā bukleta tirāža būs 1,15 milj. eksemplāru, kā arī tas būs pieejams valsts iestāžu un pašvaldību tīmekļvietnēs.

Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests atbilstoši 2014. gadā izstrādātajai septiņu stundu apmācības programmai par civilās aizsardzības jautājumiem pašvaldību civilās aizsardzības komisijām veica 71 apmācību (kopumā apmācītas 443 amatpersonas).

1.2. Tiesiskuma stiprināšana un tiesu sistēmas darbības efektivitātes veicināšana

Viena no valsts iekšējās drošības prioritātēm ir tiesiskuma nostiprināšana, kas ir tieši saistīta ar sabiedriskās drošības, noziedzības novēršanas un prevencijas jomām. Galvenie drošības riski un draudi, ar ko šodien saskaras Latvija, saistīti ar noziedzību, piemēram, smagi noziegumi un organizētā noziedzība, narkotiku tirdzniecība, kibernetiskā noziedzība, cilvēku tirdzniecība, nepilngadīgo seksuāla izmantošana un bērnu pornogrāfija, ekonomiskā noziedzība un korupcija, ieroču kontrabanda un pārrobežu noziedzība, kas ārkārtīgi strauji pielāgojas pārmaiņām zinātnes un tehnoloģiju jomā, cenšoties nelikumīgi izmantot un graut mūsu atvērtās sabiedrības vērtības un labklājību.

Latvijā tiesiskās vides nodrošināšanas trūkumi rada vidējus vai mazus riskus, tomēr būtiskākais risks ir tiesu sistēmas nepietiekama efektivitāte, kas rada situāciju, kur soda saņemšana nenotiek samērīgā laikā pēc nozieguma veikšanas.

Pārskata periodā ir realizēta virkne pasākumu, kas veicina tiesiskās vides stabilitāti, stiprina tiesu varas neatkarību, padara efektīvāku tiesu sistēmas darbību, nodrošinot tiesu pieejamību un personas tiesības uz taisnīgu tiesu saprātīgā termiņā, kā arī veicina labvēlīgas uzņēmējdarbības veidošanos.

Tiesu varas neatkarības stiprināšana

Jau kopš 2009. gada Latvijā tiek īstenota tiesu sistēmas reforma un uzlabota tiesu sistēmas iestāžu darbības efektivitāte, veicot procesuālo likumu grozījumus un strukturālās reformas, veidojot jaunu un kvalitatīvu tiesnešu novērtēšanas sistēmu, kā arī ieviešot mediācijas tiesisko regulējumu un uzlabojot šķīrējtiesu procesu. Būtiski ir arī turpināt pakāpenisku tiesu teritoriju apvienošanu, lai paaugstinātu tiesu efektivitāti, nodrošinot tiesnešu un tiesu specializāciju, kompetenci, nejaušības principa ievērošanu lietu sadalē un augstu nolēmumu kvalitāti, tiesnešu un/vai lietu rotāciju tiesu ietvaros, kā arī stiprinātu tiesu priekšsēdētāju lomu tiesas resursu efektīvā izmantošanā.

Lai stiprinātu tiesu varas neatkarību gan iekšpolitikas, gan ārpolitikas līmenī, tai skaitā izpildot Eiropas Padomes Pretkorupcijas starpvalstu grupas (GRECO) Latvijas IV kārtas novērtēšanas ziņojumā norādīto saistībā ar korupcijas novērtēšanu tiesās, kā arī kļiedētu bažas par politiskās ietekmes riskiem, tika izstrādāts un Ministru kabineta 2015. gada 20. oktobra sēdē apstiprināts likumprojekts "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"". Ar likumprojektu tiek paplašināta Tieslietu padomes kompetence rajona (pilsētas) tiesas priekšsēdētāja un apgabaltiesas priekšsēdētāja iecelšanā, izraudzīšanās kārtībā un atbrīvošanā no amata, tiesneša pārcelšanā uz vakanto tiesneša amatu augstāka vai zemāka līmeņa tiesā, rajona (pilsētas) tiesas, apgabaltiesas un Augstākās tiesas tiesneša amata kandidāta atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības noteikšanā, tiesnešu, tiesas un zemesgrāmatu nodaļas darbinieku mācību satura saskaņošanā u. c. jautājumos.

2015. gada sākumā tika veikta virkne pasākumu, lai īstenotu 2014. gada 30. oktobra likumā "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"" paredzēto Siguldas tiesas un Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas darbības izbeigšanu. No 2015. gada 1. marta Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas darbības teritorija pievienota Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas darbības teritorijai un Siguldas tiesas darbības teritorija – Rīgas rajona tiesas darbības teritorijai, savukārt no 2015. gada 1. augusta reorganizēta Jūrmalas tiesa, tās darbības teritoriju pievienojot Rīgas rajona tiesai.

Tieslietu padomes 2015. gada 26. oktobra sēdē apstiprināta Latgales tiesu apgabalā esošo rajona tiesu reorganizācija. Plānots, ka no 2016. gada 1. februāra Latgales tiesu apgabalā būs Daugavpils tiesa, kuras darbība tiek nodrošināta arī Krāslavā un Preiļos, un Rēzeknes tiesa, kuras darbība tiks nodrošināta arī Balvos un Ludzā.

Tiesu sistēmas darbības efektivitātes palielināšana

Taisnīga tiesa saprātīgā termiņā ir viens no tiesiskās vides stabilitāti un tiesiskumu raksturojošiem elementiem. Taisnīguma novilcināšanu sabiedrība uztver kā atteikšanos nodrošināt taisnīgumu. Uzņēmumiem un ieguldītājiem ir būtiski, lai nolēmumi tiktu pieņemti laikus. Pieņemot lēmumus par ieguldījumiem, uzņēmumi ņem vērā risku tikt iesaistītiem komercstrīdos, darba strīdos vai ar nodokļu

aplūkšanu vai maksātnespēju saistītos strīdos, tāpēc efektivitāte, ar kādu tiesu sistēma valstī veic tiesvedību, ir ļoti svarīga arī ekonomisko risku mazināšanas aspektā.

Ir īstenoti pasākumi, lai nodrošinātu tiesu noslodzes izlīdzināšanu un lietu savlaicīgāku izskatīšanu. Kopumā kopš 2013. gada lietu izskatīšanas ilgumam ir tendence samazināties visu kategoriju lietās, un, salīdzinot 2015. gada 1. pusgada rādītājus ar iepriekšējiem periodiem, secināms, ka tikai Administratīvajā apgabaltiesā pieaudzis lietu izskatīšanas ilgums. Pārējās tiesās tas ir stabils vai arī ar tendenci samazināties.

Sabiedrības uzmanība ilgstoši ir bijusi pievērsta civillietu izskatīšanas termiņiem. Pēdējos trijos gados visās pirmās instances tiesās ir palielinājies prasības kārtībā izskatāmo civillietu izskatīšanas procents laikā līdz 12 mēnešiem (no 69,4 % 2012. gadā līdz 79,8 % 2014. gadā), nodrošinot pietiekami pozitīvu progresu. Aplūkojot jaunākos statistikas datus, redzams, ka ilgāk par pusgadu rajona (pilsētas) tiesās tiek skatīti 39 % civillietu, bet apgabaltiesās tikai 15 % civillietu.

Papildus norādāms, ka institucionāli vienkārša, sabiedrībai saprotama tiesu sistēma veicina personu pieejamību tiesai. Ievērojot minēto, lai līdz 2016. gada beigām likvidētu Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas, noslēdzot Latvijā pāreju uz tā saucamo "tīro instanču" tiesām, 2015. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi normatīvajos aktos, ieviešot "tīrās instances" tiesas civilprocesā. Attiecīgi grozījumi, ieviešot "tīro instanču" tiesas kriminālprocesā, jau ir stājušies spēkā 2012. gada 1. jūlijā ar grozījumiem Kriminālprocesa likumā. Pārejas periods "tīro instanču" tiesu ieviešanai krimināllietām noslēdzās 2014. gada 31. decembrī.

Lai papildus celtu lietu izskatīšanas kvalitāti, ir ieviestas atsevišķas tiesas:

- lietās par kapitālsabiedrību dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem (no 2013. gada 1. jūlija – Jelgavas tiesa);
- lietās par rūpnieciskā īpašuma tiesībām (patenti, dizainparaugi, pusvadītāju izstrādājumi, preču zīmes u. c.) (no 2015. gada 1. janvāra – Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa);
- lietās par bērna prettiesisku pārvietošanu pāri robežai vai aizturēšanu ārvalstī (no 2015. gada 1. marta – Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa).

Plānots īstenot arī apjomīgas apmācības tiesu sistēmai piederīgajām personām, piesaistot ES fondu finansējumu. Apstiprināts arī Tiesu varas un tiesībsardzības iestāžu darbinieku cilvēkresursu kapacitātes stiprināšanas un kompetenču attīstīšanas plāns 2015.–2020. gadam.

[Uzņēmējdarbības vides uzlabošana, ārvalstu investīciju aizsardzība](#)

Tiesiskas vides nodrošināšana ir svarīgs aspekts uzņēmējdarbības attīstībai, kā arī ārvalstu investīciju aizsardzībai un drošībai. Lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi un investoru tiesisko aizsardzību, ir pilnveidots maksātnespējas un intelektuālā īpašuma aizsardzības tiesiskais regulējums.

Nodrošinot efektīvu strīdu risināšanas mehānismu un vienlaikus mazinot arī tiesu noslodzi, normatīvi nostiprinātas un iedzīvinātas alternatīvas strīdu risināšanas metodes kā mediācija un strīdu izskatīšana

šķirējtiesā. 2015. gada 1. janvārī stājās spēkā Šķirējtiesu likums. Šķirējtiesu likuma galvenais mērķis ir atjaunot sabiedrības uzticēšanos šķirējtiesu institūtam un nodrošināt šķirējtiesu darbības tiesiskumu. Rezultātā reģistrēto šķirējtiesu skaits no 214 šķirējtiesām 2014. gada sākumā samazinājies līdz 83 šķirējtiesām šobrīd.

Civilprocesa likumā no 2015. gada 1. janvāra noteikts tiesneša pienākums piedāvāt pusēm izmantot mediāciju strīda risināšanai, tādējādi ieviešot tiesas ieteiktu mediāciju. Novērtēt minēto grozījumu ietekmi uz strīdu risināšanu gada griezumā būs iespējams 2016. gadā. Tomēr apstākļi, ka vairāk kā pusē gadījumu (2013.gadā - 67%, 2014.gadā - 69%) puses panāk vienošanos, ir nozīmīgs indikators, kas sabiedrību var motivēt arvien plašāk izmantot mediāciju kā alternatīvu strīda risināšanas metodi, tādējādi samazinot arī tiesas noslodzi. Jāatzīmē, ka, piemēram, 2014. gadā mediācija veikta vismaz 233 strīdos, no tiem 15 % – civillietās un komercietās, bet 84 % – ģimenes strīdos.

No 2015. gada 1. jūlija ieviestas e-izsoles spriedumu izpildes procesā, kas ir efektīvs līdzeklis cīņai pret negodprātīgiem izsoļu dalībniekiem. Šādas sistēmas ieguvumi ir godīga konkurence, anonimitāte, ērta lietošana (arī attālināti), lielāka atgūtā summa kreditoriem. No 2016. gada 1. janvāra e-izsoles tiks ieviestas arī maksātnespējas procesā.

Noziedzības prevencijas un resocializācijas procesu veicināšana

Ieslodzīto un probācijas klientu resocializācijas attīstīšana ir būtisks nacionālās drošības jautājums, jo gan ieslodzītie, gan probācijas klienti ir īpaša personu kategorija, kura pakļauta radikalizācijas riskam. Ieslodzīto un probācijas klientu radikalizācijas novēršanai lielu uzmanību šobrīd pievērš Eiropas institūcijas, īpaši attiecībā uz personām, kuras citās valstīs ir piedalījušās militārajos konfliktos vai teroristiskos uzbrukumos, pēc tam nonākot ieslodzījumā vai probācijas uzraudzībā. Tāpēc ir ļoti nozīmīgi, lai resocializācijas ietvaros darbiniekiem būtu instrumenti, kas ļautu konstatēt personas radikalizācijas risku un piemeklētu attiecīgus resocializācijas līdzekļus, lai šos riskus mazinātu, neļaujot ieslodzījuma vietās vai probācijas klientu vidū veidoties radikāliem grupējumiem.

Ar Ministru kabineta 2015. gada 24. septembra rīkojumu Nr. 580 ir apstiprinātas "Ieslodzīto resocializācijas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam" un to īstenošanas plāns. Abi dokumenti izstrādāti, lai plānotu ieslodzīto un bijušo ieslodzīto (Valsts probācijas dienesta klientu) resocializācijas politiku turpmākajam periodam un varētu uzsākt izmantot Eiropas Sociālā fonda finansējumu. Papildus paredzēti arī no valsts budžeta un citiem starptautisko donoru līdzekļiem finansēti pasākumi ieslodzīto un probācijas klientu resocializācijas satura pilnveidošanai, ieslodzījuma vietu infrastruktūras sakārtošanai un personāla kapacitātes stiprināšanai gan ieslodzījuma vietās, gan Valsts probācijas dienestā.

Penitenciārās sistēmas ietvaros šobrīd ļoti aktuāls ir darbinieku atalgojuma jautājums – gan ieslodzījuma vietās, gan Valsts probācijas dienestā (dienests izpilda ~75 % piespriesto kriminālsodu). Kvalitatīvi darbinieki ir efektīvas sodu izpildes pamatelements, tāpēc nebūtu pieļaujama labi apmācītu darbinieku aizplūšana uz citām iestādēm atalgojuma un sociālo garantiju dēļ. Turklāt darbs cietumā vai darbs ar probācijas klientu ir saistīts ar ļoti augstu korupcijas risku, tāpēc atalgojuma un sociālo

garantiju jautājums ir īpaši nozīmīgs. 2016. gadā plānota ieslodzījuma vietu amatpersonu atalgojuma palielināšana.

Tāpat šobrīd notiek jaunā Liepājas cietuma projektēšana sadarbībā ar Igaunijas Nekustamo īpašumu aģentūru, ar kuru 2014. gada 30. aprīlī noslēgts līgums. Projektējot jauno cietumu, tiek meklēti visefektīvākie resocializācijas un drošības nodrošināšanas risinājumi cietumā, kā arī domāts, lai jaunā cietuma ekspluatācija būtu pēc iespējas efektīvāka. Plānots, ka jaunā cietuma projekts būs gatavs 2016. gada pavasarī. 2016. gadā īpaši aktuāla būs jaunā cietuma būvniecības uzsākšana, jo esošo ieslodzījuma vietu infrastruktūras stāvoklis var radīt sabiedrības drošības apdraudējumu un kavē efektīvu ieslodzīto resocializācijas attīstību.

Attiecībā uz ieslodzījuma vietām ir saskatāms risks tajā faktā, ka plānos, kas sagatavoti rīcības plānošanai ārkārtējās vai ar valsts drošību saistītās situācijās, nav atsevišķi analizēta un uzsvērtā rīcība ieslodzījuma vietās. Tāpat ieslodzījuma vietas šobrīd nav iekļautas valsts rezervju sistēmā. Ņemot vērā, ka ieslodzītie ir personu kategorija, kas pie noteiktiem militāriem draudiem var radīt sabiedrības apdraudējumu vai organizēti vērsties pret sabiedrību masveida izbēgšanas gadījumā, kā arī to, ka cietumos ir ievērojami ieroču un munīcijas krājumi, kas nepieciešami ikdienas funkciju īstenošanai, minētā situācija būtu pārskatāma, un ieslodzījuma vietas iekļaujamas esošajos rīcības plānos, paredzot konkrētu rīcību dažādu apdraudējumu gadījumā (t. sk. reglamentējot ieslodzīto un cietuma darbinieku evakuācijas jautājumus).

1.3. Korupcijas apkarošana un pasākumi korupcijas risku mazināšanai

Korupcija vērtējama kā nozīmīgs risks nacionālajai drošībai, jo būtiski ietekmē sabiedrības uzticību valsts pārvaldes institūcijām un to pieņemtajiem lēmumiem, kā arī negatīvi ietekmē sabiedrības izpratni par tiesiskumu un kavē sabiedrības ekonomisko attīstību un izaugsmi. Korupcija un līdz ar to neefektīva un nelegitīma valsts pārvalde var traucēt nostiprināt likuma varu, apgrūtināt ekonomisko izaugsmi un tautsaimniecības konkurētspēju. Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja (turpmāk – KNAB) vērtējumā korupcijas riski publiskas personas institūcijās vērtējami kā augsti. Līdz ar to pārskata periodā tika veikti pasākumi, kas vērsti uz korupcijas un krāpšanas novēršanu publiskas personas institūcijās, kā arī sabiedrības informēšanu par korupcijas riskiem un interešu konflikta novēršanas situācijām, tādējādi sekmējot sabiedrības izpratni par korupcijas negatīvo ietekmi un mazinot sabiedrības toleranci pret to.

Valsts nacionālās drošības kontekstā korupcija tiek vērtēta kā būtisks šķērslis sabiedrības ekonomiskās attīstības, sociālās stabilitātes un labklājības nodrošināšanai. Korupcijas riski tieši ietekmē iedzīvotājus, attiecīgi arī valsts nacionālo drošību kopumā.

Vērtējot korupcijas un krāpšanas procesu kopējo ietekmi uz uzņēmējdarbības vides attīstību, jāņem vērā arī sabiedrības vērtējums korupcijas novēršanas un apkarošanas procesu efektivitātei. Saskaņā ar

organizācijas "Transparency International" 2013. gadā veikto Globālās korupcijas barometra aptauju 55 % Latvijas aptaujāto uzskata, ka korupcijas līmenis (no 2011. līdz 2013. gadam) nav mainījies, bet 11 % uzskata, ka tas ir strauji pieaudzis. Turklāt 51 % aptaujāto uzskata, ka valdības rīcība korupcijas apkarošanas jomā nav efektīva. Latvijā par viskorumpētākajām joprojām tiek atzītas politiskās partijas (68 % aptaujāto), kritiski tiek vērtēti ierēdņi un publiskais sektors kopumā (63 %), arī Latvijas parlaments (56 %). Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz KNAB veiktajām pārbaudēm 2015. gada pirmajā pusgadā, korupcijas riski publiskas personas institūcijās, kas saistīti ar patvaļīgu, vienpersonisku rīcību, iekšējo kontroles procedūru neievērošanu, kā arī kontroles trūkumu rīcībā ar publiskas personas finanšu līdzekļiem, mantu vai sankciju piemērošanu, vērtējami kā augsti.

Ar Ministru kabineta 2015. gada 16. jūlija rīkojumu Nr. 393 tika apstiprinātas "Korupcijas novēršanas un apkarošanas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam", kur korupcijas un krāpšanas novēršanas un apkarošanas politikas prioritātes galvenokārt ir balstītas uz labas pārvaldības, iekšējās kontroles un efektīvas cilvēkresursu vadības uzlabošanu publiskas personas institūcijās. Šajās pamatnostādnēs izvirzīto prioritāšu sasniegšanai, attiecīgi arī nacionālās drošības risku cēloņu samazināšanai noteikti šādi rīcības virzieni: nodrošināt tādu publiskās pārvaldes cilvēkresursu vadības politiku, kas izslēdz motivāciju koruptīvai rīcībai; izveidot un uzlabot tādu patstāvīgi darbojošos iekšējās kontroles sistēmu, kas maksimāli ierobežo korupcijas rašanās un finanšu līdzekļu izkrāpšanas iespējas publiskas personas institūcijās un privātajā sektorā; mazināt sabiedrības toleranci pret korupciju; ierobežot naudas varu politikā; nodrošināt soda neizbēgamību par likumpārkāpumiem, kas saistīti ar dienesta ļaunprātībām un uzticētās varas nelikumīgu izmantošanu.

2015. gada pirmajā pusgadā, kontrolējot interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā, kā arī citu normatīvajos aktos noteikto aizliegumu un ierobežojumu ievērošanu, tika pieņemti 104 lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās, sodot 56 valsts amatpersonas ar naudas sodu par kopējo summu 5500 *euro*.

Lielākā daļa pārkāpumu saistīti ar valsts amatpersonas amata savienošanas ierobežojumu neievērošanu – speciālo valsts amatpersonas amata savienošanas ierobežojumu, amata savienošanas ierobežojumu izpildes kārtības un ienākumu gūšanas ierobežojumu neievērošanu.

2015. gada pirmajā pusgadā konstatēti 16 gadījumi, kad valsts amatpersonas ar publiskas personas mantu vai finanšu līdzekļiem rīkojušās neatbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Konstatēti arī 3 gadījumi, kad valsts amatpersonas pārkāpušas ziedojumu pieņemšanas ierobežojumus. Par Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma un Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma normu pārkāpumiem 2015. gada pirmajā pusgadā KNAB amatpersonas ir uzsākušas 31 administratīvā pārkāpuma lietu. Pieņemti 29 lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās, no kuriem 28 gadījumos ir piemērots naudas sods (22 gadījumos lēmums par sodu piemērots partijām, bet 6 gadījumos – citām juridiskām un fiziskām personām), savukārt vienā gadījumā, pārkāpumu atzīstot par maznozīmīgu, izteikts mutvārdu aizrādījums.

2015. gada pirmajā pusgadā tika pārbaudītas 13 politisko partiju un to apvienību vēlēšanu ieņēmumu un izdevumu deklarācijas pirms Saeimas vēlēšanām. Vairākos gadījumos tika konstatēts, ka politiskās

partijas un to apvienības nebija norādījušas visus savus priekšvēlēšanu ieņēmumus un izdevumus, nebija ievērojušas priekšvēlēšanu izdevumu apmēra ierobežojumus, finansēšanas avotus, skaidras naudas ierobežojumus un deklarācijas aizpildīšanas kārtību, kā arī nebija ievērojušas kārtību, kādā iesniedzami ziņojumi par saņemtajiem dāvinājumiem (ziedojumiem) un paziņojumi par paredzamo priekšvēlēšanu aģitāciju.

Veicot politisko partiju un to apvienību iesniegto deklarāciju pārbaudes, tika konstatēti pārkāpumi, kas saistīti ar:

- nepatiesu ziņu norādīšanu deklarācijā, kopumā nenorādot finanšu līdzekļus 71 325 *euro* apmērā (minētos pārkāpumus pieļāva 6 politiskās partijas un apvienības);
- priekšvēlēšanu izdevumu apmēra pārsniegšanu, kopumā par 43 014 *euro* (pārkāpumu pieļāva 1 partija);
- pretlikumīgu ziedojumu pieņemšanu no juridiskas personas 572 *euro* apmērā (pārkāpumu pieļāva 1 partija);
- skaidras naudas ierobežojumu neievērošanu kopsummā par 180 *euro* (pārkāpumu pieļāva 1 partija);
- 5 politiskās partijas un to apvienības nav ievērojušas kārtību, kādā iesniedzami ziņojumi par saņemtajiem dāvinājumiem (ziedojumiem) un paziņojumi par paredzamo priekšvēlēšanu aģitāciju.

Izvērtējot partiju un to apvienību iesniegtās deklarācijas, KNAB pret 6 partijām vai to apvienībām uzsāka administratīvā pārkāpuma lietvedību, tika pieņemti lēmumi par saukšanu pie administratīvās atbildības, uzliekot naudas sodu 5300 *euro* apmērā. 2015. gada pirmajā pusgadā ir saņemti un pārbaudīti 279 ziedojumu saraksti par kopējo ziedojumu apmēru 554 766 *euro* (kopā 633 ziedojumi (dāvinājumi)), pieņemti 10 lēmumi par pretlikumīgu līdzekļu atmaksāšanu valsts budžetā 36 253 *euro* apmērā, kā arī pārbaudīts 41 biedru naudas saraksts par kopējo apmēru 258 199 *euro*. Tika pabeigtas pārbaudes par Saeimas priekšvēlēšanu aģitācijas periodā konstatētajiem pārkāpumiem attiecībā uz 74 ar politiskajām partijām nesaistītām personām, kuras veica priekšvēlēšanu aģitāciju un apmaksu 138 527 *euro* apmērā.

Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likumā izstrādāti priekšlikumi grozījumiem, kuru mērķis ir novērst individuālu fizisku personu iespējamu neatļautu iesaistīšanos ziedošanas starpniecībā politiskajām organizācijām, atvēlot ziedojumam visus savus legāli gūtos (deklarētos) ienākumus, kā arī izstrādāt noteikumus par valsts budžeta finansējuma izmaksas pārtraukšanu vai apturēšanu politiskajām partijām. Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma grozījumu priekšlikumi ir saistīti ar jaunās politisko partiju finanšu datubāzes (turpmāk – Elektroniskā datu ievades sistēma) izveidi. Elektroniskās datu ievades sistēmas mērķis ir elektronizēt un vienkāršot politisko partiju dokumentu un pārskatu iesniegšanu, kas palīdzēs izmantot politisko partiju informāciju par finansiālo darbību dažādos griezumos, atvieglojot informācijas apstrādes un publicēšanas procesu, kā arī samazinot KNAB resursu patēriņu un paātrinot pārbaūžu gaitu. Politiskām partijām līdz ar Elektroniskās datu ievades sistēmas ieviešanu tiks samazināts administratīvais slogs pārskatu iesniegšanā, un partijas varēs ātrāk saņemt informāciju par ziedojumu neatbilstībām normatīvo aktu prasībām.

2. CILVĒKDROŠĪBA

2.1. Veselības aprūpes pieejamība un sabiedrības veselības epidemioloģiskie riski

Pētījumu rezultāti apliecina, ka bažas par savu veselību ir viens no lielākajiem apdraudējumiem, kas negatīvi ietekmē Latvijas iedzīvotāju drošumspēju⁵. Iedzīvotāji baidās, ka nopietnas saslimšanas gadījumā būs ilgstoši jāārstējas, ārstēšanos nevarēs apmaksāt, ilgstošas slimības gadījumā mazināsies ienākumi. Visticamāk, sabiedrībai novecojot, bažas un nedrošība par savu veselību iedzīvotājiem arvien pieaugs⁶.

Veselības aprūpē 2015. gadā joprojām neatrisināta problēma ir ilga gaidīšanas laiks (rindas) uz atsevišķu veselības aprūpes pakalpojumu saņemšanu gan nepietiekamā finansējuma, gan speciālistu trūkuma dēļ. Veselības aprūpes speciālistu nodrošinājumu raksturo nevienlīdzīgs ārstu skaita sadalījums, salīdzinot Rīgas reģionu ar pārējo Latvijas teritoriju, kā arī nevienmērīga ārstniecības personu paaudžu nomaiņa.

Lai risinātu minēto problēmu un piesaistītu jaunus veselības aprūpes speciālistus darbam ārstniecības iestādēs ārpus Rīgas, Veselības ministrija 2015. gadā ierosināja paredzēt, ka prioritārā kārtībā no valsts budžeta līdzekļiem finansētās rezidentūras vietās uzņem tos rezidentūras pretendētus, kuri noslēguši vienošanos ar ārstniecības iestādi vai pašvaldību ārpus Rīgas par darba tiesisko attiecību uzsākšanu pēc rezidentūras pabeigšanas.

Lai izvērtētu veselības aprūpes sistēmisko risinājumu efektivitāti, kā arī mērķtiecīgi plānotu turpmāko veselības aprūpes pakalpojumu attīstību, novēršot konstatētos trūkumus, Veselības ministrija 2014. gada decembrī noslēdza līgumu ar Pasaules Banku par pētījuma veikšanu, kura ietvaros tiks izstrādātas veselības aprūpes tīklu vadlīnijas prioritārajās veselības jomās (sirds un asinsvadu, onkoloģija, perinatālā un neonatālā perioda aprūpe un garīgā veselība). Pētījuma rezultātā tiks noteikti veicamie pasākumi, tai skaitā attiecībā uz slimību profilaksi un veselības veicināšanu, agrīnu diagnostiku, katra veselības aprūpes līmeņa kompetenci, cilvēkresursu un tehnoloģisko nodrošinājumu.

Vienlaikus 2015. gadā, lai nodrošinātu mūsdienu prasībām atbilstošus un kvalitatīvus ārstnieciskos pakalpojumus, terciāro palīdzību, neatliekamo un plānveida stacionāro palīdzību un ambulatoro palīdzību Latvijas iedzīvotājiem, izpildīti galvenie priekšnosacījumi Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas attīstībai – izstrādāts un Eiropas Komisijā apstiprināts projekts Paula Stradiņa klīniskās universitātes slimnīcas A1 korpusa celtniecībai, kā arī piesaistīts papildu finansējums 16 milj. *euro* apmērā projekta pabeigšanas nodrošināšanai.

⁵ Pētījums: Baltijā bailes no kara vairs nav dominējošais ikdienas raižu avots. Pieejams: <http://www.mod.gov.lv/lv/Sargs/Zinas/Baltija/2015/09/03-01.aspx#lastcomment> (sk. 27.11.2015.)

⁶ Reiman, J. (2012) Reakcija uz veselīgas novecošanas problēmām – PVO veselīgās pilsētas Baltijas reģionā. Pieejams: http://www.vm.gov.lv/images/userfiles/phoebe/aktualitates_veselibas_veicinasana_8a03f52e8e639356c225792e00364f3b/whoriga12042012reimanjohanna_lat.pdf (sk. 27.11.2015.)

Lai nodrošinātu katastrofu medicīnas sistēmas gatavību reaģēt un sniegt koordinētu neatliekamo medicīnisko palīdzību ārkārtas medicīniskajā situācijā un ārkārtas sabiedrības veselības situācijā, 2015. gada 23. oktobrī apstiprināts Valsts katastrofu medicīnas plāns. Plānā iekļauti iespējamie apdraudējuma veidi, kas var izraisīt ārkārtas medicīniskās situācijas Latvijā, un rīcības plāni apdraudējumu gadījumā, raksturojot sadarbību starp ārstniecības iestādēm un iekšējās drošības dienestiem.

Epidemioloģiskā drošība ir neatņemama nacionālās drošības sastāvdaļa. Vairāku infekcijas slimību izplatība daudzās pasaules un ES valstīs, tai skaitā Latvijā, ir pārtraukta, ierobežota vai pilnībā likvidēta, ieviešot jaunas efektīvas vakcīnas, pilnveidojot epidemioloģiskās uzraudzības sistēmu, kā arī efektīvi koordinējot starptautisku rīcību epidēmiju gadījumos (piemēram, Ebolas vīrus slimības uzliesmojums 2014.–2015. gadā). Tai pašā laikā joprojām pastāv epidēmiju riski, jo infekcijas slimības mūsdienās pasaulē izplatās satraucoši ātri, neievērojot valstu robežas un dzīves līmeni valstī.

Infekcijas slimību izplatību veicina sociāli ekonomiskie faktori, nepietiekamas zināšanas un iemaņas profilakses jautājumos, narkotiku lietošana, dzīvesveids (tai skaitā prostitūcija), migrācija, klimata izmaiņas u. c.

Latvija ir to ES valstu vidū, kurās ir augsta HIV infekcijas un C hepatīta izplatība, kā arī tuberkulozes saslimstības un mirstības rādītāji, turklāt Latvijai raksturīgs augsts rezistentās tuberkulozes līmenis. Jāņem vērā, ka ar katru gadu pieaug reģistrētais HIV un tuberkulozes dubultās infekcijas gadījumu skaits. Antimikrobās rezistences pieaugums apgrūtina infekciju ārstēšanu, kā arī palielina pacientiem risku iegūt tās infekcijas, kuras saistītas ar pašu veselības aprūpi.

Vakcīnregulējamo slimību izplatīšanās riskus (ar tūristiem, bēgļiem, migrantiem) rada nestabilitāte vairākos reģionos. Arī ES bēgļu krīze ir saistīta ar dažādu infekcijas slimību ieviešanas risku, tāpēc ir nepieciešams plānot profilakses un veselības aprūpes pasākumus (skrīningus, vakcināciju gan mobilās populācijas (migrantu un bēgļu) vidū, gan arī paaugstināta uzmanība jāpievērš ES valstu, ieskaitot Latviju, iedzīvotāju (sevišķi bērnu) savlaicīgai vakcinācijai. Jāņem vērā, ka, palielinoties nevakcinēto personu skaitam sabiedrībā, pieaugs atsevišķu vakcīnregulējamo infekcijas slimību uzliesmojumu/epidēmiju risks.

Identificēto risku mazināšanai un ierobežošanai plānota rīcība Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.–2020. gadam ietvaros, tai skaitā sabiedrības izpratnes veicināšana par vakcinācijas nozīmi infekciju slimību profilaksei, starpīnstitūciju sadarbības stiprināšana, infekcijas slimību profilakses jomā aktīvāk iesaistot NVO. Turklāt 2016. gadā Veselības ministrija plāno papildus piesaistīt 4,2 milj. *euro* kompensējamo medikamentu apmaksai pacientiem ar C hepatīta un HIV/AIDS saslimšanu.

2.2. Sociālās atstumtības mazināšana – ienākumu un iespēju nevienlīdzības mazināšana

Latvijas sabiedrībā joprojām vērojama salīdzinoši augsta ienākumu nevienlīdzība, tādējādi palielinoties to iedzīvotāju skaitam, kas ir pakļauti nabadzības un sociālās izstumtības riskam. Tas potenciāli var sekmēt sabiedrības radikalizāciju un sociālo atsvešināšanos. Līdz ar to ienākumu un iespēju mazināšana ir noteikta par vienu no būtiskākajām valdības prioritātēm, uzlabojot iedzīvotāju materiālo situāciju un paplašinot sociālo pakalpojumu klāstu.

Ienākumu nevienlīdzības mazināšana ir viens no stabilitātes un labklājības garantiem valstī. Liels iedzīvotāju īpatsvars, kas negūst pietiekamus ienākumus, vairo nabadzības apburto loku, kas veicina netaisnības izjūtu, mazina iedzīvotāju spējas un iespējas ietekmēt notikumus savā dzīvē (piemēram, rūpēties par savu un savas ģimenes veselību, nodrošināt bērniem labu augstāko izglītību), kā arī var mazināt lojalitāti pret valsti. Nevienlīdzības un nabadzības apstākļi var vairost ne tikai iedzīvotāju savstarpējo atsvešināšanos, bet arī sekmēt šīs iedzīvotāju grupas radikalizāciju vai arī valsts pamešanu.

Lai gan kopš 2012. gada uzlabojas gan valsts ekonomiskā situācija, gan arī kopējie ienākumi, valstī joprojām ir vērojama augsta ienākumu (un pieejamo aktīvu) nevienlīdzība. Minimālo ienākumu apmēri pagaidām ir neadekvāti zemi, un valstī ir augsts nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits.

Ministru prezidenta 2015. gada 1. oktobra ziņojumā Saeimai par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam un Nacionālā attīstības plāna no 2014.–2020. gadam izpildi secināts, ka jāturpina un vēl mērķtiecīgāka jāpadara valsts politika ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, veicinot ienākumu pieaugumu nabadzības riskam visvairāk pakļautajām iedzīvotāju grupām – vienas personas mājsaimniecībām, gados vecākiem cilvēkiem, kuri dzīvo vieni, viena vecāka ģimenēm un ģimenēm ar trim un vairāk bērniem. Sociālās iekļaušanas politikas koordinācijas komiteja, kuru vada Labklājības ministrija, identificējusi šīs un arī citas atstumtās grupas, un tā apstiprinājusi Latvijas Sociālajā ziņojumā (2015) noteiktās būtiskākās reformas sociālās iekļaušanas politiku jomās: bezdarbnieku aktivizēšanas pakalpojumi, integrēti nodarbinātības un sociālie pakalpojumi, mērķētu pabalstu pietiekamība, pieejamība veselības aprūpei, bērnu aprūpe, ilgtermiņa aprūpe, kā arī bērnu aizsardzības uzlabošana, bezpajumtnieku skaita mazināšana, pastāvīgās dzīvesvietas zaudēšanas gadījumi u. c.

Tāpēc Iekļaujošās nodarbinātības pamatnostādņēs 2014.–2020. gadam noteiktā rīcība ir vērsta uz bezdarbnieku, darba meklētāju un iedzīvotāju ar bezdarba risku nodarbinātības iespēju uzlabošanu.

Nodokļu jomā Valdības rīcības plānā ir divas prioritātes: sekmēt nodokļu iekasējamību, virzoties uz nodokļu ieņēmumu apjomu pret iekšzemes kopproduktu 1/3 apmērā, un nodrošināt prognozējamu nodokļu politikas attīstību. Būtisku ieguldījumu nodokļu politikas stabilitātē un prognozējamībā sniegs vidēja termiņa valsts nodokļu politikas pamatnostādnes, kuru izstrādi jau ir uzsākusi Finanšu ministrija. Nenoliedzami svarīgu lomu minēto uzdevumu izpildē ieņems arī Baltijas valstu nodokļu salīdzināšanas rīks un tālāka tādu nodokļu kā UIN un PVN pilnveidošana. Vienlaikus kā prioritāte saglabājas arī ēnu ekonomikas mazināšana. Notiek aktīvs darbs pie Valsts iestāžu darba plāna ēnu

ekonomikas mazināšanai 2016.–2020. gadam. Ēnu ekonomikas mazināšana ir kopīgs valsts uzdevums, kurā jāiesaistās ne tikai Finanšu ministrijai un Valsts ieņēmumu dienestam, bet arī citām valsts pārvaldes institūcijām, sociālajiem un sadarbības partneriem un sabiedrībai.

Cienīgs darbs pats par sevi nemazina riskus valsts drošībai, ko rada nepietiekamu ienākumu izraisīta sociālā atstumtība, jo ne visiem cilvēkiem ir iespējams strādāt. Nepieciešami sociālie drošības pasākumi, kas stiprina cilvēka spējas atgriezties aktīvajā dzīvē. Svarīgs ir savlaicīgs atbalsts krīzes gadījumā. Labklājības ministrija jau sākusi ieviest Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam, lai palīdzētu gan valsts iedzīvotājiem, gan arī patvēruma meklētājiem. No 2015. gada ieviestas pašvaldību sociālā darba speciālistu supervīzijas un 2016. gadā tiks uzsāktas apmācības.

Arī apstākļos, ja cilvēks objektīvu iemeslu dēļ nevar strādāt algotu darbu, viņam ir nepieciešami minimāli ienākumi. Ministru kabinets 2014. gadā atbalstīja koncepciju "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu", kas ir atskaites punkts sociālās drošības sistēmas jomu – valsts sociālie pabalsti, sociālā apdrošināšana, sociālā palīdzība – pilnveidošanai. Labklājības ministrija 2015. gadā izvērtēja minimālā ienākuma līmeņa apmēru tādiem ienākuma veidiem kā iedzīvotāju ienākumu nodokļa (turpmāk – IIN) neapliekamais minimums, kas jāpārskata, lai palielinātu ienākumu līmeni strādājošajiem ar zemu atalgojumu; garantētais minimālā ienākuma līmenis, lai uzlabotu situāciju cilvēkiem ar viszemākajiem ienākumiem; bāzes jeb sociālās pensijas, lai uzlabotu situāciju pensionāriem ar zemiem ienākumiem; valsts sociālie pabalsti, lai pilnveidotu atbalstu lielākiem sociāliem riskiem pakļautajiem iedzīvotājiem; bezdarbnieku pabalsts, lai uzlabotu bezdarbnieku situāciju.

Lai uzlabotu materiālo situāciju, ar 2015. gada janvāri palielināti atsevišķi valsts sociālie pabalsti:

- ģimenēm ar bērniem paaugstināts valsts pabalsts par otro un trešo bērnu, attiecīgi tagad vecāki mēnesī par pirmo bērnu saņem 11,38 *euro*, par otro bērnu – 22,76 *euro*, par trešo – 34,14 *euro*;
- ir palielināts bērnu uzturlīdzekļu apmērs par bērnu līdz 7 gadu vecumam, kas šobrīd ir 90 *euro*, bet par jauniešiem no 7 līdz 18 gadu vecumam – 108 *euro* mēnesī;
- slimības, maternitātes, paternitātes un bezdarbnieku pabalstu izmaksā pilnā apmērā, jo tika atcelti līdz 2014. gada 31. decembrim noteiktie ierobežojumi, kas paredzēja, ka izmaksājamā slimības un bezdarbnieka pabalsta maksimālais apmērs dienā ir 16,38 *euro* un 50 % no summas, kas pārsniedz 16,38 *euro*, bet izmaksājamā vecāku, maternitātes un paternitātes pabalsta maksimālais apmērs dienā ir 32,75 *euro* un 50 % no summas, kas pārsniedz 32,75 *euro*;
- līdz 100 *euro* ir palielināts valsts sociālais pabalsts Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībniekiem un mirušo dalībnieku ģimenēm.

Paplašināts valsts sociālo pabalstu saņēmēju loks:

- valsts atbalstu ar celiakiju slimiem bērniem no 2015. gada var saņemt arī bērni, kuriem nav noteikta invaliditāte;

- valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu personas, kurām nav tiesību uz valsts pensiju, no 2017. gada varēs saņemt, jau sasniedzot pensionēšanās vecumu, nevis par 5 gadiem to pārsniedzot, kā bija noteikts iepriekš.

Paplašināts sociālo pakalpojumu klāsts:

- no 2015. gada sociālo rehabilitāciju var saņemt arī vardarbībā cietušas pilngadīgas personas;
- ģimenes, kurās bērnam invaliditāte noteikta pirmo reizi, var saņemt vairāk psihologa konsultāciju (līdzšinējo 2 vietā 10).

Ar 2015. gadu sāka darboties no Eiropas Atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām finansētā programma "Pārtikas un pamata materiālās palīdzības sniegšana vistrūcīgākajām personām 2014.–2020. gada plānošanas periodā", kuras ietvaros pārtiku, higiēnas preces, kā arī skolas piederumus skolas vecuma bērniem var saņemt par trūcīgām atzītās personas, kā arī personas, kuras nonākušas krīzes vai ārkārtas situācijā.

Jāatzīmē, ka sociālās apdrošināšanas sistēma valstī šobrīd ir finansiāli stabila un nodrošina ienākumu aizvietošanu personām bezdarba, vecuma, invaliditātes, slimības, bērna piedzimšanas un citu sociālo risku iestāšanās gadījumā. Šobrīd nav saskatāmi ārējie riski, kas varētu ietekmēt vai samazināt Latvijas iedzīvotājiem sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros paredzēto atbalstu sociālo risku iestāšanās gadījumā. Taču atsevišķu sociālās apdrošināšanas pabalstu apmēri ir joprojām zemi, un tie lielā mērā atkarīgi no ienākuma apmēra, no kura persona veica valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Noteiktā sabiedrības daļā joprojām ir vērojama neuzticēšanās sociālās apdrošināšanas sistēmai, jo ienākums ir neliels, salīdzinot ar to, ko cilvēks saņem atalgojumā, strādājot algotu darbu.

Būtisks ienākumu nevienlīdzības iemesls Latvijā ir reģionālās atšķirības, ekonomiskajai aktivitātei un darbavietām koncentrējoties galvaspilsētas reģionā. Atjaunojoties ekonomiskajai izaugsmei, reģionālās atšķirības turpina palielināties. Prognozes liecina, ka Rīgas plānošanas reģions tuvāko 15 gadu laikā būs vienīgais reģions, kur iedzīvotāju skaits palielināsies, jo īpaši Pierīgā. Savukārt Latgale jau ilgstoši ir reģions ar negatīvām sociālekonomiskās attīstības tendencēm. Kamēr citos reģionos bezdarba līmenis ir būtiski samazinājies, Latgalē tas arvien saglabājas augsts. Turklāt tiek prognozēts, ka daudzviet Latgalē iedzīvotāju skaits līdz 2030. gadam varētu sarukt par vairāk nekā 30 %.

Jāatbalsta ražošanas un pakalpojumu nozares attīstība reģionos, lai mazinātu reģionu atkarību no primārajām nozarēm (lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība), kurās darbavietu skaits līdz ar produktivitātes pieaugumu samazinās. Jārada iespējas reģionu iedzīvotājiem atrast darbu un mājokli Latvijas lielākajās pilsētās, tādējādi saglabājot apdzīvotību reģionos. Iedzīvotāju skaita samazināšanās apstākļos jāīsteno "gudras saraušanās" pieeja – jāmeklē risinājumi, kā samazināt infrastruktūras uzturēšanas izmaksas un jāveido inovatīvas pieejas pakalpojumu nodrošināšanai, tai skaitā pašvaldībām sadarbojoties savā starpā, kā arī ar privāto sektoru.

2.3. Sabiedrības saliedētība. Integrācija un nacionālā identitāte

Sabiedrības integrācijas jautājums ir nozīmīgs sociālās stabilitātes un sabiedrības saliedētības rādītājs, kas ir arī būtisks stabili funkcionējošas nacionālās drošības sistēmas priekšnoteikums. Sabiedrības integrācija veicina pilsonisko līdzdalību, kas ir vērsta uz sabiedrisko problēmu demokrātisku un racionālu risināšanu, stiprina indivīdu savstarpējo sadarbību un uzticību. Ņemot vērā aktuālo situāciju ar patvēruma meklētāju uzņemšanu Latvijā, sabiedrības saliedētības pasākumi kļūst arvien nozīmīgāki ne tikai attiecībā uz Latvijas iedzīvotāju savstarpējās saliedētības un sadarbības sekmēšanu, bet arī to iecelotāju iekļaušanu Latvijas sabiedrībā, kuriem, ir atšķirīga kultūra, tradīcijas un reliģiskās vērtības.

Integrācijas kopīgais pamats ir latviešu valoda, piederības sajūta Latvijas valstij un tās demokrātiskajām vērtībām, cieņa pret Latvijas unikālo kultūrtelpu, kopīgas sociālās atmiņas veidošana. Integrācija vienlaikus nozīmē valstsnācijas atvērtību un cieņu pret mazākumtautību savpatnību un to tiesībām saglabāt savu atšķirīgo identitāti. Integrācijas uzdevums ir veicināt iecelotāju iekļaušanos sabiedrībā, piedāvājot motivējošus līdzekļus un iespējas apgūt sabiedrības kopējos pamatus.

Pilsoniskai sabiedrībai ir liels potenciāls stabilitātes nodrošināšanai valstī. Izpildot Valdības Rīcības plānā doto uzdevumu, Kultūras ministrija ir izstrādājusi un Ministru kabinets ir apstiprinājis konceptuālo ziņojumu "Par valsts finansēta nevalstisko organizāciju fonda izveidi". Valsts finansēts nevalstisko organizāciju (turpmāk – NVO) fonds ar atklātiem grantu projektu konkursiem biedrībām un nodibinājumiem mobilizētu sabiedrību būtisku sabiedrības izaicinājumu risināšanai. Fonda izveide dos iespēju atbalstīt NVO aktivitātes, kurām varētu būt ievērojama ietekme, veicinot indivīdu piederības sajūtu sabiedrībai, nostiprinot dažādu iedzīvotāju grupu savstarpējo sapratni, uzlabojot cilvēkiem nepieciešamās sadarbības prasmes. Tas radīs apstākļus, lai NVO varētu saņemt finansējumu ne tikai no ziedotājiem un starptautiskiem finanšu avotiem (piemēram, ES programmām), bet arī no Latvijas nacionālās NVO finansēšanas sistēmas.

Stabilitātei nepieciešamas labas attiecības starp dažādām etniskām grupām Latvijā. Atbilstoši Baltijas Sociālo zinātņu institūta (BISS) pētījumam "Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā" 2015. gada 1. jūnijā Latvijā bija reģistrētas 306 mazākumtautību biedrības un nodibinājumi, 99 no tām darbojās aktīvi. Tāpat kā sabiedrība kopumā arī mazākumtautību pārstāvji nelabprāt līdzdarbojas NVO. Saskaņā ar pētījuma datiem vairāk nekā puse mazākumtautību pārstāvju etniskās attiecības Latvijā vērtē kā apmierinošas (52 %), 24 % tās uzskata par sliktām un tikai 21 % tās vērtē pozitīvi. Satraucoši, ka tieši 38 % no aptaujātiem jauniešiem vecuma grupā 18–24 gadi etniskās attiecības Latvijā vērtē kā sliktas. Tāpēc valdība turpinās atbalstīt mazākumtautību organizāciju darbību, tai skaitā koncentrējot uzmanību un īstenojot projektus sadarbībā ar mazākumtautību skolām, pievēršot uzmanību tam, lai sabiedrības integrācijas projekti nenorisinātos kā izolēti pasākumi, bet rosinātu savstarpējo komunikāciju un starpkultūru dialogu.

Neraugoties uz īstenotajiem projektiem, Latvijā līdz šim nav izdevies radīt sistēmu, kas aptvertu visus dažādu iecelotāju grupu (trešo valstu pilsoņu, bēgļu, patvēruma meklētāju) integrēšanai būtiskos jautājumus, nodrošinot indivīdu un viņu ģimeņu dzīves pamatvajadzības – tai skaitā dodot iespēju apgūt valodu un atrast darbu. Ievērojama daļa iecelotāju obligātajā skolas vecumā tiek iekļauti skolās ar krievu mācību valodu. Šāda situācija izveidojusies arī tādēļ, ka, veidojot bilingvālo izglītības sistēmu, darbam ar citām kultūrām piederošiem bērniem tika gatavoti tikai skolotāji, kuri strādā skolās ar krievu mācību valodu.

Jāpilnveido Latvijas pedagogu prasme strādāt ar bērniem, kuri auguši citās kultūrās, un tas attiecas ne tikai uz iecelotājiem, bet arī domājot par Latvijas diasporai piederīgajiem, kas izvēlēšies atgriezties Latvijā. Sabiedrības saliedētībai un tautas labklājības veicināšanai svarīgi nostiprināt piederības sajūtu Latvijai arī ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu ģimenēs. Pētījumi rāda, ka latviešu bērnu asimilēšanās vietējās sabiedrībās notiek strauji. Starp iemesliem ir gan ierobežota latviešu valodas lietošana ģimenēs, gan ierobežotas latviešu valodas apguves iespējas klātienē un tālmācībā. Tāpēc svarīgi pilnveidot atbalstu latviešu nedēļas nogales skolām un īstenot citus diasporas atbalsta pasākumus.

2.4. Mediju politika un tās ietekme uz sabiedrību

Latvijā pastāv vārda brīvība, mediju un viedokļu daudzveidība, kuri ir neatkarīgi no politisku motīvu vai ekonomisko interešu radītā spiediena un ir brīvi no cenzūras. Vienlaikus nacionālās drošības kontekstā ir būtiski ņemt vērā Krievijas informatīvo ietekmi Latvijā, kas ir ilglaicīga, sistemātiska un mērķtiecīga un ļauj veidot Krievijas īstenotajai politikai atbilstošu globālo procesu un starptautisko notikumu interpretāciju un skaidrojumu, kā arī sniedz tendenciozu skatījumu par Latviju un tās īstenoto politiku, tādējādi cenšoties šķelt sabiedrību un iedvest iedzīvotājiem šaubas par valsts neatkarības stabilitāti un nacionālo drošību kopumā.

Mediju politikas nodaļas izveide Kultūras ministrijā 2015. gada pavasarī ir ļāvusi uzsākt apzinātas, mērķtiecīgas un secīgas mediju politikas izstrādi un īstenošanu Latvijā. 2015. gadā notikusi Mediju politikas pamatnostādņu un to īstenošanas plāna projekta sabiedriskā apspriešana. Šajos dokumentos nospraustie mediju politikas mērķi ir šādi: mediju vides daudzveidība, mediju kvalitāte un atbildīgums, mediju nozares profesionāļu izglītība, mediju pratība, mediju vides drošumspeja.

Atbilstoši pamatnostādņu projektam globalizācija, ekonomiskā situācija, tehnoloģiskās attīstības un mediju lietošanas paradumu maiņa ietekmē un rada riskus mediju videi, piemēram, ekonomiskā recesija Latvijas mediju vidē ir veicinājusi arī koncentrācijas un komercializācijas tendences, samazinājies pētnieciskās žurnālistikas īpatsvars. Saglabājoties stabiliem mediju lietojuma paradumiem, Latvijas iedzīvotāji pakāpeniski zaudē uzticību medijiem; iedzīvotāji kritiski vērtē mediju satura kvalitāti un uzskata, ka saturu ietekmē mediju īpašnieki. Vienlaikus populārāko mediju lietojums parāda noturīgu auditorijas paradumu tos izmantot lielākoties izklaides vajadzībām.

Globalizācijas process rada izaicinājumu Latvijas nacionālajiem un reģionālajiem medijiem, kuriem par auditorijas uzmanību nākas konkurēt ar pārrobežu medijiem. Mūsdienās cilvēkiem ar Latvijas un

pārrobežu mediju starpniecību tiek piedāvātas plašas iespējas sevi identificēt ar dažādām kopienām, kas ietver arī risku vājināt nacionālās un reģionālās piederības formas. Tieši globalizācijas apstākļos vietējie mediji ir kļuvuši par izšķiroši svarīgiem nacionālās un reģionālās identitātes balstiem.

Palielinoties daudzveidībai un izvēles iespējām mediju tirgū, tostarp privāto mediju un pārrobežu mediju piedāvātajam saturam un pieejamībai, sabiedriskajiem medijiem ir īpaši jāraugās, lai to piedāvātais saturs atbilstu gan nacionālas valsts, gan sabiedriskā labuma idejai. Viens no piemēriem pārrobežu mediju pārmērīgai dominancei ir Krievija, kas globalizācijas tendences efektīvi izmanto savu ārpolitikas mērķu sasniegšanai. Latvijas drošības dienestu un stratēģiskās komunikācijas pētnieku apkopotā informācija liecina, ka Latvijas mediju vide jau daudzus gadus tiek izmantota, lai izplatītu Krievijā radītu vai Krievijas iniciētu tendenciozu informāciju par Latviju. Šī mērķtiecīgā dezinformācija šķēļ sabiedrību, kultivē šaubas par valsts suverenitāti.

Krievijas ietekmes izplatību informatīvajā vidē nodrošina Krievijas plašsaziņas līdzekļu daudzskaitlība un pieejamība, kā arī lielas Latvijas iedzīvotāju daļas krievu valodas prasmes, kas kopā ietekmē Krievijas mediju kā galveno informācijas un izklaides avotu lietojumu – starp tiem nozīmīgu vietu ieņem retranslētie valsts kontrolētie Krievijas televīzijas kanāli. Tomēr šo kanālu galvenā mērķauditorija ir Krievijas pašmāju sabiedrība. Savukārt specifiski Latvijas auditorijai pielāgotas informatīvās ietekmes iespējas ir ievērojami mazākas. Pret Latviju vērsto informatīvo kampaņu saturs: 2015.gadā ietekmes aktivitātes informatīvajā telpā lielākoties ir bijušas saistītas ar citu NATO valstu militārās klātbūtnes palielināšanu Baltijas jūras reģionā – Kremļa kontrolētie mediji NATO atspoguļo kā agresoru, vērojami centieni diskreditēt NATO politiku, spējas un gatavību ievērot Ziemeļatlantijas līguma 5.pantu. Pēdējā gada laikā Krievijas īstenotās aktivitātes informatīvajā telpā kopumā atbilst vispārējam, ilgākā laika periodā novērotam līmenim, un šo aktivitāšu ietekme uz procesiem Latvijā ir mērena.

Nacionālās drošības kontekstā svarīgi veidot sabiedrības izpratni un kritisko domāšanu par mediju saturu, nodrošinot iespējas ne tikai mainīt mediju lietošanas paradumus mazākumtautību auditorijā, bet arī Latvijā veidot izpratni un kritisko domāšanu par mediju piedāvāto saturu, novēršot iespējas dezinformēt un manipulēt ar informāciju. Informatīvie, dokumentālie raidījumi, izklaides pārraides un mākslas filmas Latvijas televīzijās, kā arī saistošs un politiski neitrāls saturs citos medijos veicinātu uzticēšanos Latvijā radītai informācijai. Papildus nepieciešams konkrētāks darbs mediju pratības iekļaušanā teju visos mācību priekšmetos. Šajā procesā ir nepieciešams apzināties, ka vecāka gadagājuma cilvēku mediju lietošanas paradumi mainās ļoti pakāpeniski, kamēr jauniešiem tas notiek strauji.

Lai saglabātu nacionālo mediju veidoto informācijas telpu dialogam ar sabiedrību, ir nepieciešama kompleksa pieeja, aptverot gan sabiedriskos un privātos medijus, gan tradicionālos un jaunus medijus. Tāpēc tuvākajā laikā Ministru kabinetā apstiprināmas pamatnostādnes, prioritāri atbalstot sabiedrisko mediju patstāvības un finansiālās neatkarības nodrošināšanu, kā arī atbalstot neatkarīgos, pētnieciskos un reģionālos medijus. Svarīgi stiprināt elektronisko plašsaziņas līdzekļu uzraudzību un pieņemto lēmumu tiesiskumu – 2015. gada 3. novembrī Ministru Kabinets piešķīra papildu

finansējumu Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes monitoringa centra administratīvās un juridiskās spējas palielināšanai.

2.5. Izglītības sistēma un tās darbība

Latvijas izglītības sistēmas pieejamība ir bijusi svarīgs Latvijas stabilitātes garants. Atbilstoši Satversmei valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatzglītību un vidējo izglītību. Tomēr šobrīd sabiedrībā ir novērojams izglītības pieejamības risks, īpaši nelielajās pašvaldībās.

Nelielajās pašvaldībās, kurās izglītojamo skaits ir ievērojami samazinājies, pašvaldībai kā izglītības iestādes dibinātājam nereti ir problemātiska vienīgās pamatskolas (sākumskolas), kā arī vidusskolas uzturēšana, līdz ar to arī izglītības pieejamības nodrošināšana attiecīgās pašvaldības teritorijā dzīvojošajiem izglītojamajiem. Ievērojot minēto un kontekstā ar Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam iekļautajiem rīcības virzieniem, valsts izglītības politikas līmenī ir aktuāla:

- pašvaldību vispārīzglītojošo skolu tīkla koordinēta (reģionālā līmenī) sakārtošana, pārvarot administratīvos šķēršļus un pašvaldību interešu lokālismu;
- izglītības pieejamības nodrošināšana, saglabājot un finansiāli atbalstot esošās sākumskolas (1.–6. klase);
- atbalsts reģionālas nozīmes vidusskolu, ģimnāziju (7.–12. klase) un valsts ģimnāziju (7.–12. klase) turpmākai attīstībai.

Aktuāla problēma attiecībā uz drošību skolās ir saistīta ar pieaugošo vardarbību starp skolēniem. Vardarbība skolās kļūst par nozīmīgu problēmu, pieaugot vardarbības gadījumu skaitam. Tā izpaužas gan kā fiziskā (biežāks konstatēto gadījumu skaits), gan emocionālā vardarbība. Vienlaikus atbilstoši Valsts policijas pieņēmumiem ļoti liels ir latentu jeb slēptu vardarbības gadījumu skaits.

Atbilstoši Izglītības kvalitātes valsts dienesta datiem ik gadu tiek saņemtas aptuveni 300 ar drošības prasību neievērošanu izglītības iestādēs saistītas sūdzības, no kurām tikai neliela daļa ir saistīta ar izglītojamo savstarpējo agresiju un vardarbības izpausmēm. Ievērojot apstākli, ka ir informācija par pastāvīgu vardarbības klātbūtni izglītības iestādēs, var secināt, ka sabiedrībā ir maza izpratne par to, ko mūsdienās uzskata par vardarbību, un tās izpausmes formām, un ir novērojama gan izglītojamo, gan pasniedzēju tolerance pret vardarbības izpausmēm un neziņošanu par tām.

2.6. Ēnu ekonomikas ietekme uz tautsaimniecību un tās apkarošana

Lai uzlabotu nodokļu iekasējamību un sasniegtu nodokļu ieņēmumus 1/3 apmērā no IKP, ir svarīgi apkarot ēnu ekonomiku. Ēnu ekonomika veicina nevienlīdzīgu konkurenci, izkropļo tirgu un ne tikai negatīvi ietekmē nodokļu iekasēšanu, bet arī motivē cilvēkus uz izvēli atteikties no sava sociālā nodrošinājuma, vienlaikus negatīvi ietekmējot kopējo publisko pakalpojumu apjomu, līdz ar to tā atstāj negatīvu ietekmi uz tautsaimniecības izaugsmi un sabiedrības labklājību.

Ekonomiskās krīzes ietekme un tai sekojošā mērenā izaugsmes atjaunošanās, kā arī bezdarba līmenis veicinājis ēnu ekonomikas attīstību, zemu iedzīvotāju ienākumu līmeni, sabiedrības noslāņošanu, sabiedrības vidusslāņa samazināšanos, kā arī darba tīrģus problēmu padziļināšanos. Visi šie faktori turpina ietekmēt noziedzības, tai skaitā organizētās noziedzības, attīstību un izplatību noteiktos sektoros. Būtiskākais Latvijas stratēģiskais rīcības virziens ēnu ekonomikas apkarošanas jomā ir līdz 2020. gadam samazināt ēnu ekonomikas apmēru Latvijā līdz ES vidējam līmenim. 2015. gadā ēnu ekonomikas apmērs Latvijā ir 23,6 %, kamēr vidēji ES tas ir 18,3%⁷.

Ēnu ekonomikas mazināšana valstī ir kopīgs valsts iestāžu un sadarbības partneru uzdevums. Veidojot atsevišķu nozaru politikas un izstrādājot konkrētus plānus un stratēģijas, ēnu ekonomikas apkarošanas aspekts tiek ņemts vērā. Jau šobrīd pieņemti un apstiprināti dažādi plāni un pamatnostādnes, kas paredz uzdevumu un pasākumu kopumu, kas tiešā un netiešā veidā ietekmē ēnu ekonomikas indeksu, piemēram, Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns 2014.–2015. gadam, Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plāns 2014.–2016. gadam, Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības un nodrošināšanas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam un citi.

Adekvāta finanšu sektora uzraudzība ir saistīta gan ar finanšu stabilitātes un valsts starptautiskā tēla aspektiem, gan arī ir priekšnoteikums Latvijas dalībai OECD. Saskaņā ar OECD rekomendācijām Latvijai jau tuvākajā laikā jāveic pasākumi, lai mazinātu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas riskus un stiprinātu šādu risku pārvaldības un uzraudzības praksi.

2015. gada sākumā Finanšu ministrijā tika izveidota konsultatīvā padome ēnu ekonomikas ierobežošanai, aicinot uz diskusiju gan tiesībsargsardzības iestāžu pārstāvjus un sociālos partnerus, gan arī zinātniekus un sabiedrības procesu pētniekus. Padomes mērķis ir nostiprināt vienošanos ar sabiedrību par ēnu ekonomikas ierobežošanas nepieciešamību, veidot konstruktīvu dialogu ar nozarēm, izstrādāt sociālos līgumus un to pārskatīšanas modeļus, veidot efektīvu publiskās komunikācijas stratēģiju, koordinēt valsts iestāžu savstarpējo sadarbību ēnu ekonomikas ierobežošanā, kā arī rosināt likumdošanas iniciatīvas.

2014. gada rudenī Ministru prezidenta vadībā tika izveidota augsta līmeņa ēnu ekonomikas apkarošanas padome, kuras uzraudzībā uzsākts darbs pie Valsts iestāžu darba plāna projekta ēnu ekonomikas ierobežošanai 2016.–2020. gadam, kurā būtiski paplašināts to uzdevumu apjoms, kas attiecas uz visvairāk ēnu ekonomikas skartajām nozarēm – būvniecību, transporta nozari, tirdzniecību, pakalpojumu sniegšanas jomu. Vēršoties pret nozarēs pastāvošo ēnu ekonomiku, papildus tiks pievērsta uzmanība arī citām komponentēm, t. i., nodokļu politikas izmaiņām. Paredzēts izstrādāt prognozējamu un stabilu uzņēmējdarbības vides tiesisko regulējumu, kas veicinātu godprātīgu komercdarbību un nodokļu nomaksas disciplīnu kopumā, kompetento iestāžu kapacitātes nodrošināšanu, sodu sistēmas pilnveidošanu un komunikācijas uzlabošanu ar sabiedrību.

Lai mazinātu izvairīšanos no nodokļu nomaksas un "aploksņu algām", veicinātu godīgas konkurences apstākļus, kā arī ieinteresētu pašus komersantus izrādīt iniciatīvu un izpratni sakārtot savas nozares

⁷ Austrijas Johanesa Keplera Universitātes profesora Frīdriha Šneidera pētījums «Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments»

nodokļu saistību izpildes jautājumus, Valsts ieņēmumu dienests (VID) 2014. gadā uzsāka jaunu pieeju nodokļu administrēšanā – nozares pieeju. Tās ietvaros vispirms tiek konstatēta nozare ar augstu nodokļu nemaksāšanas risku un plašsaziņas līdzekļos tiek sniegts paziņojums par kampaņas uzsākšanu konkrētajā nozarē. Papildus tam arī VID Elektroniskās deklarēšanas sistēmā nodokļu maksātājiem tiek nosūtīts aicinājums pārskatīt, vai deklarēti visi ienākumi (darba algas pilnā apmērā) un iesniegtas ziņas par visiem darba ņēmējiem. Nodokļu maksātājiem kopš paziņošanas presē tiek noteikts divu taksācijas mēnešu nogaidīšanas periods, kura laikā attiecīgās nozares nodokļu maksātājiem tiek dota iespēja pašiem novērst pārkāpumus nodokļu aprēķinu jomā un deklarēt gan saimnieciskās darbības ieņēmumus, gan darbiniekus, gan darbiniekiem aprēķinātās algas pilnā apmērā. Ja tomēr nozarē strādājošo nodokļu maksātāju dati iesniegtajās deklarācijās un pārskatos neliecina par nodokļu saistību izpildes līmeņa uzlabošanu, tiek veikti preventīvie nodokļu administrēšanas pasākumi. Ja preventīvo pasākumu rezultātā netiek sasniegts vēlamais rezultāts, VID uzsāk nodokļu kontroles pasākumus. Lai caur savstarpēju konsultatīvu darbu un praktiskajām apmācībām sekmētu nodokļu administrēšanu, kopš 2014. gada VID ir noslēgtas vienošanās ar 20 nozaru asociācijām, kas ir saistošas 1210 komercsabiedrībām.

Neregistrētās nodarbinātības apkarošanas pasākumu ietvaros 2015. gada trijos ceturkšņos Valsts darba inspekcija ir veikusi apsekojumus 1912 uzņēmumos, no kuriem 267 jeb 14 % tika apsekoti atkārtoti saistībā ar augstu neregistrētās nodarbinātības risku. Apsekojumā visaugstākais neregistrēto nodarbināto personu skaits tika konstatēts būvniecības nozarē. 2015. gada trijos ceturkšņos būvniecības nozarē tika konstatētas 239 neregistrētas nodarbinātas personas jeb 25,6 % no kopējā konstatētā neregistrēto nodarbināto personu skaita pārskata periodā. Nākamās nozares ar augstāko atklāto neregistrēto nodarbināto personu skaitu ir izmitināšana un ēdināšana ar 153 (16,4 %) neregistrētām nodarbinātām personām, lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība ar 127 (13,6 %) neregistrētām nodarbinātām personām, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība (ieskaitot automobiļu un motociklu remontu) ar 111 (11,9 %) neregistrētām nodarbinātām personām, apstrādes rūpniecība ar 91 (9,7 %) neregistrētu nodarbinātu personu un citi pakalpojumi ar 87 (9,3%) neregistrētām nodarbinātām personām.

Akcīzes preču nelegālā aprīte ir viens no būtiskākajiem ekonomiskās situācijas stabilitātes un tautsaimniecības interešu apdraudējumiem. Nozīmīgs valsts pamatbudžeta ieņēmumu avots ir akcīzes nodoklis, kurš kā patēriņa nodoklis ES kopējā turgū var būtiski ietekmēt konkurences apstākļus starp dalībvalstīm. Saskaņā ar Finanšu ministrijas publicēto informāciju 2016. gadā plānots, ka akcīzes nodokļa iekasēšana valsts budžetā sastādīs 11,1 % no visiem ieņēmumiem. ES strikti reglamentē nosacījumus tādām preču grupām kā naftas produkti, alkoholiskie dzērieni un tabakas izstrādājumi.

Latvijas izdevīgais ģeogrāfiskais stāvoklis, kā arī esošā ekonomiskā situācija rada palielinātu pieprasījumu pēc kontrabandas akcīzes precēm (degvielas, cigaretēm, alkohola u. c.), kas maksā lētāk nekā oficiālajās tirdzniecības vietās. Šajā sakarā vērojamas noziedzīgo grupu aktivitātes ekonomisko noziegumu jomā.

Organizētās noziedzības grupējumi saistībā ar akcīzes preču nelikumīgo apriti kļūst starpnacionāli, to darbībā kopīgi iesaistās gan Latvijas, Lietuvas, Igaunijas, Polijas, gan arī citu ES dalībvalstu iedzīvotāji,

kā arī Baltkrievijas un Krievijas pilsoņi. Organizētās noziedzības grupējumi izmanto nepilnības ES normatīvajos aktos par akcīzes preču pārvietošanu starp dalībvalstīm. Tabakas izstrādājumu kontrabandā iesaistās arī organizētās noziedzības grupējumi, kas iepriekš nodarbojušies ar automašīnu zādzbām un narkotiku kontrabandu.

2015. gadā liels darbs tika ieguldīts, apkarojot ES finanšu līdzekļu izkrāpšanu. Lielus zaudējumus un godīgas konkurences kropļošanu valsts ekonomikā nodara likumpārkāpumi, kas saistīti ar autortiesību un blakustiesību aizsardzību uzņēmējdarbībā, proti, notiek nelegālā specializētā programmnodrošinājuma izmantošana vairākās tautsaimniecības nozarēs – projektēšanā, arhitektūrā un būvniecībā, precīzā mehānikā un metālapstrādē, kad komersanti uzņēmuma komercdarbībā nelegāli izmanto specializēto programmnodrošinājumu, kuru cena dažreiz pārsniedz desmit tūkstošus eiro. Tādējādi tiek pārkāptas ne tikai programmnodrošinājuma autoru Satversmē garantētās tiesības, bet arī tiek radītas negatīvas sekas ekonomikai kopumā, jo netiek veiktas nodokļu iemaksas valsts budžetā, tiek mākslīgi samazināta pakalpojuma cena, salīdzinot ar legālā programmnodrošinājuma izmantotājiem, kas savukārt noved pie mazākiem valsts ieņēmumiem šajā jomā.

Nerezidentu noguldījumu apmērs Latvijā vēsturiski ir nemainīgi augsts un veido aptuveni pusi no Latvijas kredītiestāžu sektora piesaistīto noguldījumu bāzes (2015. gada jūlija beigās – 53,8 %). Ņemot vērā ar šādu biznesa modeli saistītos paaugstinātos riskus un iespējamību iesaistīt Latvijas kredītiestādes noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijā, terorisma finansēšanā vai šādu darbību mēģinājumā, nepieciešams īstenot tādu finanšu sektora politiku, kas mazinātu ar nerezidentu noguldījumiem saistītos riskus, tai skaitā stiprinātu finanšu sektora uzraudzības iestāžu kapacitāti savlaicīgu preventīvo pasākumu veikšanai.

2.7. Krievijas Federācijas ieviestās sankcijas pret Eiropas Savienību un to ietekme uz Latvijas ekonomiku

Krievijas sankcijas un ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Krievijā ir negatīvi ietekmējusi atsevišķas Latvijas tautsaimniecības nozares – lauksaimniecību, galvenokārt, piena lopkopību, pārtikas rūpniecību un transporta tranzīta pakalpojumus.

2014. gada 7. augustā Krievija ieviesa pilnīgu importa aizliegumu ES izcelsmes lauksaimniecības un pārtikas produktiem (liellopu gaļai, cūkgaļai, augļiem, dārzeņiem, mājputniem, svaigām zivīm, sieram, pienam un piena produktiem), kas ar 2015. gada 25. jūnija Krievijas lēmumu tika pagarināts līdz 2016. gada 5. augustam. Papildus Krievija no 2015. gada 4. jūnija ir ieviesusi aizliegumu zivju konservu importam no Latvijas.

Krievijas noteikto sankciju ietekmē Latvijas lauksaimniecības un pārtikas nozares ražotāji ir zaudējuši nozīmīgu eksporta tirgu, vienlaikus saistībā ar lauksaimniecības un pārtikas produktu pārprodukciju ES un pasaules tirgū Latvijas uzņēmumiem ir samazinājies produktu eksports uz citiem tradicionāliem un nozīmīgiem eksporta tirgiem. Tāpat būtiski zaudējumi ir novērojami transporta tranzīta pakalpojumu sniedzējiem.

Kopumā Latvijas eksports uz Krieviju 2015. gada deviņos mēnešos ir samazinājies par 24,4 % (faktiskajās cenās), no kuriem 30 % ir saistīti ar embargo precēm un 70 % ar pārējo preču eksportu uz Krieviju. 2015. gada janvārī–septembrī Krievijas tirgus veidoja vairs tikai 7,7 % no kopējā Latvijas preču eksporta (2014. gadā – 10,7 %).

Vislielāko ietekmi no Krievijas noteiktajām sankcijām izjūt lauksaimniecības un zivsaimniecības produktus ražojošie uzņēmumi, īpaši zaudējumi konstatēti piena lopkopības nozarei. Sankciju īstenošanas periodā piena iepirkuma cena ir kritusies vidēji par 1/3 daļu, savukārt saražotā un eksportētā piena apjoma dinamika salīdzinājumā ar 2014. gadu ir līdzīga.

Kopš sankciju stāšanās spēkā ir konstatēts šāds eksporta samazinājums – gaļas izstrādājumiem par 58 %; cūkgaļai par 52 %; zivīm (dzīvas, saldētas, kūpinātas zivis, zivju filejas) par 40 %; pienam un piena produktiem par 39 %.

Lai mazinātu tiešo un netiešo sankciju ietekmi uz saražotās produkcijas realizāciju, Latvijas uzņēmēji aktīvi meklē jaunus preču un pakalpojumu noieta tirgus ārvalstīs, kā arī paplašina pārdošanas aktivitātes vietējā tirgū, apgūstot un izmantojot jaunus preču pārdošanas kanālus.

Tāpat jaunu produkcijas eksportu tirgu meklēšanu sekmē valsts institūcijas. Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (turpmāk – LIAA) ir nodrošinājusi 14 pastāvīgo pārstāvniecību (Baltkrievijā, Dānijā, Francijā, Krievijā, Ķīnā, Japānā, Lielbritānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Norvēģijā, Polijā, Ukrainā, Vācijā un Zviedrijā) un septiņu LIAA pagaidu pārstāvniecību (Somijā, Itālijā, Singapūrā, Šanhajā (Ķīna), Apvienotajos Arābu Emirātos, Kazahstānā un Azerbaidžānā) darbību.

Zemkopības ministrija un LIAA organizē nacionālos standus starptautiskajās izstādēs, kā arī organizē uzņēmumu tirdzniecības misijas, sniedz atbalstu individuālo biznesa vizīšu sagatavošanā (2015. gadā kopā plānoti 134 dažādi pasākumi) un cita veida ārējā mārketinga atbalstu, kā arī ES fondu atbalstu investīcijām ražošanas pārorientācijai.

Savukārt VID, sākot ar 2014. gada augustu, nodrošina atbalsta pasākumus (nodokļu atvieglojumus) nodokļu maksātājiem Krievijas ekonomisko sankciju negatīvo seku mazināšanai, piemēram, uzņēmumiem, kurus tieši skāruši Krievijas noteiktie importa ierobežojumi, un uzņēmumiem, kurus Krievijas embargo skāris pastarpināti, piešķirts nodokļu samaksas termiņa pagarinājumus un pārskatīts nodokļu maksātājiem aprēķinātais uzņēmumu ienākuma nodokļa avansa maksājuma apmērs.

Uzņēmējdarbības stabilizēšanai komersantiem, kas ir akcīzes preču noliktavu turētāji un vienlaikus ir saņēmuši atzītā komersanta statusu, sākot ar 2014. gada 1. novembri, ir piemērojami tādi paši akcīzes nodokļa vispārējā nodrošinājuma apjoma samazināšanas atvieglojumi kā komersantiem, kas ir Padziļinātās sadarbības programmas dalībnieki, t. i., akcīzes nodokļa vispārējā nodrošinājuma apjomu (izņemot pārvietošanu) var samazināt par 100 %, ievērojot atbilstošus nosacījumus. Tāpat ir iespēja akcīzes nodokļa vispārējā nodrošinājuma apjomu samazināt par 90 % no maksimāli iespējamā nodokļa parāda, kas var rasties par taksācijas periodā veiktajām darbībām ne tikai attiecībā uz

alkoholisko dzērienu ražošanu, apstrādi vai pārstrādi, bet arī uz “preču marķēšanu”, ievērojot noteiktus nosacījumus.

Lai mazinātu komersantiem un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām finansiālo slogu, 2014. gada 9. septembra Ministru kabineta sēdē tika atbalstīti grozījumi noteikumos Nr. 997 "Noteikumi par garantijām komersantu un atbilstošu lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību konkurētspējas uzlabošanai", paredzot komersantiem un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajām sabiedrībām kredītbrīvdienu garantiju piešķiršanu vismaz uz gadu, bet ne vairāk par diviem gadiem. Finansējuma avots garantiju nodrošinājumam ir Latvijas Garantiju aģentūras agrāk ieviesto ES fondu programmu deklarētie līdzekļi un procentu ieņēmumi.

Lai stabilizētu situāciju piensaimniecības nozarē, piensaimnieki papildus no valsts un ES budžeta dažādu atbalsta pasākumu ietvaros (ES ārkārtas atbalsts nozarei 2014. un 2015. gada nogalē, kā arī atbalsts no nacionālā budžeta ciltsdarbam, lai saglabātu augstvērtīgu ganāmpulka genofondu) būs saņēmuši finansiālu atbalstu 37,7 milj. *euro* apmērā. Līdztekus Latvijas piena pārstrādes uzņēmumi ir izmantojuši ES piedāvātos tirgus intervences pasākumus – iepirkums valsts intervencē un privātā uzglabāšana. Turklāt piena ražotājiem ir pieejams ar ražošanu saistītais atbalsts no tiešajiem maksājumiem, lai saglabātu ražošanas apjomus pēc kvotu sistēmas beigšanās un saimniecības spētu pielāgoties jaunajiem tirgus apstākļiem. Kopš 2010. gada tiek maksāts īpašais atbalsts par pienu (5 līdz 7 milj. *euro* apmērā) un, sākot ar 2015. gadu, tiks izmaksāts kā brīvprātīgi saistīto atbalsts par pienu (12,4 milj. *euro* ar aplokšnes pieaugumu turpmākajos gados).

Latvijas augļu un dārzeņu ražotājiem ES ārkārtas atbalsta pasākumu 1. posma ietvaros tika noteikts kopējais atbalsttiesīgo produktu apjoms 3000 t apjomā, par kurām var saņemt atbalstu ārkārtas pasākumu īstenošanai. Kopā atbalstam tika pieteiktas 2996 t produkcijas, un Latvijas ražotājiem izmaksātā atbalsta summa sasniedza 146 tūkst. *euro*.

3. INFRASTRUKTŪRAS DROŠĪBA

3.1. Būvniecības jomas regulējums

Zolitūdes traģēdija ir atklājusi nepilnības publiskās infrastruktūras būvniecības uzraudzībā un ekspluatācijā. Lai novērstu šos drošības riskus, ir būtiski pilnveidots regulējums būvniecības jomā, nodrošinot likumību, drošību un kvalitāti būvniecības un būvju ekspluatācijas procesā, tādējādi aizsargājot sabiedrības intereses, jo īpaši attiecībā uz sabiedriski nozīmīgām un publiskām ēkām, kā arī nodrošinot lielāku iedzīvotāju drošību.

Ministru kabinets ir izstrādājis un Saeima pieņēmusi jaunu Būvniecības likumu, kurš stāties spēkā 2014. gada 1. oktobrī. Salīdzinājumā ar iepriekšējo regulējumu jaunajā likumā ir noteikta atbildība būvniecībā, kur katram būvniecības procesa dalībniekam, sākot no pasūtītāja līdz būvspeciālistam būvlaukumā, ir noteikti pienākumi un tiesības.

Ir atjaunota valsts kontrole būvniecībā. Atbilstoši Būvniecības likumā noteiktajam ir izveidots Būvniecības valsts kontroles birojs, kas nodrošina publisku ēku ekspluatācijas uzraudzību, organizē būvprojektu un būvju ekspertīzi. Lai nodrošinātu institūciju kontroli būvniecībā, noteikti būvinspektoru pienākumi un tiesības, kā arī noteikts, kādi lēmumi būvvaldēm, iestādēm, kas veic būvvaldes funkcijas, un Būvniecības valsts kontroles birojam ir jāpieņem, pamatojoties uz būvinspektora atzinumā norādīto, ne tikai kontrolējot būvdarbus būvlaukumā, bet arī būvju ekspluatācijas uzraudzības ietvaros. Ir uzsākts darbs pie identifikācijas karšu ieviešanas būvstrādniekiem būvlaukumā, kas dos iespēju pārliecināties par darbu veicēju kvalifikāciju un to, ka būvlaukumā nestrādās nelegāli, nekvalificēti strādnieki.

Atbilstoši Būvniecības likumam līdz 2015. gada 1. jūlijam ir izstrādāti un izdoti jaunā redakcijā būvniecību regulējošie normatīvie akti un būvnormatīvi. Saskaņā ar Eirokodeksa standartu nacionālo ieviešanas plānu no 2015. gada 1. jūnija būvkonstrukciju projektēšanā tika nodrošināta pāreja uz Eirokodeksa standartiem.

Ir palielināta arī būvspeciālistu kompetences novērtēšanas un patstāvīgās prakses uzraudzības iestāžu atbildība. Būvniecības informācijas sistēmā būvspeciālistu reģistrā katram būvspeciālistam jāsniedz informācija par izglītību, patstāvīgo praksi, apgūtajām profesionālās pilnveides programmām un citiem kompetenci paaugstinošiem pasākumiem sertifikātā norādītajā jomā. Būvniecības informācijas sistēmas mērķis ir nodrošināt elektronisku būvniecības dokumentācijas apriti, padarīt sabiedrībai pieejamu informāciju par būvniecības procesiem un nodrošināt vienotu pieeju lēmumu pieņemšanā būvniecības jomā.

Atbilstoši normatīvajam regulējumam Ekonomikas ministrija ir izveidojusi Latvijas Būvniecības padomi, kas nodrošina atgriezenisko saiti ar būvniecības procesa dalībniekiem.

3.2. Energoapgādes drošība

Kopumā Latvijas energoapgādes nodrošinājuma struktūra (primāro resursu, kurināmā, elektroapgādes) vērtējama kā līdzsvarota un pietiekami diversificēta. Kopš Klaipēdas sašķidrinātās dabasgāzes termināla izbūves un Klaipēdas–Ķiemēni pārvades infrastruktūras uzlabošanas ir pieejami arī alternatīvi dabasgāzes piegādes ceļi un izcelsmes avoti.

Latvijas primāro energoresursu patēriņa struktūru veido trīs galvenās sastāvdaļas – naftas produkti, kurināmā koksne un kokogles un dabasgāze (skat. 1. tabulu).

1. tabula

Primāro energoresursu patēriņš % no kopējā primāro energoresursu patēriņa, 2014. gads

Nr. p. k.	Resursa veids	% no patēriņa
1.	Naftas produkti	32,0 %
2.	Kurināmā koksne un kokogles	29,9 %
3.	Dabasgāze	24,4 %
4.	Elektroenerģijas neto imports	4,5 %
5.	Hidroenerģija un vēja enerģija	4,1 %
6.	Biogāze	1,7 %
7.	Citi enerģijas veidi	3,4 %

2014. gadā vietējie energoresursi nodrošināja 34,9 % no kopējā primāro energoresursu patēriņa. Lielākā daļa no tiem bija atjaunojamie energoresursi (AER) – koksnes biomasa, hidroresursi, vējš, biogāze, biodeģvielas un vietējie energoresursi – kūdra, atkritumi. Pārējā daļa jeb 65,1 % energoresursu, starp kuriem svarīgākie ir naftas produkti un dabasgāze, tika importēti no dažādām Baltijas reģiona, ES un trešajām valstīm, tai skaitā no Krievijas. 2014. gadā dabasgāze tika piegādāta tikai no Krievijas.

Saskaņā ar elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora sniegto informāciju 2014. gadā pašnodrošinājums ar jaudu ir 88 % (pie maksimālās slodzes). 2014. gadā 68,9 % no kopējā bruto elektroenerģijas patēriņa tika saražoti Latvijas elektrostacijās un aptuveni 1/3 daļu no kopējā Latvijas bruto elektroenerģijas patēriņa veidoja elektroenerģijas neto imports (2014. gadā – 31,1 %).

Energoapgādes drošības jomā Latvijā turpinājās jau iepriekš uzsāktie procesi un valsts institūciju īstenotie pasākumi, lai mazinātu valsts atkarību no ārējām resursu piegādēm un diversificētu energoresursu piegādes ceļus un avotus, stiprinātu energoapgādes tīklu un sistēmu drošību, kas atbilst Latvijas enerģētikas ilgtermiņa stratēģijā 2030 noteiktajiem pamatvirzieniem.

Lai nodrošinātu elektroenerģijas sektora un tirgus turpmāku attīstību, izšķiroša nozīme ir infrastruktūras pieejamībai un tās pārvades jaudām. Latvijai un visam Baltijas reģionam nozīmīgākie

enerģētikas infrastruktūras projekti definēti Baltijas enerģijas tirgu starpsavienojumu plānā (turpmāk – BEMIP). Latvijas prezidentūras ES Padomē ietvaros notika reģionālo sadarbības formātu enerģētikas jomā reforma, kuras rezultātā starp Eiropas Komisiju un 8 Baltijas jūras reģiona valstīm, tostarp Latviju, tika noslēgts atjaunotais Saprašanās memorands par BEMIP un pieņemts Ekonomikas ministrijas virzītais rīcības plāns reģionam tādu svarīgu jautājumu risināšanai kā elektrības un gāzes tirgi, piegādes drošums, enerģētikas infrastruktūra, kodolenerģija, atjaunojamā enerģija, energoefektivitāte.

Lai panāktu Baltijas valstu enerģijas tirgu pilnīgu integrāciju Eiropas enerģijas tirgū, šajā laikā tika parakstīta Deklarācija par Baltijas valstu enerģijas piegāžu drošību un Latvijas un Lietuvas Saprašanās memorands par sadarbību dabasgāzes piegāžu diversificēšanā un atvērta gāzes tirgus attīstībā.

Elektroapgāde

Kopumā situāciju valsts apgādē ar elektroenerģiju var raksturot kā pietiekami drošu un stabilu. Elektroapgādes drošības nostiprināšanai nepieciešams nodrošināt laicīgu projekta "Kurzemes loks" īstenošanu, sekmēt Latvijas–Igaunijas elektroenerģijas starpsavienojuma projekta īstenošanu, turpināt Baltijas valstu pārvades tīklu desinhronizācijas projektu no trešo valstu elektrotīkliem un pārvades un sadales tīklu modernizācijas programmas, kā arī sekmēt Baltijas enerģētikas tirgus starpsavienojumu plānā (BEMIP) paredzēto aktivitāšu īstenošanu elektroenerģijas jomā.

Elektroenerģijas vairumtirdzniecība reģionā notiek Ziemeļvalstu elektroenerģijas biržā *AS Nord Pool Spot*. Pietiekami starpsavienojumi ir viens no svarīgākajiem priekšnoteikumiem optimālai elektroenerģijas tirgus funkcionēšanai. Šobrīd Latvijas–Igaunijas starpsavienojuma nepietiekamas caurlaidības dēļ Latvijas un Lietuvas tirdzniecības apgabalā ir augstāka elektroenerģijas cena nekā citos elektroenerģijas biržas *AS Nord Pool Spot* tirdzniecības apgabalos. Baltijas elektroenerģijas sistēmu starpsavienojumu daudzums un pārvades jauda starp Baltijas valstīm un citām ES dalībvalstīm pagaidām ir pietiekama tikai starp Somiju un Igauniju. 2015. gada beigās plānots pabeigt elektroenerģijas starpsavienojumu starp Lietuvu un Zviedriju, kas sekmēs Baltijas un Skandināvijas tirgus elektroenerģijas cenu izlīdzināšanos.

Lai veicinātu enerģētisko neatkarību, nodrošinātu elektroenerģijas fizisko plūsmu starp Baltijas un Ziemeļvalstīm un starpsavienojumu caurlaides spēju, Latvijai ir svarīgi īstenot divus elektroenerģijas infrastruktūras attīstības projektus Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta (CEF) ietvaros – "Kurzemes loka 3. posms", kas paredz izbūvēt 330 kV gaisvadu augstsprieguma elektrolīniju Latvijas rietumu daļā, lai novērstu līdz šim iztrūkstošo palielinātas jaudas pieslēgumu iespējamību, nodrošinātu vēja parku attīstību un palielinātu elektroapgādes drošumu Kurzemē, un Igaunijas–Latvijas trešā starpsavienojuma izveide, kas paredz savienot Rīgas otrās elektrocentrāles apakšstaciju un Kilingi–Nomme Igaunijā, kā arī Igaunijas pusē izbūvēt savienojumu starp Harku un Sindī.

Šie starpsavienojumi ir būtiski nākotnes infrastruktūras projekti visam Baltijas reģionam, kas uzlabos energoapgādes drošību reģionā un palīdzēs izveidot kopīgu, vienotu Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu un nodrošinās Lietuvai un Latvijai iespējas lielākā apjomā pirkt elektroenerģiju no hidroresursiem bagātajām Ziemeļeiropas valstīm, samazinot elektroenerģijas vairumtirdzniecības cenu apgabalā.

Valsts elektroapgādei ir svarīgas bāzes režīmā strādājošās Latvijas un kaimiņvalstu elektrostacijas. Lielākā daļa patērētās elektroenerģijas tiek saražota pašu elektrostacijās – Rīgas TEC-1, Rīgas TEC-2 un Daugavas hidroelektrostacijas kaskādē. Rīgas pirmā elektrocentrāle un Rīgas otrā elektrocentrāle ir pilnībā rekonstruētas. Daugavas kaskādes hidroelektrostaciju darba režīms (lielākais ģenerācijas avots) ir tieši atkarīgs no ūdens pieteces Daugavā.

Lai nodrošinātu elektroenerģijas piegādi lietotāju objektiem, kas Latvijā ir vairāk nekā viens miljons, liela nozīme ir kvalitatīvu sadales sistēmas pakalpojumu sniegšanai. Latvijā sadales sistēmas operatora funkcijas pilda vienpadsmit uzņēmumi, no kuriem lielākais ir AS "Sadales tīkls", kas ir AS "Latvenergo" koncerna uzņēmums. Tas nodrošina elektroenerģijas piegādi vairāk nekā 99 % valsts elektroenerģijas lietotāju un jaunu elektroenerģijas lietotāju objektu pieslēgšanu elektrotīklam, kā arī veic elektroenerģijas izlietošanas uzraudzību, elektroenerģijas patēriņa uzskaiti un sadales tīkla zudumu samazināšanas pasākumus.

2014. gadā elektroapgādes pārtraukumi gaisvadu elektrotīklā fiksēti 29 712 reizes, kas ir par 14 % mazāk nekā 2013. gadā. Pārtraukumu skaita lielāko īpatsvaru sastāda pārtraukumi gaisvadu līnijās, it sevišķi zemsprieguma elektrotīklā. 43 % no kopējā pārtraukumu skaita 2014. gadā radušies nelabvēlīgu laikapstākļu ietekmē. 63 % gadījumu kabeļu elektrotīklā tehnoloģiskos traucējumus izraisa kabeļu līniju izbūvē izmantoto materiālu novecošanās. Lielu ietekmi elektroenerģijas piegādes kvalitātē rada trešo personu izraisītie elektrotīkla bojājumi. 2014. gadā trešo personu izraisītie bojājumi fiksēti 678 reizes, kas ir par 182 gadījumiem jeb 37 % vairāk nekā 2013. gadā.

Sadales tīkliem arvien vairāk tiek pieslēgti atjaunojamās elektroenerģijas ražotāju ģeneratori. Palielinoties to īpatsvaram, pieaug ietekme uz normālu tīkla darbību, klientu elektroapgādes drošumu un sprieguma kvalitāti. Līdz ar to ir jāveic izmaiņas tīkla tehniskā un tehnoloģiskā aprīkojumā, lai nodrošinātu sadales sistēmas harmonisku, drošu un kvalitatīvu darbību nākotnē.

Apgāde ar naftas produktiem

Situāciju valsts apgādē ar naftas produktiem var raksturot kā drošu un stabilu. Ņemot vērā, ka Latvija naftas produktus importē, ekonomiskiem un politiskiem riskiem ir liela ietekme uz apgādes drošību, bet šo risku ietekme galvenokārt var izpausties tad, ja to rezultātā ir traucēta visa Rietumeiropas naftas tirgus darbība.

Naftas produktu piegādes kanāli Latvijai ir pietiekami diversificēti, jo naftas produkti tiek piegādāti gan no austrumu, gan rietumu tirgiem. Latvijā darbojas starptautiskas un vietējas mazumtirdzniecības

naftas kompānijas, kuras naftas un naftas produktu iepirkumus var veikt dažādos valstu reģionos. Naftas produkti var tikt piegādāti, gan izmantojot dzelzceļu, gan jūras transportu.

Autobenzīna un dīzeļdegvielas ieviešana vairumtirdzniecībai un mazumtirdzniecībai Latvijā iespējama no vismaz 10 naftas pārstrādes uzņēmumiem 1000–1500 km rādiusā. Naftas produktu cauruļvads no Samāras, Krievijā, un Novopolockas, Baltkrievijā, ļauj transportēt dīzeļdegvielu, nodrošinot tās piegādi Ilūkstē un Ventspilī.

Latvijā tāpat kā citās ES dalībvalstīs tiek veidotas naftas produktu drošības rezerves. Pamatojoties uz Enerģētikas likumā noteikto, Ekonomikas ministrija pilda Centrālās krājumu uzturēšanas struktūras funkcijas, tai skaitā iegādājas un administrē naftas produktu drošības rezervju pakalpojumu, administrē valsts nodevu par drošības rezervju uzturēšanu un katru gadu līdz 1. jūnijam izsludina atklātu konkursu par drošības rezervju pakalpojumu sniegšanu.

Saskaņā ar atklātu konkursu par drošības rezervju pakalpojumu sniegšanu no 2015. gada 1. jūlija līdz 2016. gada 30. jūnijam ar vairākiem komersantiem ir noslēgtas līgumiskas tiesības iegādāties naftas produktu krājumu daudzumus. Latvijas valsts naftas produktu drošības rezervju uzglabāšanas pakalpojums tiek nodrošināts Latvijas Republikas teritorijā (61,32 %), Lietuvas Republikas teritorijā (11,27 %), Beļģijas Karalistes teritorijā (12,18 %) un Nīderlandes Karalistes teritorijā (15,23 %).

Lai nodrošinātu stabilu un drošu apgādi ar naftas produktiem, nepieciešams turpināt valsts naftas produktu drošības rezervju uzturēšanu noteiktā apjomā, kā arī stiprināt sadarbību ar ES dalībvalstu kompetentajām institūcijām, lai krīzes gadījumā paātrinātu savstarpēju apgādi ar naftas produktu krājumiem.

Dabaszgāzes apgāde

Ņemot vērā ekonomiskos un tehniskos aspektus, kopumā situāciju valsts apgādē ar dabaszgāzi var raksturot kā pietiekami drošu un stabilu. Attiecībā uz gāzes apgādes drošību vērā ņemami arī politiskie riski, kas var izraisīt situāciju, kad Latvijā būs nepieciešams izmantot dabaszgāzes apgādes drošības paaugstināšanas risinājumus (piemēram, Inčukalna pazemes gāzes krātuves izmantošana, energoapgādes komersantu kurināmā (mazuta, dīzeļdegvielas, degvieleļļas) drošības rezervju izmantošana, no Klaipēdas termināļa piegādātās sašķidrinātās dabaszgāzes izmantošana u.c.).

2014. gada kopējo primāro energoresursu patēriņā dabaszgāzes daļa bija 24,4 %. Dabaszgāze Latvijā galvenokārt tiek izmantota elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanā. Dabaszgāzes piegādes ir stabilas, par ko liecina Inčukalna gāzes krātuves pastāvīgs monitorings, ko veic Ekonomikas ministrija. Tomēr atšķirībā no valsts apgādes ar elektroenerģiju un naftas produktiem dabaszgāzes apgāde ir mazāk diversificēta.

Līdz ar Lietuvas Klaipēdas sašķidrinātās dabasgāzes termināļa nodošanu ekspluatācijā 2015. gada sākumā Latvijas un faktiski arī visas Baltijas gāzes tirgus vairs nav izolēts un pilnībā atkarīgs tikai no vienas piegādātājvalsts – Krievijas.

2015. gadā turpinās Latvijas dabasgāzes tirgus liberalizācijas noslēdzošā fāze, kas no 2017. gada paredz atvērt dabasgāzes tirgu brīvai konkurencei, pilnībā ieviešot ES trešo enerģētikas tiesību aktu paketi.

Dabasgāzi Latvijā piegādā viens vertikāli integrēts uzņēmums AS "Latvijas Gāze", kurā 47,23 % akciju pieder *E. ON Rubrgas International GmbH*, 34 % – OAO "Gazprom", 16 % – SIA "ITERA Latvija", bet 2,77% – citiem akcionāriem. 2009. gada februārī AS "Latvijas Gāze" parakstīja jaunus dabasgāzes piegādes līgumus ar AS "Gazprom" un SIA "Itera Latvija". Šie jaunie līgumi nodrošina dabasgāzes piegādi AS "Latvijas Gāze" līdz 2030. gadam.

Kopumā dabasgāzes patēriņš Latvijā pēdējo triju gadu laikā ir samazinājies. Dabasgāzes kopējā patēriņa samazinājumu ietekmēja ārgaisa temperatūra (piemēram, 2013. gadā siltās ziemas periodā temperatūra ievērojami pārsniedza vidējo statistisko normu), kopējā tautsaimniecības, tai skaitā rūpniecības, attīstība (piemēram, 2013. gada aprīlī tika apturēta AS "Liepājas Metalurģis" darbība, kas bija viens no lielākajiem enerģijas patērētājiem valstī), pāreja no dabasgāzes uz alternatīviem kurināmā veidiem centralizētā siltuma ražošanā, kā arī energoefektivitātes pasākumu ieviešana.

Minētie apstākļi liecina, ka ir iespējams turpmākais dabasgāzes patēriņa kritums un jārēķinās ar tā sekām. Situāciju dabasgāzes jomā Latvijā raksturo arī tas, ka vasarā dabasgāze tiek iesūkņēta Inčukalna pazemes gāzes krātuvē, bet ziemā tā no krātuves tiek piegādāta lietotājiem. Tādējādi Latvija ir vienīgā valsts ES, kura ziemas mēnešos nesāņem dabasgāzi no piegādātāja pa cauruļvadu. Inčukalna pazemes gāzes krātuve ziemā pilnībā nodrošina Latvijas iekšzemes gāzes pieprasījumu. Latvijas maģistrālie gāzesvadi ir daļa no Baltijas dabasgāzes pārvades sistēmas. Esošā dabasgāzes pārvades sistēma ļauj saņemt dabasgāzi pa maģistrālajiem gāzesvadiem Valdajs–Pleskava–Rīga un Izborska–Inčukalna pazemes gāzes krātuve. Visos starpsavienojumos ir iespējama dabasgāzes padeve abos virzienos – gan uz Latvijas dabasgāzes apgādes sistēmu, gan no tās. Caur starpsavienojumu ar Lietuvu nepieciešamības gadījumā ir iespēja nodrošināt papildu dabasgāzes piegādes Inčukalna pazemes gāzes krātuvei.

Tomēr jāņem vērā, ka Latvija nav savienota ar citām ES valstīm, izņemot Lietuvu un Igauniju. Lai turpmāk veicinātu dabasgāzes piegādes ceļu un avotu diversifikāciju, un dabasgāzes tirgus izveidi, BEMIP ir noteikts nepieciešamais infrastruktūras projektu kopums, kas paredz Polijas–Lietuvas gāzes starpsavienojuma izbūvi, kā arī Latvijas–Lietuvas un Latvijas–Igaunijas starpsavienojumu uzlabošanu un Inčukalna pazemes dabasgāzes krātuves modernizāciju un paplašināšanu, kas palielinās dabasgāzes apgādes drošību un stabilitāti reģionā.

Attiecībā uz dabasgāzes infrastruktūras būvniecību jāņem vērā ierobežotais dabasgāzes tirgus un līdz ar to projekta atmaksāšanās iespējas, ja tam nav investīciju atbalsta. ES līdzfinansējumam ir izšķiroša loma minēto projektu īstenošanā.

Līdz ar politiskās situācijas saasināšanos 2014. gadā ES sāka pievērst lielāku uzmanību enerģētiskajai drošībai. 2014. gada vasarā pēc Eiropas Komisijas iniciatīvas visas ES dalībvalstis piedalījās īstermiņa enerģētikas piegādes risku vērtēšanas pasākumā. Uzdevuma mērķis bija noteikt Eiropas savstarpēji savienotās enerģētikas sistēmas spēju izturēt ilgstošus gāzes padeves traucējumus (vienu līdz septiņu mēnešu garumā) ziemā. Pasākuma rezultātā izdarītie secinājumi ir iezīmējuši potenciālu efektīvāk izmantot sinerģijas starp ES dalībvalstīm Eiropas un reģionālajos līmeņos un identificēt noteiktus risinājumus, kas nepieciešami, lai uzlabotu sistēmas elastīgumu un sagatavotu ārkārtas reaģēšanas plānu reģionālā līmenī.

Gāzes apgādes drošības nostiprināšanai nepieciešams nodrošināt laicīgu Latvijas dabasgāzes tirgus atvēršanu un dabasgāzes tirdzniecības nodalīšanu no glabāšanas un pārvades, sekmēt kopīgu projektu īstenošanu, nodrošinot reģionālā gāzes tirgus efektīvu un drošu darbību, pārskatīt un pilnveidot Preventīvās rīcības plānu un Ārkārtas rīcības plānu, tai skaitā reģionālajā līmenī, nodrošināt iespēju izmantot Klaipeņas SDG termināļa potenciālu Latvijā, sekmēt ES līmeņa dialoga veidošanu un attīstību ar ārpus Eiropas esošajiem gāzes piegādātājiem, turpināt uzturēt rezerves kurināmo siltumapgādes uzņēmumos, kā arī izvērtēt iespējas īstenot pakāpenisku pāreju siltumapgādes uzņēmumos uz biomasu un BEMIP paredzēto aktivitāšu īstenošanu elektroenerģijas jomā.

3.3. Informācijas tehnoloģiju drošība

Valsts pārvalde un sabiedrība ir atkarīga no informācijas tehnoloģiju pakalpojumiem.

Tādējādi infrastruktūras un šo tehnoloģiju darbības traucējumi var radīt draudus valsts un sabiedrības drošībai. Līdz ar to valsts informācijas sistēmu un elektronisko sakaru tīklu netraucēta darbība ir būtisks nacionālās drošības priekšnoteikums.

Kopumā, gan gatavojoties Prezidentūrai, gan īstenojot Latvijas kiberdrošības prioritātes, ir uzlabojusies iestāžu sadarbība un koordinācija virtuālo risku un apdraudējumu identificēšanā un novēršanā.

Informācijas tehnoloģijas ir neatņemama valsts un iedzīvotāju ikdienas dzīves sastāvdaļa, to izmantošana kļūst arvien plašāka ikvienā jomā, un to uzbūve kļūst arvien sarežģītāka. Tāpat ikvienu politisku, ekonomisku, militāru vai sociālu notikumu pavada norises virtuālā telpā. Tādējādi informācijas tehnoloģiju drošības jautājumi iegūst arvien nozīmīgāku lomu valsts drošības politikas un pasākumu plānošanā un organizēšanā, vienlaikus pieaugot gan risku un apdraudējumu apjomam, gan sarežģītības pakāpei. Uzbrukumi tiek arvien labāk un mērķtiecīgāk plānoti, tie ir sarežģīti un grūti identificējami.

Vienlaikus ļoti daudz incidentu notiek nolaidības un paviršas attieksmes dēļ. Sistēmas netiek atjaunotas un pat pēc notikuša incidenta netiek veikti sistēmas uzlabojumi. Saskaņā ar CERT.LV statistiku aptuveni puse incidentu atkārtojas tajās pašās sistēmās, kur to norise jau ir bijusi identificēta. Tas apliecina IT drošības speciālistu trūkumu kā valsts iestādēs, tā arī privātā sektorā. Tehnoloģiju un sistēmu attīstībā un ieviešanā joprojām primārais mērķis ir būt ērti lietojamam, vienkāršam un viegli sasniedzamam, bet drošības aspekti paliek sekundāri un tiek izvērtēti tikai pēc būtisku incidentu norises.

Prioritārie Latvijas rīcības virzieni kibernetikas jomā ir kibernetikas pārvaldība un resursi, kibernetikas mazināšana, augstāka sagatavotība krīzes situācijās, sabiedrības izpratnes celšana par kibernetikas izaicinājumiem, kā arī sadarbība ar starptautiskajiem partneriem.

2014. un 2015. gadā viens no prioritāriem darba uzdevumiem bija gatavošanās un darbs Latvijas prezidentūrā ES Padomē (turpmāk – Prezidentūra). Prezidentūras īstenošanai darbs tika veikts divos virzienos – politiskais, lai stiprinātu Latvijas un Eiropas drošību virtuālā vidē, izstrādājot Eiropas mēroga dokumentus un politikas iniciatīvas, un tehniskais, lai nodrošinātu Prezidentūras sekmīgu norisi.

Politikas līmenī "Digitāla Eiropa" bija viena no Prezidentūras trim prioritātēm un drošība tika uzsvērtā kā priekšnoteikums, lai vairotu uzticēšanos kibernetikas piedāvātajām iespējām kā individu un privātā sektora, tā valsts līmenī. Prezidentūras laikā Latvija iepazīstināja ES ar iniciatīvu kibernetikas drošības uzlabošanai – "atbildīga ievainojamību atklāšanas politika".

Prezidentūra ir stiprinājusi Latvijas kibernetikas un aizsardzības resursus. Ir ieviesti tehniskie risinājumi, kas palīdzētu identificēt apdraudējumus un aizsargātu no tiem vai mazinātu to ietekmi, gan ieviešot agrās brīdināšanas sistēmu, gan uzlabojot aizsardzību pret pakalpojumatteices uzbrukumiem. Agrīnā brīdināšanas sistēma ir devusi iespēju atklāt daudzus bīstamus un ļoti slēptus uzbrukumus valsts iestādēm. Tādējādi pirmo sešu mēnešu laikā ir identificētas 24 unikālas uzbrukuma kampaņas un noteiktas vairāk nekā 100 inficētas iekārtas 9 valsts iestādēs. Gatavojoties Prezidentūrai, CERT.LV ir organizējuši ielaušanās testus vairāk nekā 100 valstij būtiskos resursos, tādējādi pārbaudot un stiprinot to tehnisko drošību.

Gatavojoties Prezidentūrai, tika izglītoti iestāžu IT drošības speciālisti, darbinieki, vadītāji, kā arī interneta pakalpojumu sniedzēji par Prezidentūras laikā iespējamiem riskiem un apdraudējumiem. Lai stiprinātu zināšanas un izpratni, regulāri tiek organizētas kibernetikas krīzes mācības nacionālā un starptautiskā līmenī. 2015. gada septembrī sadarbībā ar ASV noorganizēts pirmais Baltijas valstu reģionālais kibernetikas krīzes vingrinājums. Latvijas pārstāvji regulāri piedalās NATO mācībās *Cyber Coalition*, ES Tīklu un drošības aģentūras rīkotajās mācībās *Cyber Europe* un NATO Kiberaizsardzības ekselences centra rīkotajās mācībās *Locked Shields*, uzrādot augstus rezultātus un spēcīgu kompetenci. Valsts spējas reaģēt kibernetikas krīzes situācijā tiek stiprinātas, attīstot Kiberaizsardzības vienību Zemessardzes sastāvā, kas nu jau vieno 70 informācijas tehnoloģiju drošības ekspertus no valsts un privātā sektora.

Lai ārkārtas situācijās, kad elektronisko sakaru komersantu sakaru tīkli nefunkcionē, valsts institūcijas spētu droši un nepārtraukti pārraidīt valsts pārvaldes funkciju izpildei nepieciešamo aizsargāto informāciju, tiek pilnveidots Ārkārtas situāciju valsts elektronisko sakaru tīkls (ĀSVEST). Savukārt, lai mazinātu fizisko personu identitātes apdraudējumus elektroniskajā vidē, izstrādāts Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likums.

KOPSAVILKUMS

Nacionālā drošība ir viens no valsts pamatuzdevumiem, kas ir kļuvis īpaši aktuāls sarežģīto un dinamisko starptautiskās politikas notikumu ietekmē. Vienlaikus mainīgās starptautiskās vides apstākļos nacionālā drošība kļūst par kompleksu un daudzdimensionālu jautājumu, kas ietver ārpolitiskos un iekšpolitiskos notikumus, reģionālās un globālās aktualitātes, kuras atrodas savstarpējā mijiedarbībā. Līdz ar to mēs nevaram domāt par savas valsts labklājību, drošību un attīstību, neņemot vērā starptautisko kontekstu un norises gan pie mūsu valsts robežām, gan ES, gan visā pasaulē kopumā. Globalizācijas rezultātā notikumi citās pasaules valstīs var ietekmēt kopējo drošības situāciju Latvijā. Īpaši būtiska ietekme ir militāriem konfliktiem, kas notiek salīdzinoši netālu no ES ārējām robežām.

Nacionālā drošība ir plašs jēdziens, kas sevī ietver ne tikai līdzdalību kolektīvajā drošībā, militāro aizsardzību un ārējo draudu novēršanu, bet arī Latvijas iekšpolitisko prioritāšu īstenošanu, proti, valsts neatkarības, konstitucionālās iekārtas un teritoriālās integritātes nodrošināšanu, kā arī sabiedrības brīvības, labklājības un stabilitātes garantēšanu. Sagatavotajā pārskatā ir aplūkoti tikai būtiskākie pašlaik identificējamie nacionālās drošības riski, taču tas nenozīmē, ka šo risku uzskaitījums ir izsmelošs, jo, mainoties gan ārpolitiskajai, gan iekšpolitiskajai situācijai, nacionālās drošības dienas kārtībā var tikt aktualizēti arī citi jautājumi un politikas jomas.

Ārpolitiskie notikumi, tai skaitā kara darbība Ukrainā un Sīrijā, teroristu grupējumu veidošanās Tuvajos Austrumos, pieaugošais bēgļu pieplūdums ES, teroristu uzbrukumi ES dalībvalstīm, ir atstājuši būtisku ietekmi arī uz Latvijas iekšpolitiku, un ir paredzams, ka arī turpmāk iekšpolitiskā stabilitāte un drošība nebūs iedomājama bez ārējās vides un to veidojošo faktoru ietekmes. Tāpēc, izvērtējot iekšpolitiskās norises, ir svarīgi ņemt vērā arī aktualitātes starptautiskajā politikā un tās ietekmi uz starptautisko, reģionālo un Latvijas nacionālo drošību.

Ārpolitisko notikumu un starptautiskās drošības vides radīto izaicinājumu kontekstā tieši iekšējā un ārējā drošība ir kļuvusi par valdības darbības prioritāti 2016. gadā. Mums ir jāstiprina gan NBS, gan tiesībaizsardzības iestāžu kapacitāte, jo tieši šie cilvēki ir pirmie, kas saskaras ar dažādiem drošības riskiem un veic pasākumus to mazināšanai un novēršanai, gan piedaloties starptautiskajās operācijās politiski nestabilās valstīs, gan nodrošinot cīņu pret organizēto noziedzību, narkotisko vielu izplatību, veicot valsts robežu aizsardzību un nelegālās migrācijas kontroli. Taču tikpat svarīgi ir nodrošināt iedzīvotāju uzticību valstij un tās īstenotajai politikai, jo drošība ir attīstības un izaugsmes priekšnoteikums. Tāpēc ziņojumā aktualizēti arī cilvēkdrošību raksturojošie jautājumi – veselības aprūpes pieejamība, sociālās atstumtības mazināšana, sabiedrības integrācija un izglītības pieejamība. Un, nenoliedzami, nacionālo drošību raksturojošs jautājums ir arī infrastruktūras drošība, kas sevī ietver gan energodrošības un informācijas tehnoloģiju drošības jautājumus, gan būvniecības jomas uzraudzības stiprināšanu, nodrošinot būvju ekspluatācijas drošību.

Kopumā, izvērtējot visus nacionālās drošības pārskatā apskatītos drošības riskus, nākas secināt, ka atbildīgie dienesti un institūcijas ir īstenojušas vai uzsākušas īstenot pasākumus un darbības, kas vērstas uz šo risku novēršanu un nacionālo interešu aizsardzību, garantējot sabiedrības drošību un stabilitāti. Nacionālās drošības stiprināšanas jomā veiktie pasākumi ir vērtējami pozitīvi, it īpaši

attiecībā uz valsts paš aizsardzības spēju attīstību un tiesība aizsardzības iestāžu kapacitātes stiprināšanu cīņā ar organizēto noziedzību un nelegālo migrāciju.

Vienlaikus jāņem vērā, ka Latvija ir daļa no starptautiskās vides un mūs skar visi starptautiskie notikumi un norises, kas potenciāli var atstāt ietekmi gan uz mūsu ārējo, gan iekšējo drošību. Līdz ar to ir jābūt gataviem sekot līdzi izmaiņām un aktualitātēm globālā kontekstā, pieņemot stratēģiski svarīgus un nozīmīgus lēmumus, lai atbilstoši reaģētu uz ārējās vides radītajiem drošības izaicinājumiem un potenciālajiem riskiem.

Jāuzsver, ka nacionālā drošība nav tikai valsts pārvaldes un tiesība aizsardzības iestāžu īstenotā politika un veiktie pasākumi drošības risku novēršanai. Svarīga ir arī sabiedrības izpratne un līdzdalība nacionālās drošības prioritāšu īstenošanā. Tāpēc ir svarīgi informēt sabiedrību par mūsu nacionālās drošības prioritātēm un aizsargājamām interesēm.